

ВСТУП

Наприкінці ХХ ст. збереження середовища проживання людини стало однією з найважливіших проблем людства. Різке зростання екологічних проблем нині властиве більшості країн світу. Його обумовили нинішній рівень науково-технологічного прогресу та стрімке збільшення населення на земній кулі, особливо у другій половині ХХ ст.

На цей час традиційна модель економічного зростання розвинених країн багато в чому вичерпала себе, і вона не може бути запропонована для інших країн в якості зразка. Це положення яскравим рядком проходить у документах ООН, багатьох виступах на міжнародних конференціях. Зокрема, зазначається, що західна модель розвитку більш не підходить ні для кого і єдина можливість вирішення глобальних проблем сьогодення - це сталий розвиток.

Сформована модель розвитку і відповідний характер виробництва і споживання не є стійкими для багатих і не можуть бути повторені бідними. Про це говорить хоча б той факт, що споживання природних ресурсів та обсяги забруднень на душу населення в розвинених країнах перевершують подібний показник в країнах, що розвиваються майже в 50 разів.

Для досягнення всіма країнами світу рівня розвитку та споживання передових країн знадобилося б збільшити використання природних ресурсів і кількість забруднень ще в десятки разів, що неможливо в силу обмеженості ресурсів і природних екологічних обмежень. Наприклад, якщо країни, що розвиваються захочуть відтворити образ життя розвинених країн, то для цього буде потрібно збільшення споживання викопного палива в 10 разів, зростання споживання мінеральних ресурсів приблизно в 200 разів.

Одне з перших місць у розвитку кожної країни, займає розвиток будівельної галузі. А у час великої конкурентної боротьби потрібен принципово новий підхід до вибору форм та методів управління, який забезпечить довгострокове сталий розвиток будівельної організації з обліком майбутніх можливих впливів.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНЕ ПІДГРУНТЯ ОЦІНЮВАННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність і цілі сталого розвитку підприємства

В останні десятиліття занадто довго людство боролось за розвиток засобів і можливостей для задоволення своїх потреб. Часто на шкоду цінностям як самого людства так і основної складової самої людини - природі. Домігшись небувалих висот здавалося чого ще можна побажати, прагнув - досяг, хотів - отримав. Панували такі принципи, як "споживання заради процвітання", "біосфера для людини", "людина - цар природи". У результаті виник конфлікт взаємозв'язків у системі "людство - природа" в окремих природних спільнотах та біосфері в цілому.

Зараз озирнувшись назад в історію свого розвитку, знайшовши частково мале розуміння міри (межі своїх потреб), відчуваючи страхітливі наслідки своєї ненаситності, нас лякає розуміння можливого майбутнього.

Протягом багатьох поколінь людство використовувало ресурси нашої планети не замислюючись, що ресурси є вичерпними. Що ми хочемо залишити своїм нащадкам? Вмираючу планету, утопію соціального розвитку та пануючу бідність? Можливо не всі, але багато людей іноді задавали собі подібні актуальні питання.

6 червня 1972 р. у Стокгольмі відбулася перша міжнародна конференція Організації Об'єднаних Націй (ООН), присвячена екологічним проблемам. На цій конференції вперше екологічні проблеми були пов'язані із питаннями соціально-економічного розвитку. Стокгольмська конференція була першою, яка заклала основи концепції охорони навколишнього природного середовища на міжнародному рівні[70].

Сам термін "сталий розвиток - збалансований розвиток економічної, екологічної та соціальної складової існування людства, з цілю збереження для наступних поколінь якості життя не нижче власного рівня задоволення потреб"

вперше офіційно було застосовано на Стокгольмській конференції з проблем оточуючого середовища в 1972 р. генеральним секретарем профільної комісії ООН Морісом Стронгом.

Найважливіша світова подія – проведення міжнародної конференції ООН з навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де-Жанейро (3-14 червня 1992р.). На цій конференції були підписані кілька документів зі сталого розвитку, але яскраво виділити хотілося б саме "Порядок денний на XXI століття" – об'ємний документ, у якому представлено детальні робочі плани по досягненню сталого розвитку, включаючи цілі, зобов'язання і оцінки фінансового забезпечення [65].

Сталий розвиток, до цього шляху схиляються все більше науковців і політиків. Основним його принципом є гармонізація взаємин людини і біосфери. Відповідно до декларації концепції розвитку, проголошеної на конференції в Ріо-де-Жанейро в 1992 р., під сталим розвитком слід розуміти створення соціально орієнтованої економіки, заснованої на розумне використання ресурсної бази та охорони навколишнього природного середовища і не піддаються ризику можливість майбутніх поколінь задовольняти свої потреби [25].

Концепція сталого розвитку це насамперед збалансований розвиток-об'єднання трьох основних складових життя людства: економічної, соціальної та екологічної, - взаємозалежні та взаємодоповнюючі компоненти сталого розвитку.

На рис.1.1. зображено взаємозв'язок складових концепції сталого розвитку.

В Україні термін "сталий розвиток" часто вживають для означення лише неухильного зростання економічних показників країни, її регіонів, міст, сіл та окремих галузей економіки. Інколи до цього додають здійснення безсистемних заходів щодо збереження довкілля та поліпшення санітарних умов проживання й праці людей. Таке тлумачення терміну розкритиковане Г.Дейлі і є не лише грубою помилкою, але і його профанацією.



Рис.1.1. Взаємозв'язок складових концепції сталого розвитку

Економічна складова сталого розвитку заснована на теорії максимального потоку сукупного доходу Хікса-Ліндаля, вона передбачає оптимальне використання обмежених ресурсів і використання екологічних — природо-, енерго- і матеріало-зберігаючих технологій, включаючи видобуток і переробку сировини, створення екологічно прийнятної продукції, мінімізацію, переробку і знищення відходів.

Соціальна складова орієнтована на людину і спрямована на збереження стабільності соціальних і культурних систем, в тому числі, на скорочення числа руйнівних конфліктів між людьми. Найпершим аспектом цього підходу є справедливий розподіл благ, а також збереження культурного капіталу і різноманіття в глобальних масштабах, повніше використання практики стійкого розвитку, наявної в не домінуючих культурах. Спираючись на розширення варіантів вибору людини як головну цінність, концепція сталого розвитку передбачає, що людина повинна брати участь у процесах, які формують сферу її життєдіяльності, сприяти прийняттю і реалізації рішень, контролювати їх виконання.

Екологічна складова має забезпечувати цілісність біологічних і фізичних природних систем. Особливе значення має життєздатність екосистем, від яких залежить глобальна стабільність всієї біосфери. Основна увага приділяється збереженню здібностей до самовідновлення і динамічної адаптації таких систем до змін, а не збереження їх у деякому "ідеальному" статичному стані. Деградація природних ресурсів, забруднення навколишнього середовища і втрата біологічного розмаїття скорочують здатність екологічних систем до самовідновлення [8].

Ще однією відмінною особливістю поняття сталого розвитку є стан динамічної рівноваги (гомеостазу) і пов'язаної з цим еластичності систем. Причому, як наголошується більшістю дослідників, для досягнення сталого розвитку станом гомеостазу повинні відповідати всі три системи: антропогенна, економічна та екологічна. Для динамічних систем (а саме такими є розглянуте триєдність і складові його підсистеми) стійкість означає

не консервацію існуючого стану, але еластичну змінність, при якій зберігається цілісність системи та її найважливіших елементів.

Як відзначають дослідники, стан динамічних систем залишається стійким за рахунок внутрішніх і зовнішніх факторів доти, поки "значення" дисбалансу будуть поглинатися перш, ніж система змінить свою структуру через зміни її складових і процесів, які відповідають за їх поведінку.

Із загального визначення сталого розвитку підприємства можна виділити більш конкретизоване визначення - "сталий розвиток підприємства", але для цього важливо розуміти значення кожної складової даного поняття.

Підприємство — самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торгівельної, іншої господарської діяльності в порядку, передбаченому Господарським кодексом України та іншими законами [66].

Запорукою життєздатності та стабільності положення підприємства служить його стійкість. Стійкість є відображенням стабільного перевищення доходів над витратами, забезпечує вільне маневрування наявними ресурсами підприємства і шляхом ефективного їх використання сприяє безперебійному процесу виробництва і реалізації продукції. Іншими словами, стійкість підприємства - це стан його матеріальних, економічних і трудових ресурсів, їх розподіл і використання, які забезпечують розвиток підприємства на основі зростання прибутку і капіталу при збереженні платоспроможності і кредитоспроможності в умовах допустимого рівня ризику.

Розвиток підприємства - якісне і спрямована зміна структури і характеру бізнес-процесів підприємства, при якому досягається його більш ефективне функціонування [33].

Виходячи з даних понять під сталим розвитком підприємства розуміється процес змін, в якому експлуатація ресурсів, напрямок інвестицій,

орієнтація науково-технічного розвитку та інституційні зміни узгоджені один з одним і зміцнюють нинішній і майбутній потенціал підприємства .

Сталий розвиток підприємства можна представити у наступному вигляді рис.1.2.:

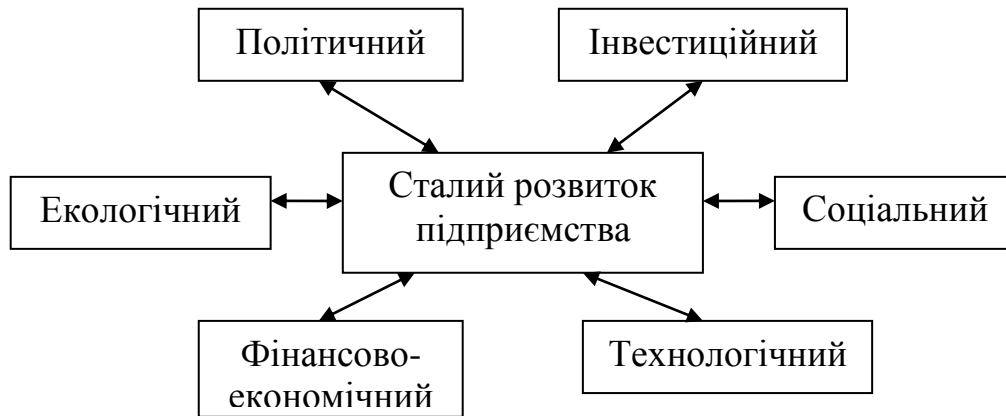


Рис.1.2 Основні взаємозв'язки для досягнення сталого розвитку підприємства

Складові сталого розвитку відображаючи сталий розвиток підприємства лише глибше характеризують його діяльність в умовах багатогранності підходів осмислення цього поняття. Роль сталого розвитку підприємства полягає в цілеспрямованому зміні внутрішнього середовища з урахуванням майбутньої зміни зовнішнього середовища з одночасним забезпеченням підприємства комплексною стійкістю.

Основними ознаками, що характеризують сталий розвиток підприємства, виступають:

- 1) використання найкращих на даний період часу технологій в різних напрямках діяльності, що забезпечують динамічний розвиток підприємства;
- 2) забезпечення ступеня соціальної захищеності персоналу підприємства не нижче середнього рівня по галузі;
- 3) встановлення оптимального балансу між споживаними і створюваними ресурсами підприємства;

4) забезпечення реалізації всіх зобов'язань, прийнятих на себе.

В умовах ринкової економіки позитивний результат функціонування підприємства залежить від безлічі чинників внутрішнього і зовнішнього середовища, на які впливають значні коливання. У табл.1.1. представлені чинники сталого розвитку підприємства.

Таблиця 1.1.

Чинники сталого розвитку підприємства

Зовнішні чинники	Внутрішні чинники
<p>Загальноекономічні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - зріст об'єму національного доходу; - зниження рівня інфляції; - прискорення платіжного обороту; - стабільність податкової системи; - зріст реальних доходів населення; - зниження рівня безробіття. 	<p>Операційні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ефективний маркетинг; - низька частина постійних витрат; - високий рівень використання основних засобів; - достатній рівень страхових запасів; - достатньо диверсифікаційний асортимент продукції; - ефективний виробничий менеджмент
<p>Ринкові:</p> <ul style="list-style-type: none"> - збільшення ємності внутрішнього ринку; - збільшення попиту; - зріст активності фондового ринку; - стабільність валютного ринку. 	<p>Інвестиційні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - раціональне використання інвестиційних ресурсів; - досягнення запланованих об'ємів прибутку по реалізованим проектам; - ефективний інвестиційний менеджмент.
<p>Інші чинники:</p> <ul style="list-style-type: none"> - політична стабільність; - позитивні демографічні тенденції; - поліпшення криміногенної ситуації. 	<p>Фінансові:</p> <ul style="list-style-type: none"> - ефективна фінансова стратегія; - ліквідна структура активів; - зріст рентабельності власного капіталу; - зниження дебіторської заборгованості; - зниження рівня фінансових ризиків.

Основними принципами сталого розвитку підприємства є:

Цілеорієнтованість: досягнення такого співвідношення між елементами, при якому у підприємства будуть зберігатися довгострокові стимули сталого розвитку [53].

Адаптивність: підприємство, як відкрита система, має бачити адаптивним, тобто пристосовуватися до зміни в зовнішньому середовищі для того, щоб продовжити сталий розвиток на довгострокову перспективу. Зовнішнє оточення є джерелом проблемних ситуацій у діяльності підприємства, які слід своєчасно виявляти і приймати адекватні рішення. Основною умовою адаптивності є гнучкість стратегічного управління підприємством.

Цілісність, яка досягається на основі єдності наступних функцій: здібності поновлення (відтворення), доповнення відсутніх елементів і перетворення себе в якісно нову систему, збереження фінансової рівноваги. Принцип цілісності є чинником, що визначає результативність діяльності підприємства і його фінансову стійкість. Йдеться про збалансованість і пропорційності елементів його діяльності: операційної, інвестиційної та фінансової.

Динамічність: зміни в одному з параметрів діяльності підприємства, як правило, призводять до змін в інших. При цьому в кожний момент часу підприємство характеризується певним набором показників, які відображають ефективність його виробничо-фінансової діяльності. Вектор сталого розвитку підприємства дає можливість в конкретний момент часу визначити стан підприємства.

Гнучкість: кожне підприємство, якщо воно хоче стабільно розвиватися, має дослідити параметри зміни ресурсного потенціалу та прогнозувати зовнішні та внутрішні джерела саморозвитку [33].

Кожна діяльність має під собою певну націленість на результат, а саме ціль - кінцевий результат дій людини, для досягнення якого необхідно здійснити певні зусилля.

Ціль (мета) - ідеальний або реальний предмет свідомого чи несвідомого прагнення суб'єкта; фінальний результат, на який навмисно спрямований процес [6].

Міжнародна конференція з навколишнього середовища і розвитку у Ріо-де-Жанейро (Самміт Землі) United Nations Conference on Environment and Development (Earth Summit), Rio de Janeiro у 1992 р. [2] розглядала оточуюче середовище і соціально-економічний розвиток як взаємопов'язані і взаємозалежні області. У головному документі, прийнятому на цій конференції, "Порядку денному на XXI століття" (Agenda 21), що розглядався в якості програми всесвітнього співробітництва, сталий розвиток пов'язується з гармонічним досягненням наступних цілей:

- високої якості навколишнього середовища і здорової економіки для всіх народів світу,
- задоволенні потреб людей і збереженні сталого розвитку протягом тривалого періоду [8].

Виходячи з визначення "цілі" та "Порядку денному на XXI століття" виділимо наступне визначення: Ціль сталого розвитку - прагнення суб'єкту до подальшого зростання благоустрою людини зі збереженням та відновленням навколишнього середовища для наступних поколінь., при тісному взаємозв'язку екологічної, економічної та соціальної складової життя.

Сталий розвиток підприємства є новою концепцією управління, тому цілі підприємства згідно складовим сталого розвитку значно відрізняються від консервативних, доволі жорстоких, виключно фінансових цілей підприємства. Для підприємств метою сталого розвитку є досягнення самофінансування виробничо-господарської діяльності в процесі простого відтворення та поступове забезпечення економічного зростання і перехід до розширеного відтворення [34]. Іншими словами маючи на увазі свій фінансовий розвиток і стійкість, підприємство балансує між трьох складових сталого розвитку.

Перспективи реалізації принципів стійкого розвитку в Україні не можна розглядати окремо від здійснюваних в країні ринкових реформ. Як сформулював Трегобчук В.М., "основна мета стійкого розвитку України – забезпечення динамічного соціально-економічного зростання, збереження якості довкілля і раціональне використання природно-ресурсного потенціалу, задоволення потреб сучасних і майбутніх поколінь шляхом побудови високоефективної економічної системи, яка стимулює екологічну стійкість, продуктивну працю, науково-технічний прогрес, а також має соціальну спрямованість" [88].

У свою чергу, цілі визначають систему показників, за якими можна було б судити про ступінь їх досягнення, формують критерії оцінки ефективності прийнятих рішень і впливають на розробку стимулів сприятливого для свого досягнення поведінки членів суспільства.

Досягти певного ступеня ефективності діяльності підприємство зможе тільки сформувавши певну систему управління сталим розвитком.

При всій цілісності наукового внеску, внесеного зарубіжними та вітчизняними вченими, залишилися невирішені теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з нерозробленістю питань управління сталим розвитком промислових підприємств[86].

Управління сталим розвитком первинної ланки економіки - підприємства є основою реалізації стратегії сталого економічного розвитку України. У зв'язку з цим розвиток теорії і практики управління сталим розвитком промислового підприємства набуває в даний час не тільки теоретичне, але найважливіше практичне значення.

Для чіткого та своєчасного управління сталим розвитком підприємства необхідно знати його стан з середини, та перспективи розвитку на майбутнє. Саме тому необхідно своєчасно проводити діагностику сталого розвитку підприємства.

1.2. Основи та проблеми діагностики сталого розвитку підприємства

Вирішення питань по забезпеченню стійкого розвитку підприємств потребує постійного корегування методів фінансового управління на основі відповідного інструментарію. Важлива роль у вирішенні цих питань відводиться діагностиці. Вона повинна не тільки забезпечувати інформацією про поточний стан, але й визначати несприятливі тенденції внутрішнього розвитку підприємства й умов середовища, визначити "діагноз" та розробляти способи і рекомендації щодо їхньої ідентифікації.

О. Дмитрієва дає наступне визначення діагностиці: Діагностика (постановка діагнозу) - це агрегований синтетичний висновок про стан досліджуваного об'єкта, що здійснюється на основі різної аналітичної інформації, її синтезу й зіставлення. Основна відмінність економічної діагностики від аналізу укладається в її цільовій спрямованості на виявлення відхилень від норми, виявленні патології [26].

Ціль діагностики діяльності підприємства - підвищення ефективності його роботи на основі системного вивчення всіх видів діяльності й узагальнення їх результатів [47].

Завданнями діагностики діяльності підприємства є:

- ідентифікація реального стану аналізованого об'єкта;
- дослідження складу й властивостей об'єкта, його порівняння з відомими аналогами або базовими характеристиками, нормативними величинами;
- виявлення змін у стані об'єкта в просторово-тимчасовому розрізі;
- встановлення основних факторів, що викликала зміни в стані об'єкта, і урахування їхнього впливу;
- прогноз основних тенденцій.

Аналіз наукових підходів до визначення поняття "діагностика" наведений в табл. 1.2. [69].

Аналіз наукових підходів до визначення поняття "діагностика"

Концепція	Автор	Визначення
1	2	3
Досліджувальна	Ожегов С.І.	Діагностика розглядається як вчення про виявлення і способи визначення діагнозу
Аналітична	Бланк І.А.	Діагностика розглядається в якості відправної точки дослідження системи управління, яка визначає її як регулярну оцінку параметрів за даними фінансового обліку на базі аналітичних процедур
	Мних Є., Кучер О., Погостинська Н.Н., Ковальов В.В.	Пріоритетним аспектом діагностики є оцінка фінансового стану з метою визначення первісних ознак майбутнього кризового стану
	Тренев Н.Н.	Діагностика процесів фінансового управління
	Копас Б., Самочкін В.Н.	Вияв симптомів і явищ, які можуть вплинути на досягнення поставленої мети і завдань, наражати на небезпеку діяльність, що планується при розробці рішень, що коректуються або перегляду цілей і прогнозів
	Сокоринська І.Г., Любушин Н.П.	Діагностика фінансового забезпечення діяльності підприємства
	Кізим Н.А., Забродська В.А., Зинчекно В.А., Кончак Ю.С.	Діагностика фінансового стану і стійкості розвитку підприємства з метою встановлення причин порушення пропорцій в фазах циклу кругообігу капіталу підприємства
Управлінська	Воронкова Г.Е.	Діагностика середовища конкурентоспроможного потенціалу
Консультаційно-дорадча	Романов А.І., Одинцов Б.Є.	Система діагностики, орієнтована на інформаційне супроводжування осіб, що приймають рішення в сфері аудиту, бізнесу та фінансового стану

Продовження таблиці 1.2

1	2	3
Інформаційна	Рапопорт В.Ш.	Діагностика виявлених проблемних ситуацій і суперечностей в досліджуваному об'єкті та "вузьких місць" в системі управління підприємства. З метою їх ідентифікації при прийнятті рішень
	Коротков Е.М.	Діагностика розглядається в якості засобу виявлення і визначення ознак та причин відхилень об'єкта від поставлених завдань і мети
	Олексик О.С.	Діагностика розглядається як процес ідентифікації проблем в поточному періоді при прийнятті рішень
	Аналькіна Є.А., Данілочкіна С.В., Данілочкіна Н.Г	Діагностика ототожнюється з фінансовою експертизою, що проводиться з метою виявлення ранньої стадії збоїв і недоліків в діяльності підприємства, потенційно небезпечних з точки зору неплатоспроможності
Антикризова	Таль Г.К.	Оцінка якості фінансової політики і фінансового стану з метою розробки інституціональних норм поведінки досліджуваного суб'єкта
	Ковальов В.В.	Діагностика розглядається як різновид фінансового аналізу, спрямованого на виявлення причин банкрутства
	Коротков Е.М.	Під діагностикою розуміють процес оцінки на основі комплексу методологічних прийомів стану об'єкта, предмета, явища чи процесу управління, що дає змогу виявити в них слабкі ланки та „вузькі місця
	Лігоненко Л.О.	Дослідження минулого, теперішнього стану підприємства і передбачення ймовірності розвитку ситуації у внутрішньому та зовнішньому оточенні, а її наслідком є обґрунтування заходів щодо удосконалення системи управління, фінансового оздоровлення підприємства його ринкової привабливості

Продовження таблиці 1.2

1	2	3
Антикризова	Терехін В.І.	Діагностика банкрутства і оцінка перспективного розвитку неплатоспроможності підприємства
	Швиданенко Г.О.	Діагностику – процес розпізнавання і визначення негативних (кризових) явищ у діяльності підприємства на основі помічених локальних змін, установлених залежностей, а також особливо помітних явищ поточної діяльності підприємства

Процес здійснення діагностики підприємства передбачає використання різних методів, прийомів, концепцій. На даний час склалося кілька концепцій діагностики, в кожній з яких існують свої об'єктивні особливості [48].

Аналітична концепція: передбачає систематичне оцінювання діяльності підприємства за обраними параметрами на підставі даних фінансового, податкового, управлінського, оперативного обліків.

Інформаційна концепція: розглядає діагностику як систему ідентифікації проблем підприємства, причин, що їх зумовили, з метою інформаційного забезпечення прийняття обґрунтованих управлінських рішень.

Антикризова концепція: має на увазі діагностику поточних та потенційних кризових явищ на підприємстві з метою запобігання їхньому негативному впливу на діяльність.

Консультаційно-дорадча концепція: прирівнює систему діагностики до дорадчих інформаційних систем економічного спрямування локального типу, які базуються на використанні сучасних програмних продуктів, і спрямовані на вирішення конкретних завдань діагностики [54].

Діагностика дозволяє виявити і зрозуміти справжню природу проблем підприємства, дати кількісну і якісну оцінку стану підприємства як цілісного організму. Крім цього, діагностика дозволяє оцінити результативність

(ефективність) прийнятих управлінських рішень; оцінити перспективи, що відкриваються перед підприємством у разі реалізації змін в організаційному, виробничо-технічному і фінансовому аспектах діяльності підприємства.

Діагностика розглядається як процес формування висновку про стан і розвиток об'єкта дослідження на основі вивчення різноманітної інформації, її синтезу та зіставлення з метою оцінки існуючого становища, виявлення проблем, причин їх виникнення і визначення майбутнього становища об'єкта й засобів його забезпечення. Тобто діагностика дає можливість оцінити існуюче становище, проаналізувати минуле та спрогнозувати майбутнє становища об'єкта дослідження (рис. 1.3).



Рис.1.3 Сутність діагностики

Комплексна діагностика включає такі види аналізу і оцінок: ситуаційний аналіз, організаційно-управлінський аналіз, фінансово-економічний аналіз, аналіз кадрового потенціалу, оцінку бізнесу підприємства [43].

На етапі становлення сталого розвитку все більше науковців віддають перевагу у своїх працях саме вивченню діагностики сталого розвитку підприємства, але більша їх частина не має чіткого визначення шляху її проведення. Насамперед розглядають діагностику сталого розвитку підприємства у вигляді його аналізу та оцінки.

Аналіз (від грец. *Análysis* - розкладання, розчленування), процедура уявного, а часто також і реального розчленування предмета (явища, процесу), властивості предмета (предметів) або відносини між предметами на частини (ознаки, властивості, відносини) [8].

Оцінка - це встановлення наявності та ступеня прояву тієї чи іншої характеристики системи управління. Засобом оцінки є показник.

Для коректної оцінки стану об'єкта діагнозу необхідна розробка базових параметрів (система критеріїв або класифікації допустимих відхилень основних параметрів досліджуваних явищ). Це дозволяє порівнювати стан обраного об'єкта з його нормою (стандартом підприємства) або еталоном з тим, щоб виявити наявність відхилень і визначити їх величину.

Своєчасна діагностика, дозволяє не лише виявляти стан досліджуваного об'єкта, а й усунути причини, що перешкоджають сталому розвитку підприємства.

Діагностика сталого розвитку – визначення майбутніх перспектив розвитку та методів усунення перешкод сталому розвитку суспільства, шляхом оцінки та аналізу ситуації в цілому комплексі взаємовідносин людства.

Діагностика сталого розвитку підприємства - комплексний аналіз стану підприємства і оцінка показників, визначення рівня його сталого

розвитку, прогнозування розвитку підприємства на довгострокову перспективу з урахуванням майбутньої ситуації у його зовнішньому середовищі.

Проблема вимірювання та оцінки сталого розвитку є надзвичайно актуальною, особливо в умовах подолання наслідків глобальної економічної кризи.

У комплексній проблемі оцінки сталого розвитку підприємства особливе місце займає проблема визначення меж кожного виду стійкості. Але на даний час у більшості наукових робіт оцінка фінансової стійкості підприємства грає майже не головну роль. А ми знаємо що для досягнення поставленої мети сталого розвитку необхідно враховувати усі напрями розвитку та відновлення, соціальна та екологічна складова має не менш значуще місце для оцінки та діагностики діяльності у напрямку сталого розвитку.

Ряд авторів, таких як Т.В.Сухорукова[77], А.Д.Шеремет[80], Й.Шумпетер [81] стійкість підприємства ототожнюють з його фінансовим станом, в якому факт його збитковості грає головну роль, а банкрутство розглядається як один з інструментів, призначених для забезпечення функціонування стійких підприємств.

О.В.Зеткіна розглядає стійкість підприємства як забезпечення його рентабельної виробничо-комерційної діяльності за рахунок підвищення ефективності використання виробничих ресурсів та управління підприємством, стійкого фінансового стану за рахунок поліпшення структури активів, а також стабільного розвитку потужності підприємства і соціального розвитку колективу при самофінансуванні в умовах динамічного розвитку зовнішнього середовища [41].

На думку А.В.Севастьянова, стійкість підприємства є відображенням стабільного перевищення доходів над витратами: шляхом ефективного їх використання, що сприяє безперервному процесу виробництва і реалізації продукції [75].

В.А.Медведєв визначає стійкість підприємства як рівноважний збалансований стан економічних ресурсів, яке гарантує стабільну прибутковість і нормальні умови для розширеного відтворення в тривалій перспективі з урахуванням найважливіших зовнішніх і внутрішніх факторів[55].

Стійкість фінансової діяльності підприємства є найважливішою характеристикою його діяльності, характеризує результат його поточного, інвестиційного та фінансового розвитку, відображає здатність підприємства відповідати за своїми боргами і зобов'язаннями. Фінансова стійкість показує такий стан фінансових ресурсів підприємства, при якому підприємство вільно маневруючи грошовими коштами, здатне реалізовувати встановлені цілі [71].

Соціальна стійкість показує міру соціальної захищеності персоналу підприємства, у тому числі доля участі персоналу в прибутку і управлінні виробництвом, стабільність в збереженні робочих місць, наявність і ефективне використання фонду соціального розвитку, ув'язка розміру оплати праці з прожитковим рівнем [19].

Екологічна стійкість визначає взаємозв'язок економіки підприємства, його екологічній безпеці (облік рівня комплексного вирішення економічних і екологічних питань при ухваленні інвестиційних рішень, співвідношення споживання обмеженого природного капіталу і поновлюваного в процесі виробництва) і мінімізації шкідливого впливу виробничо-господарської діяльності підприємства на довкілля [24].

З метою формування механізму стійкого розвитку підприємства необхідна оцінка діяльності підприємства, виявлення тенденцій її розвитку, динаміки основних показників функціонування підприємств. Результати дослідження дають можливість сформулювати перелік вирішуваних завдань, виявити напрями підвищення стійкості розвитку підприємств та розробити механізм сталого розвитку підприємства.

В даний час існує ряд методик оцінки сталого розвитку підприємства:

- методики, засновані на застосуванні теорії стійкості систем, інтерпретують математичні показники стійкості, покликані враховувати вплив зовнішнього і внутрішнього середовищ;

- методики, засновані на принципах системного підходу, що визначають інтегральний показник стійкості, об'єднуючий оцінки різних підсистем;

- методики, засновані на аналізі фінансової звітності підприємств, оцінюють структуру активів і капіталу за формами, дозволяють прогнозувати неплатоспроможність (банкрутство);

- комплексні методи, об'єднуючі кількісні та якісні показники, дозволяють виявляти чинники, загрозливі стійкості [34].

Дослідження можливостей для досягнення сталого розвитку підприємства здійснюється на підставі всебічної оцінки його поточного стану, що можливо лише при правильному підборі показників сталого розвитку, спираючись на результати оцінки та аналіз яких можливо б було провести діагностику сталого розвитку.

Формування зручних і ефективних методів та інструментів вимірювання сталого розвитку, що дозволяють дати однозначне трактування отриманих результатів, представляє високу цінність як з дослідницькою, так і з управлінської точок зору. Однак дана задача не має простого і очевидного рішення. Протягом вже більше двадцяти років, що минули після Конференції ООН зі сталого розвитку в 1992 році провідні міжнародні організації та окремі дослідницькі колективи розробляють і пропонують різні методологічні підходи до кількісної оцінки стійкості. Однією з перших розробок у даній області була система індикаторів, сформована Комісією зі сталого розвитку ООН в 1996 році.

Індикатори сталого розвитку (лат. indicator – показник) – це певні, доступні для спостереження та вимірювання, характеристики, нормативи і умови, які дозволяють робити висновки про стан та зміни сталого розвитку[72].

Індикатори стійкості повинні відповідати таким основним критеріям:

- можливість використання на макрорівні в національному масштабі;
- поєднувати екологічні, соціальні та економічні аспекти;
- зрозумілі і мати однозначну інтерпретацію для осіб, що рішення;
- мати кількісне вираження;
- спиратися на наявну систему національної статистики і не вимагати значних витрат для збору інформації та розрахунків;
- репрезентативні для міжнародних зіставлень;
- можливість оцінки в тимчасовій динаміці;
- мати обмежене число та ін..

Базовий набір індикаторів сталого розвитку, у так званій "Блакитній книзі" ('Blue book') [5], поділяли на чотири основні групи (рис.1.4.):

- соціальні (індикатори соціальних аспектів сталого розвитку: боротьба з бідністю, демографічна динаміка, сприяння освіті, підготовці кадрів та поінформованості суспільства, захист здоров'я населення, сприяння стійкому розвитку поселень);



Рис.1.4 Основні групи індикаторів оцінки сталого розвитку

- економічні (індикатори економічних аспектів сталого розвитку: економічний розвиток, зміна характеристик споживання; фінансові ресурси і

механізми; передачу екологічно чистих технологій, співробітництво і створення потенціалу);- екологічні (індикатори екологічних аспектів сталого розвитку: водні ресурси, земельні ресурси, інші природні ресурси, атмосфера, відходи);

- інституційні (індикатори інституціональних аспектів сталого розвитку: урахування питань екології і розвитку в плануванні та управлінні для сталого розвитку; національними механізмами та міжнародним співробітництвом для створення потенціалу в країнах, що розвиваються; міжнародним інституціональним порядком; міжнародними правовими механізмами; інформацією для прийняття рішень; посиленням ролі основних груп населення.). Всі ці індикатори представлені у наступному параграфі.

Комплекс таких індикаторів відіграє ключову роль в діагностиці стану складної системи "природа–економіка–людина" і відкриває можливості корекції цього стану на основі розробки відповідних програм.

Для коректної діагностики сталого розвитку необхідна розробка базових параметрів (система критеріїв або класифікації допустимих відхилень основних параметрів досліджуваних явищ). Це дозволяє порівнювати стан обраного об'єкта з будь-якої його нормою (стандартом підприємства) або еталоном з тим, щоб виявити наявність відхилень і визначити їх величину.

Отже головною проблемою сучасної діагностики сталого розвитку підприємства залишається не вивченість даного напрямку виведення підприємства на новий рівень розвитку – а саме сталий розвиток. Зарубіжні та вітчизняні вчені більш схильються до оцінки та аналізу сталого розвитку та не розглядають проблему необхідним більш поглибленим способом – постановка діагнозу, хоча це дозволить не тільки охарактеризувати стан підприємства на даному етапі розвитку та й внести коригування вже зараз в ті області які цього прагнуть.

1.3. Показники діагностики сталого розвитку будівельного підприємства

Сталий розвиток підприємства можна розглядати в якості свого роду компенсаційного механізму, що дозволяє підприємству не просто адаптуватися до дестабілізуючого впливу внутрішнього і зовнішнього середовища, а й неухильно розвиватися. Чим вище стійкість розвитку підприємства, тим менше ризик можливого відхилення від очікуваного результату і навпаки.

Важливою проблемою розробки моделі процесу управління сталим розвитком підприємства є вибір ключових індикаторів та розробка методики їх розрахунку та оцінки. При цьому виникає потреба в поєднанні двох принципів: повноти охоплення та мінімізації, що можна досягти шляхом врахування існуючих взаємозв'язків між індикаторами, а також вибору пріоритетних їх похідних. Особливу увагу слід приділяти фінансовим індикаторами, "... які в комплексі будуть надавати всебічну інформацію про ефективність функціонування підприємства" [26].

Як було визначено у минулому параграфі індикатори оцінки сталого розвитку поділяються на чотири основні групи. У таблицях 1.3, 1.4, 1.5 та 1.6 розкриємо систему індикаторів сталого розвитку, розроблену Комісією зі сталого розвитку ООН [72].

При розбиранні системи індикаторів стає зрозумілим, що використання більшості запропонованих індикаторів на рівні підприємства розрахувати не можливо, адже вони більш підходять для оцінки сталого розвитку держави або адміністративної одиниці.

Для оцінки та аналізу сталого розвитку підприємства вченими різних країн світу було запропоновано багато показників його стійкості та розвитку.

Головною проблемою ефективного функціонування підприємств України є відсутність комплексної системи оцінки сталого розвитку, яка сприяла б прийняттю своєчасних управлінських рішень.

Таблиця 1.3

Соціальні індикатори

<p>1.Боротьба з бідністю</p> <ul style="list-style-type: none"> – Темпи зростання зайнятості – Співвідношення середніх зарплат чоловіків та жінок – Частка населення, що проживає в абсолютній бідності – Співвідношення доходів найбільш бідних і багатих <p>2. Демографічна динаміка</p> <ul style="list-style-type: none"> – Темпи зростання населення – Темпи міграції населення (осіб/рік) – Щільність населення (осіб/км²) – Зростання народжуваності 	<p>3. Сприяння освіті, підготовці кадрів та поінформованості суспільства</p> <ul style="list-style-type: none"> – Темп зростання населення шкільного віку – Приріст кількості учнів початкової школи – Приріст кількості учнів середньої школи – Частка грамотних серед дорослих – Частка населення, яке має освіту на рівні 5-ти класів – Середня кількість років навчання в школі – Частка ВВП, що витрачається на освіту – Кількість дівчат на 100 хлопців в середній школі – Кількість жінок на 100 чоловіків, які працюють 	<p>4. Захист здоров'я населення</p> <ul style="list-style-type: none"> – Частка населення, яке не має доступу до чистої питної води – Частка населення, яка не забезпечена системами каналізації у житлі – Частка населення, яка підпадає під вплив шкідливих для здоров'я забруднювачів повітря – Дитяча смертність (на 1000 народжених живими) – Середня очікувана тривалість життя при народженні – Материнська смертність під час пологів – Частка ВВП, що витрачається на охорону здоров'я – Частка населення, охопленого первинною медичною допомогою – Частка населення, імунізованого проти основних інфекційних захворювань – Частка населення, не забезпеченого потрібним рівнем харчування – Частка жінок у дітородному віці, які обговорюють проблеми планування сім'ї – Частка витрат національної охорони здоров'я, яка іде на місцеве медичне обслуговування 	<p>5. Сприяння стійкому розвитку поселень</p> <ul style="list-style-type: none"> – Темпи зростання міських поселень – Споживання моторного палива на душу населення (літри) – Чисельність мегаполісів з населенням 10 і більше мільйонів осіб – Частка міського населення, – Площа та населення маргінальних поселень (м²/чисельність) – Збиток та кількість постраждалих та загиблих від природних катастроф – Загальна кількість житла на душу населення (м²) – Співвідношення оплати житла та доходу – Витрати на будівництво низькооплачуваного житла – Витрати на підтримку міського транспорту – Інфраструктурні витрати на душу населення – Обсяги кредитів на будівництво житла
--	---	--	--

Таблиця 1.4

Економічні індикатори

1. Економічний розвиток	2. Зміна характеру споживання	3. Фінансові ресурси та механізми
<ul style="list-style-type: none"> – Темп зростання ВВП на душу населення – Експорт товарів та послуг – Імпорт товарів та послуг – ВВП на душу населення – Скоректований на екологічний збиток національний продукт на душу населення – Вклад виробничої діяльності у ВВП – Експортна квота – Частка інвестицій у ВВП – Участь в регіональних торгівельних угодах (так/ні) 	<ul style="list-style-type: none"> – Скорочення запасів мінеральних ресурсів (в % від затверджених запасів) – Щорічне споживання енергії на душу населення 	<ul style="list-style-type: none"> – Частка продажів ресурсів у ВВП – Зовнішня допомога розвитку (отримана чи передана, в % від ВВП) – Борги (в % від ВВП) – Обслуговування боргу (в % від боргу) – Частка ВВП, що виділяється на охорону довкілля – Екологічні податки та субсидії (в % від державного боргу) – Розмір додаткового фінансування на стійкий розвиток після 1992 р. – Програма інтегрованих еколого-економічних рахунків (так/ні) – Погашення заборгованості

Таблиця 1.5

Екологічні індикатори

<p>1. Водні ресурси</p> <p>Захист запасів та якості прісної води</p> <ul style="list-style-type: none"> – Щорічне вилучення підземних та поверхневих вод (у % від доступного обсягу) – Споживання води на душу населення – Запаси підземних вод (м3) – Концентрація фекальних Coli-форм у джерелах прісної води (на 100 мл) – Показники біохімічного споживання кисню за водними джерелами – Обробка стічних вод (% обслуговуваного населення всього та за типами обробки) <p>Захист океанів, морів та берегових зон</p> <ul style="list-style-type: none"> – Вилов морських організмів (т) – Приріст населення в берегових зонах – Викиди нафти в прибережні зони – Накопичення сполук азоту та фосфору в прибережних водах (т) – Відхилення запасів морських організмів від рівня, що забезпечує 	<p>2. Земельні ресурси</p> <p>Інтегрований підхід до планування та використання земельних ресурсів</p> <ul style="list-style-type: none"> – Землі, що використовуються (км2) – Землі, схильні до ерозії ґрунту (км2) – Реформування земельної політики (так/ні) <p>Управління вразливими екосистемами, боротьба зі спустелюванням і засухами</p> <ul style="list-style-type: none"> – Споживання деревини на опалення (на душу населення) – Чисельність домашньої худоби на км2 у посушливих зонах – Населення посушливих зон, що живе нижче рівня бідності – Землі, яких торкнулося спустелювання (км2) – Частота засух – Витрати на відновлення екосистем <p>Сприяння стійкості сільського господарства та місцевого розвитку</p> <ul style="list-style-type: none"> – Використання сільськогосподарських пестицидів – Використання добрив (т/ км2) – Кількість орних земель на душу населення 	<p>3. Інші природні ресурси. Боротьба із зникненням лісів</p> <ul style="list-style-type: none"> – Темп зникнення лісів (км2/рік) – Річне виробництво кругляка(м3) – Запаси деревини (м3) – Площа лісів (км2) – Споживання деревини (в % від споживання енергії) – Темпи відновлення лісів (км2/рік) – Частка лісів, що захищаються – Збереження біологічного різноманіття – Чисельність видів, які знаходяться в загрозовому стані, та тих, що зникнули – Площа заповідних територій (в % від загальної території) <p>4. Атмосфера</p> <ul style="list-style-type: none"> – Викиди CO2. – Викиди окислів сірки та азоту (т) – Споживання озоноруйнуючих речовин (т) – Концентрація SO2, CO, окислів азоту, озону та зважених частинок в атмосфері міст
--	---	---

Продовження таблиці 1.5

<p>стійке відтворення (%)</p> <ul style="list-style-type: none"> – Відношення цього відхилення до реальних запасів – Індекс розвитку морських водоростів – Участь в угодах, що стосуються морів (так/ні) 	<ul style="list-style-type: none"> – Зрошувані землі (5) – Кількість земель, яких торкнулося засолення та заболочення (км²) – Витрати на підтримку сільського господарства та досліджень у цій сфері – Площа відновлених земель (км²) 	<ul style="list-style-type: none"> – Витрати на скорочення забруднення атмосфери <p style="text-align: center;">5. Відходи</p> <ul style="list-style-type: none"> – Обсяги виробничих та муніципальних відходів (т/рік) – Обсяги небезпечних відходів(т) – Імпорт та експорт небезпечних відходів (т) – Обсяги відходів на душу населення – Площа земель, що забруднена небезпечними відходами (км²) – Витрати на збирання та обробку відходів, – Частка відходів, що утилізуються – Утилізація муніципальних відходів (т/душу населення) – темпи зменшення відходів на одиницю ВВП (т/рік) – Витрати на переробку небезпечних відходів
---	---	--

Інституційні індикатори

Структура прийняття рішень

- Затвердження методів оцінки екологічного збитку(так/ні)
- Наявність програм національної статистики з довідки та прийняття індикаторів стійкого розвитку (так/ні)
- Представництво етнічних меншин у національній раді зі сталого розвитку (так/ні)
- Наявність національної стратегії сталого розвитку (так/ні)
- Наявність національної ради зі сталого розвитку (так/ні)
- Наявність інформаційних баз, які стосуються національних традицій (так/ні)
- Ратифікація міжнародних угод, які стосуються сталого розвитку (кількість)
- Чисельність телефонів на 100 жителів
- Представництво корінних народностей в національній раді зі стійкого розвитку (так/ні)
- Представництво основних суспільних груп в національній раді зі сталого розвитку(так/ні)

При формуванні механізму сталого розвитку будівельного підприємства, необхідно проаналізувати рівень його стійкості. Практика показує, що сучасне будівельне підприємство довгий час може бути стійким, але не розвиваються [35].

В якості ключових фінансових індикаторів сталого розвитку підприємства слід використовувати такі взаємопов'язані фактори, як ліквідність і платоспроможність, фінансовий важіль у структурі капіталу, фінансовий важіль у структурі активів, рентабельність власного капіталу, оборотність власного капіталу. Інтегральна оцінка обраних нами факторів дозволить визначити підсумковий індикатор фінансово стійкого розвитку підприємства, яким, на нашу думку, має стати показник ринкової вартості компанії.

Для оцінки стійкості будівельного підприємства розглянемо систему показників запропонованих колективом авторів Бухонова С.М., Дорошенко Ю.О., Бендерської О.Б., які вони використовують для розрахунку комплексної оцінки сталого розвитку будівельного підприємства [78].

Показники сталого розвитку будівельного підприємства

Показники	Розрахункова формула	Умовні позначення
1	2	3
Економічна стійкість (Се)		
Прибуток	$\Pi = Д - В$	Д - доход В - витрати
Рентабельність основних засобів	$Роз = ЧП / \text{основні засоби} * 100\%$	ЧП – чистий прибуток
Собівартість продукції	$С = В_з + В_п$	В _{зм} – витрати змінні В _п – витрати постійні
Об'єм будівельно-монтажних робіт	ОБМР _в	ОБМР _в – об'єм будівельно-монтажних робіт. Виконаний власними силами
Ціна готової продукції	$Ц = С * (1 + p/100)$	С – собівартість Р - рентабельність
Фінансова стійкість (Сф)		
Коефіцієнт автономії	$Ка = К_в / Б$	К _в – власний капітал Б – валюта балансу
Коефіцієнт поточної ліквідності	$К_{пл} = К_{об} / К_з$	К _{об} – оборотні активи К _з – короткострокові зобов'язання
Коефіцієнт фінансової стійкості	$К_ф = К_в / К_з$	К _з – короткострокові зобов'язання
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	$К_{звк} = (К_в - Па) / К_{об}$	Па – позаоборотні активи
Коефіцієнт рентабельності активів	$К_{ра} = ЧП / В$	ЧП – чистий прибуток В – власний капітал
Коефіцієнт рентабельності продукції	$К_{рп} = Пр / С$	Пр – прибуток від реалізації С - собівартість
Виробнича стійкість (Св)		
Коефіцієнт придатності основних виробничих фондів	$К_{год.оф} = ОФ_{зал} / ОФ_{пер}$	ОФ _{пер} - первісна вартість основних фондів ОФ _{зал} - залишкова вартість основних фондів
Широта спеціалізації і незалежність від субпідрядників	$К_{нез.} = ОБМР_с / ОБМР$	ОБМР - Виконаний об'єм робіт у звітному році
Коефіцієнт фондівдачі	$К_{оф} = ОБМР / ОФ$	ОФ – середньорічна вартість основних фондів

Продовження таблиці 1.7

1	2	3
Використання виробничої потужності	$Ввп = ОБМРс/ВП$	ВП - виробнича потужність організації
Кадрова стійкість (Ск)		
Коефіцієнт постійності складу персоналу	$К_{пост} = 1 - (Чв / (СЧ + Чп))$	Чв - число вибулих працівників Чп - число прийнятих працівників за розрахунковий період СЧ - середньооблікова чисельність працівників у періоді перед звітним
Коефіцієнт співвідношення середньої заробітної плати на підприємстві із середньою заробітною платою у галузі будівництва	$К_{сзп} = ЗПп/ЗПг$	ЗПп - середньомісячна загробні плата на одного робітника на підприємстві; ЗПг - середньомісячна заробітна плата на одного робітника у галузі будівництва
Продуктивність праці на 1 робітника з компанії	$Пп = ОБМР/Ч$	Ч – середньооблікова чисельність працівників на підприємстві
Інвестиційна стійкість (Сі)		
Рентабельність інвестуемого капіталу	$Р_{інк} = ЧП/ІК$	ІК – інвестируемый капітал
Індекс доходності інвестицій	$І_{дох} = ЧПн/ПР$	ПР – прибуток реінвестований ЧПн – чистий прибуток після налогообкладення
Коефіцієнт інвестиційної активності	$К_{іа} = (НБ + Дв + ФВ)/Па$	НБ – незавершене будівництво Дв – дохідні вкладення у матеріальні цінності ФВ – фінансові вкладення

В даний час особливо актуальною стає завдання посилення вимог з екологічної безпеки підприємств. Вплив підприємств на навколишнє середовище, як правило, багатофакторне, але не існує методики оцінки екологічної складової діяльності підприємств.

Для визначення стійкості будівельного підприємства необхідно задати мінімальний і максимальний рівні за всіма показникам. Для визначення сталого розвитку будівельного підприємства доцільніше використовувати як еталонного значення, показники основного підприємства-конкурента або середньогалузевого показника регіону.

Нормовані значення дозволяють оцінювати рівень кожного показника оцінки стійкості окремо щодо найкращого і найгіршого значень цих показників. Що в свою чергу дозволить виявити фактори та причини, що негативно впливають на сталий розвиток будівельного підприємства і сформулювати управлінські рішення з подолання даної проблеми [50].

Сталий розвиток будівельного підприємства є комплексною характеристикою. Вона відображає не тільки результат господарської діяльності об'єкта, а й можливості його розвитку в певний період часу. У загальному вигляді сталий розвиток будівельного підприємства, представляє собою порівняння комплексної оцінки стійкості будівельного підприємства за поточний період, з комплексною оцінкою стійкості будівельного підприємства за попередній період, а так само з максимальною комплексною оцінкою середньостатистичного будівельного підприємства за попередній період по регіону.

Для дослідження діяльності будівельного підприємства досить проаналізувати зміну показників стійкості будівельного підприємства за один рік. Цей часовий інтервал підходить при тому, що українські економічні умови, в яких функціонують будівельне підприємство, піддані дуже сильних змін, а розглядати більш тривалий відрізок часу недоцільно. Більш короткий часовий інтервал не дозволяє оцінити динаміку показників [85].

Тільки у випадку стабільного збільшення показників, можна говорити про сталий розвиток будівельного підприємства.

На всіх рівнях управління діяльністю будівельного підприємства головною метою є досягнення сталого розвитку, яке характеризується збільшенням в динаміці результативних показників діяльності підприємства.

Колективом авторів (Бухонова С.М., Дорошенко Ю.О., Бендерської О.Б.) на базі представлених показників була також розроблена система формування комплексного показника сталого розвитку будівельного підприємства рис.1.5.

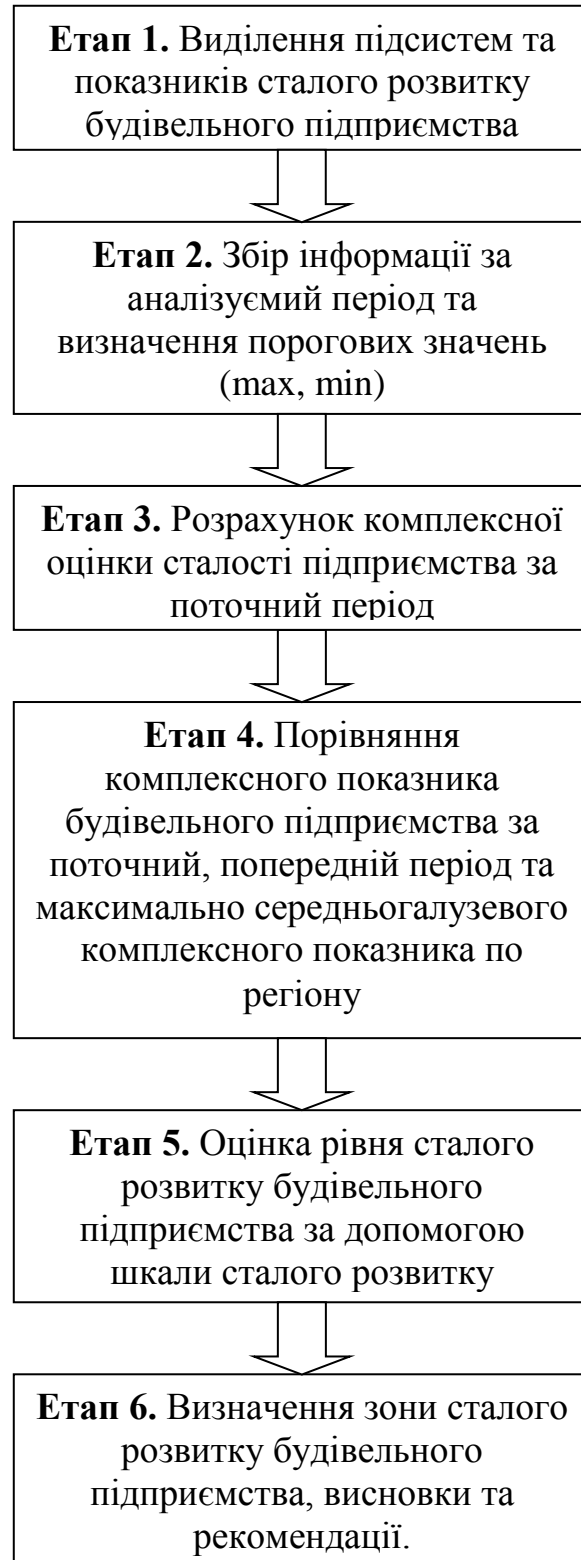


Рис 1.5 Етапи формування комплексного показника сталого розвитку будівельного підприємства

Сталий розвиток будівельного підприємства повинен припускати не тільки порівняння комплексної оцінки за періодами часу, а й також темпи зростання даного будівельного підприємства щодо кращого середньогалузевого підприємства даного регіону. Будується шкала сталого розвитку будівельного підприємства, щодо показників самого підприємства в різні періоди часу, в якості *min* і *max* приймаємо комплексний показник середньогалузевого підприємства даного регіону (рис.1.6).

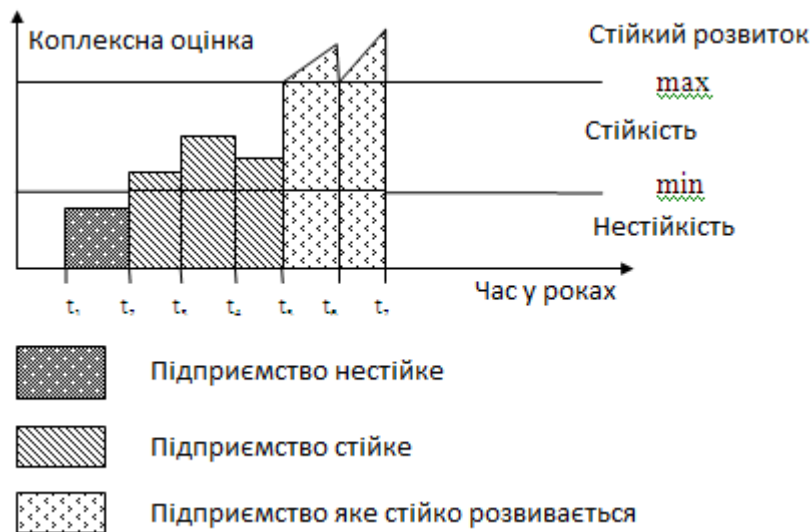


Рис 1.6 Шкала сталого розвитку будівельного підприємства

Сталим будівельне підприємство може вважатися, якщо комплексний показник варіюється в межах мінімуму і максимуму.

Нестійким підприємство є, коли комплексний показник не доходить до мінімального рівня комплексного показника [20].

Стійко сталим підприємством, можна вважати, якщо комплексний показник будівельного підприємства перевищує максимальний рівень комплексного показника і має тенденцію зростання щодо свого показника за попередній період.

Шляхом виділення трьох областей можливе оцінити сталий розвиток будівельного підприємств, характеристика яких наведена в таблиці 1.8. А

також розробити ряд рекомендацій для досягнення сталого розвитку будівельного підприємства [39].

Таблиця 1.8

Характеристика області комплексного показника сталого розвитку будівельного підприємства

Найменування	Опис ситуації
1. Зона нестійкості	Минаються порогові значення комплексного показника стійкості, показники стійкості відхилені від нормального значення в негативному напрямку. При цьому з'являються ознаки незворотного спаду виробництва і часткової втрати потенціалу внаслідок вичерпання виробничих потужностей, скорочення персоналу і т.д.
2. Зона стійкості	Значення комплексного показника стійкості варіюється в межах даної зони, показники стійкості якщо і міняють свої значення, це не суттєво позначається на комплексному показнику. У цілому підприємства функціонує у своєму звичному режимі.
3. Зона стійкого розвитку	Комплексний показник стійкості будівельного підприємства знаходиться в межі максимуму або вище, спостерігається збільшення основних фондів. Кадрового персоналу, збільшення заробітної плати і т.д

На даний час існує багато методик оцінки та аналізу підприємства. Але усі вони базуються лише на принципі економічного зростання та майже не беруть до уваги соціальні показники розвитку, а екологічні зовсім ігнорують.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

Проблема сталого розвитку одна з найбільш актуальних у сучасному світі. Нею опікуються світові лідери, їй присвячені сотні урядових і міжурядових програм, вона вже багато років стоїть у порядку денному найвпливовіших міжнародних організацій. Сталий розвиток - збалансований розвиток економічної, екологічної та соціальної складової існування людства, з цілю збереження для наступних поколінь якості життя не нижче власного рівня задоволення потреб. Ціль сталого розвитку - прагнення суб'єкту до подальшого зростання благоустрою людини зі збереженням та відновленням навколишнього середовища для наступних поколінь, при тісному взаємозв'язку екологічної, економічної та соціальної складових.

Під кінець минулого та на початку нинішнього століття Організація Об'єднаних Націй розгорнула наполегливу діяльність з цієї проблематики. Були проведені такі важливі заходи, як всесвітні конференції, спеціальні сесії Генеральної Асамблеї ООН, зустрічі на найвищому рівні представників практично всіх країн світу. Проблема вимірювання та оцінки сталого розвитку є надзвичайно актуальною, особливо в умовах подолання наслідків глобальної економічної кризи.

У оцінки сталого розвитку підприємства особливе місце займає проблема визначення меж кожного виду стійкості. Але на даний час у більшості наукових робіт оцінка фінансової стійкості підприємства грає майже не головну роль. А ми знаємо що для досягнення поставленої мети сталого розвитку необхідно враховувати усі напрями розвитку та відновлення, соціальна та екологічна складова має не менш значуще місце для оцінки та діагностики діяльності у напрямку сталого розвитку.

Для оцінки та аналізу сталого розвитку підприємства вченими різних країн світу було запропоновано багато показників його стійкості та розвитку. Головною проблемою ефективного функціонування підприємств України є відсутність комплексної системи оцінки сталого розвитку - діагностики, яка сприяла б прийняттю своєчасних управлінських рішень.

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА ТОВ "УкрТермоДом" ТА ПОКАЗНИКІВ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

2.1. Загальна характеристика ТОВ "УкрТермоДом" та його стану

Підприємство ТОВ "УкрТермоДом" діє на підставі статуту затвердженого 14 вересня 2007 року, а також свідоцтва о державній реєстрації юридичної особи від 25 вересня 2007 року.

ТОВ "УкрТермоДом" має:

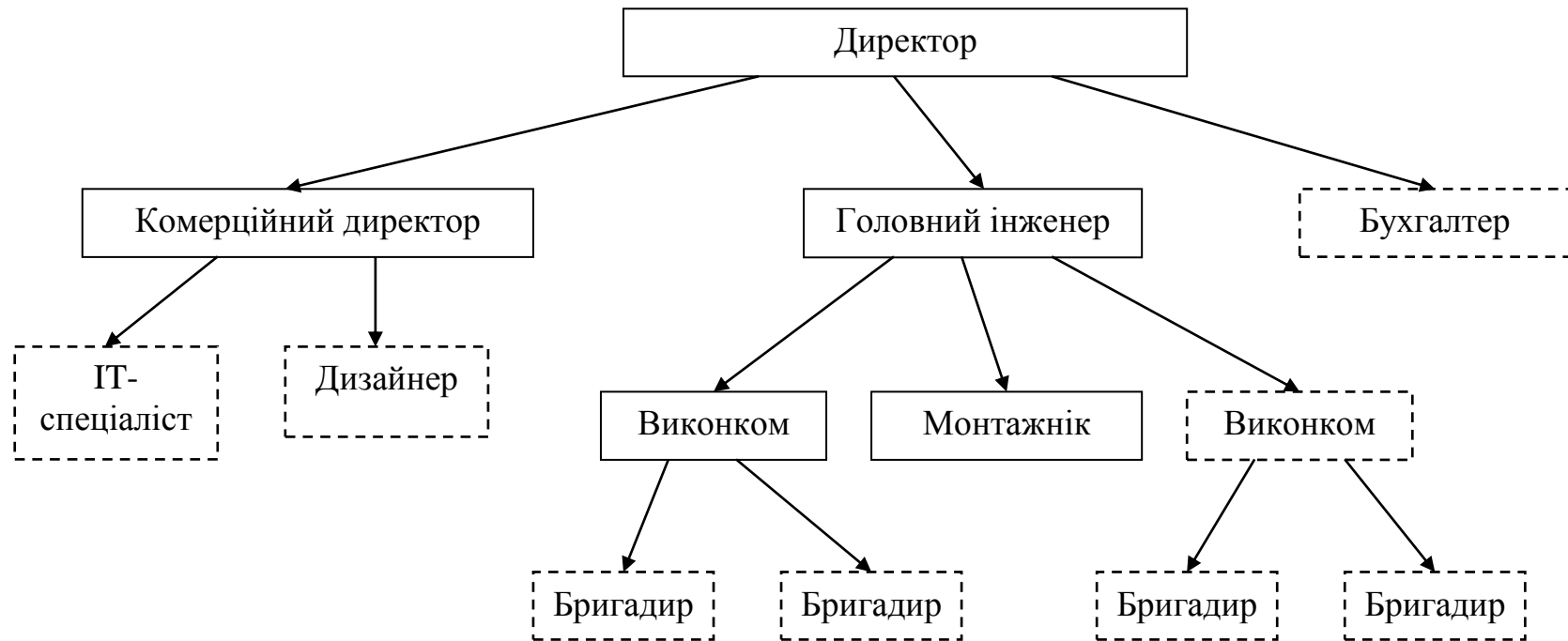
- Ліцензію Державної архітектурно - будівельної інспекції України як підприємство господарська діяльність котрого пов'язана зі створенням об'єктів архітектури.
- Свідоцтво на право проведення енергетичного аудиту Державного агентства з енергоефективності та енергозбереження України.

Підприємство за правовим статусом та формі господарювання є Товариством з Обмеженою Відповідальністю (ТОВ), т. є. має статутний фонд, який визначається засновницькими документами. Метою утворення та діяльності Товариства є задоволення споживчого попиту в товарах, продукції та послугах для одержання прибутку.

Товариство є юридичною особою приватного права. За національною приналежністю капітал фірми належить підприємцю України і є національним.

ТОВ "УкрТермоДом" є малим підприємством, має невеликий штат висококваліфікованих робітників – штатна кількість працівників фірми становить 4 чоловіка, та використовує працю найманих спеціалістів-будівельників.

Організаційну структуру підприємства можна представити у вигляді опублікованій нижче рис. 2.1.



----- Наймані працівники
———— Штатні працівники

Рис.2.1. Організаційна структура підприємства ТОВ "УкрТермоДом"

У схемі зображені як штатні працівники, так і працівники робота яких використовується на підставі укладання спеціальних договорів на проведення унікальних робіт.

Директор стоїть на чолі цієї структури, управляє діяльністю усіх працівників та слідкує за порядком на підприємстві, проводить зустрічі з клієнтами та заключає договори, контролює прибутковість підприємства.

Головний інженер веде проектно-кошторисну документацію, вивчає напрями технічного розвитку підприємства, займається забезпеченням належного рівня технічної підготовки на основі передового досвіду інших підприємств та наявних наукових досягнень.

Комерційний директор контролює оптимізацію і розвиток каналів збуту, всієї системи продажів, координацію маркетингової діяльності підприємства, планує діє щодо підвищення рівня прибутковості.

Бухгалтер веде облік усіх дій на підприємстві та оформлює звітну документацію.

Виконком забезпечує виконання завдань по введенню об'єктів в експлуатацію у встановлені терміни, організацію робіт, ведення обліку виконаних робіт, посередник між робітниками і керівництвом будівництва.

Бригадир, здійснює керівництво вузьконаправленої бригади на ввіреній будівельній ділянці, має свою бригаду працівників які мають безпосередньо робочі спеціальності, та виконують закріплені за ними роботи.

Монтажник з монтажу сталевих та залізобетонних конструкцій здійснює виконання монтажних робіт середньої складності по збірці конструкцій будівель і споруд з окремих елементів і укрупнених блоків.

Дизайнер - верстка та створення рекламних модулів.

ІТ-спеціаліст - управління мережевими обладнаннями, серверами та корпоративними додатками, зберіганням і безпекою даних, управлінням парком персональних комп'ютерів і службою підтримки, ведення сайту.

ТОВ "УкрТермоДом" займається наданням послуг у своїй діяльності, у будівництві та реконструкції, використовує новітні технології у галузі енергозбереження та термомодернізації будівель за нижченаведеними групами, які в свою чергу поділяються на види послуг (товарів).

1. Проектування комфортних теплих будинків.
2. Будівництво та реконструкція:
 - енергозберігаючих будинків з термоблоків;
 - будинків з черепашнику;
 - теплих будинків з газобетону;
 - будинків із цегли;
 - будинку за вченням Фен-Шуй.
3. Проектування та будівництво храмів:
 - проектування та будівництво храмів;
 - реконструкція храмів;
 - виготовлення іконостасів;
 - виготовлення куполів;
 - убранство храмів.
4. Енергозберігаючі системи опалення:
 - підлогова система опалення "тепла підлога";
 - енергоефективні каміни для опалення будинку.
5. Енергозберігаючі технології:
 - енергозберігаюча вентиляція з рекуперацією тепла;
 - термомодернізація будівель;
 - утеплення будинків целюлозною "Ековатой";
 - альтернативні джерела енергії.
6. Автономна каналізація (локальні очисні споруди):
 - встановлення ЛОС;
 - обслуговування встановлених ЛОС.
7. Енергоаудит:
 - запроектованих об'єктів;

- зведених промислових об'єктів;
 - обстеження будівель тепловізором.
8. Автоматичні гаражні ворота.
 9. Жиро – нафтоуловлювачі.

ТОВ "УкрТермоДом" співпрацює з багатьма підприємствами виготовлювачами енергозберігаючої продукції, є представником зарубіжних партнерів.

Персонал підприємства проходить велику кількість навчальних курсів у галузі енергозбереження як в Україні так і закордоном, для надання найякісніших послуг.

Будівельний ринок – це багатогалузева система виробництва, розподілу, обміну і споживання будівельної продукції та послуг будівельного комплексу.

До будівельного ринку зараховано ринок виробництва, продаж будівельних матеріалів, надання послуг та виконання будівельно-монтажних робіт, ринок нерухомості.

Головні конкуренти ТОВ "УкрТермоДом" представлені у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Головні конкуренти ТОВ "УкрТермоДом"

№	Назва	Опис діяльності, основна продукція (послуги)
1.	ТОВ "Новые технологии"	будує офіси, житлові комплекси сучасного формату, торгово-розважальні центри, універмаги, храми і собори.
2.	"iHouse"	проектування і дизайн, проектування та монтаж інженерних мереж Розумний будинок, індивідуальне будівництво, капітальний ремонт, ландшафтний дизайн, освітлення, енергозберігаюче будівництво
3.	ПП "Монолит-Стандарт"	каркасно-монолітне будівництво котеджів, заміських будинків
4.	Строим дом, ПП	будинки з газобетону, шлакоблоку, цегли

Вкрай незадовільною залишається ситуація в галузі будівництва у Луганській області, де обсяги виконаних робіт у порівнянних цінах склали лише 82 % до рівня минулого року, і це навіть по відношенню до дуже низьких торішнім показників, коли обсяги будівельних робіт були скорочені більш ніж навіп, скорочення відбулося за всіма основними видами будівельної діяльності.

У Луганській області існує безліч будівельних організацій, але ТОВ "УкрТермоДом" виділяється з них впровадженням новітніх технологій у галузі енергоефективності та енергозбереження, а також унікальністю екологічної направленості товарів та послуг. Тому коло конкурентів звужується.

Проведемо SWOT аналіз будівельної компанії ТОВ "УкрТермоДом". У таблиці 2.2 представлена матриця SWOT-аналізу підприємства.

Проаналізувавши виділені фактори ТОВ "УкрТермоДом", потрібно спробувати зрозуміти, яким чином можна посилити вплив сприятливих факторів зовнішнього середовища і уникнути загроз, як більш ефективно використовувати сильні сторони компанії і що робити зі слабкими.

Оцінка сил конкуренції в поліграфічній галузі ТОВ "УкрТермоДом" є такою:

Суперництво серед конкуруючих продавців.

Суперництво у галузі будівництва дуже високе, конкурентні компанії працюють на ринку вже достатньо довго та змогли зарекомендувати себе як підприємства які будують будинки та споруди за класичними технологіями. Враховуючи на те що покупець не завжди згоден змінити свої погляди у бік новітніх технологій, компанії класики також є конкурентами ТОВ "УкрТермоДом". Але головними конкурентами є ті будівельні компанії, які по суті були створені чи не в один період часу з аналізуємим підприємством, тому сили у очах покупців майже однакові. Зарубіжні підприємства не є конкурентами.

Сила конкуренції потенційних новачків.

Матриця SWOT - аналізу ТОВ "УкрТермоДом"

Внутрішня середа	Зовнішня середа	Можливості	Загрози
<p>Сильні сторони</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. 8 років на ринку будівельних послуг 2. Високий ступінь дотримання договірних зобов'язань , як щодо субпідрядників , так і щодо кінцевих споживачів 3. Позитивний Імідж компанії у суспільному житті (участь у виставках, конкурсах, тощо) 4. Компанія володіє певним політичним ресурсом. 5. Має досвід і ключові компетенції: Ген.підрядник, замовник, управління об'єктами нерухомості, створення ТСЖ, розробка та узгодження проектної документації, оформлення прав на забудову та ін 6. Освоєння нових сегментів ринку . - Комерційна нерухомість; - Тепловизійне обстеження 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Вихід на суміжний ринок малоповерхового будівництва (сегмент таун-хаузи, одедж не будівництво). 2. Виведення нових торгових марок 3. Створення інформаційного будівельного порталу. 4. Вихід з Проектами освоєння цілих територій міста і Пригорода 5. Збільшення статусу в Адміністрації та комітетах приймають рішення про виділення землі 6. Програма поліпшення якості будівництва 7. Просування в область, регіони 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Посилення конкуренції на ринку типового житла 2. Різке зростання курсу Євро може призвести до зростання цін на будівельні матеріали і зменшити попит 3. Дефіцит професійних кадрів 	
<p>Слабкі сторони</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Спонтанна диверсифікація 2. При використанні однієї торгової марки на різних сегментах відбувається розмивання 3. Використання дешевих матеріалів і "дешевої" робочої сили призводить до низької якості готової продукції 4. Недостатні фінансові ресурси Існуюча структура ускладнює висновок рентабельних напрямків 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Партнерство з банком або фінансовою організацією для реалізації будівельних і фінансових проектів 2. Висновок нової серії будинків в сегмент вище середнього 3. Опрацювання механізму іпотечного кредитування і системи застави за квартиру, для залучення населення з середньою платоспроможністю 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Зменшення рентабельності будівництва типового житла 2. Зменшення ділянок під будівництво житла, збільшення вартості ділянок 3. Посилений тиск виробників будматеріалів 	

Спираючись на те, що ТОВ "УкрТермоДом" дуже щільно працює над новітніми технологіями і розвитком персоналу (тренінги, семінари, навчання закордоном), та вже має опит роботи у будівельній галузі, значної конкуренції новачки галузі не мають.

Сила постачальників.

ТОВ "УкрТермоДом" є дилером багатьох підприємств України та ближнього зарубіжжя, тому має великі скидки на певні товари які використовує у будівництві та реконструкції. Тому маючи прямі поставки товарів, підприємство може знижувати свої затрати на збут, а разом з цим автоматично отримувати більш низьку ціну товарів та послуг у порівнянні з конкурентами.

Сила покупців.

Звісно кожна галузь все одно спирається на попит самих покупців, їх інтерес до тих чи інших товарів та послуг. В будівельній галузі велику роль також грає можливість самих покупців, їх купівельна спроможність. І в даному випадку виділитися з конкурентів можливо за рахунок більш гнучкої цінової політики підприємства. Слід також враховувати і залежність попиту за рахунок сезонності галузі, та економічних змін у державі

В умовах ринкової економіки України велику роль відіграють маркетингові служби, які з'ясовують попит та пропозицію на ринку збуту продукції. Так як на підприємстві ТОВ "УкрТермоДом" відсутні наявні маркетингові служби їх функції виконує комерційний директор підприємства - внаслідок малого обсягу підприємства створювати окремий відділ маркетингу є недоцільним, оскільки вимагатиме зайвих витрат на утримання спеціалістів.

Комерційний директор займається вивченням ринку збуту продукції, пошуком відповідних постачальників та покупців, орієнтує продукцію (послуги) на сучасних покупців, дає оцінку конкурентоспроможності продукції (послуг) на внутрішньому та зовнішньому ринку збуту, вивчає систему цін у політиці ціноутворення. За допомогою дизайнера та

IT- спеціалісту впроваджує нові маркетингові напрямлення на підприємстві.

У 2013 році на підприємстві ТОВ "УкрТермоДом" було поновлено веб-сайт підприємства – ukrtermodom.com.ua, та впроваджено нові методи просування товару, на даному етапу розвитку було вирішено більше уваги приділити саме просуванню товарів (послуг) через інтернет мережі.

На початок 2014 року буде проведено ребрендинг підприємства - активна маркетингова стратегія включає комплекс заходів щодо зміни бренду: логотипу, слогану, візуального оформлення, із зміною позиціонування. Вдалий ребрендинг дозволить компанії вийти на новий рівень розвитку, привернути увагу нових клієнтів і збільшити лояльність існуючих.

Створюється нова послуга – консультаційний центр, де кожен зможе отримати відповідь на його питання у будівельній галузі від професійних будівельників. Виходячи з того, що підприємство головним чином користується методом особистих продажів, для підприємства ця послуга шляхом знаходження необхідного контакту з клієнтом дає змогу охопити більше потенційних замовників.

Вибір засобів реклами виробляється таким чином, щоб забезпечити необхідне географічне охоплення споживачів і бажану частоту й форму подачі матеріалу. ТОВ "УкрТермоДом" розповсюджує інформацію через пресу, користується засобами масової інформації. Приймає участь у тематичних програмах на телебаченні, впроваджуючи таким чином ще й соціальну рекламу на підприємстві.

Підприємство ТОВ "УкрТермоДом" приймає участь у будівельних виставках на території України. Нагороджена чисельними дипломами та сертифікатами учасника виставок.

ТОВ "УкрТермоДом" підрозділяє своїх споживачів на такі групи:

- виробниче споживання - організації, підприємства інших галузей;
- державні замовлення – дід садки, школи, вищі навчальні заклади;
- окремі споживачі (населення) – найбільший сегмент споживачів.

2.2. Аналіз показників господарської діяльності ТОВ "УкрТермоДом"

Головним завданням будівельного підприємства є збільшення реалізації продукції (послуг), та як наслідок збільшення прибутку.

Надання послуг є вихідним показником для розрахунків, слугує основою визначення планових і звітних показників ефективності використання ресурсів, собівартості, прибутку.

Діяльність ТОВ "УкрТермоДом" за 2011- 2013 рік характеризується даними наведеними у табл.2.3.

Порівнявши показники у наведеній табл.2.3 бачимо, що за останні три роки здійснюється нерівномірні зміни з обсягу реалізації продукції (послуг) будівництва, це обумовлено стрімкими змінами політичної та економічної ситуації в країні.

Виходячи з цього маємо наступні різкі перепади у попиту на будівельні послуги у 2012 році порівняно з 2011 роком відбулося зростання попиту на продукцію (послуги) на 228,4 тис. грн. і склало 321,2 тис. грн., що пов'язано зі стабілізацією кризової ситуації у країні, та вкладанням коштів населення у нерухомість, а також більш продуктивна робота державного апарату на поліпшення умов у сільській місцевості та ін.

Збиток, який мало підприємство у 2013 році порівняно з 2012 роком на 104.4 тис. грн. свідчить про нестабільність ситуації на ринку будівельних послуг, а також поновленням (поглибленням) кризи в країні - назріваюча громадянська війна в Україні змушує її громадян ховати гроші на "чорний день", тим самим тільки усугубляє економічну ситуацію на ринку товарів та послуг в цілому. Також збитки поглибились завдяки нестабільності в економічному механізмі підприємства, що пов'язанні зі збутовою діяльністю, що пов'язано зі зростанням витрат, хоча в цей же період обсяги продажу продукції (послуг) зростали.

Рентабельність протягом розрахункового періоду становить:

$$2011 \text{ рік} - (15,3/92,8) * 100 = 16,48 \%$$

2012 рік – $(67,7/321,2) * 100 = 21,08 \%$

2013 рік – у цьому році рентабельність підприємства відсутня.

Таблиця 2.3

Основні економічні показники підприємства ТОВ "УкрТермоДом"

№ п/п	Показники	Один. виміру	2011 рік	2012 рік	2013 рік
1.	Об'єм реалізації продукції (послуг)	тис.грн.	92,8	321,2	156,7
	Абсолютне відхилення		-	228,4	-164,5
	Темп росту		-	3,46	0,48
2.	Собівартість реалізованої продукції	тис.грн.	-	103,6	68,7
	Абсолютне відхилення		-	103,6	-35,8
	Темп росту		-	-	0,66
4.	Прибуток від реалізації продукції	тис.грн.	92,8	217,6	88
	Абсолютне відхилення		-	124,8	-129,6
	Темп росту		-	2,34	0,40
5.	Позареалізаційні витрати	тис.грн.	77,5	149,9	192,4
	Абсолютне відхилення		-	72,4	42,5
	Темп росту		-	1,93	1,28
6.	Балансовий прибуток	тис.грн.	15,3	67,7	-104,4
	Абсолютне відхилення		-	52,4	-172,1
	Темп росту		-	4,42	-1,54
7.	Основні фонди	тис.грн.	85,5	69,8	46,5
	Абсолютне відхилення		-	-15,7	-24,2
	Темп росту		-	0,82	0,66
8.	Рентабельність	%	16,48	21,08	-
	Абсолютне відхилення		-	5,32	-21,08
	Темп росту		-	1,28	-
9.	Оборотні кошти	тис.грн.	8,3	138,1	148,8
	Абсолютне відхилення		-	129,8	10,7
	Темп росту		-	16,67	1,08

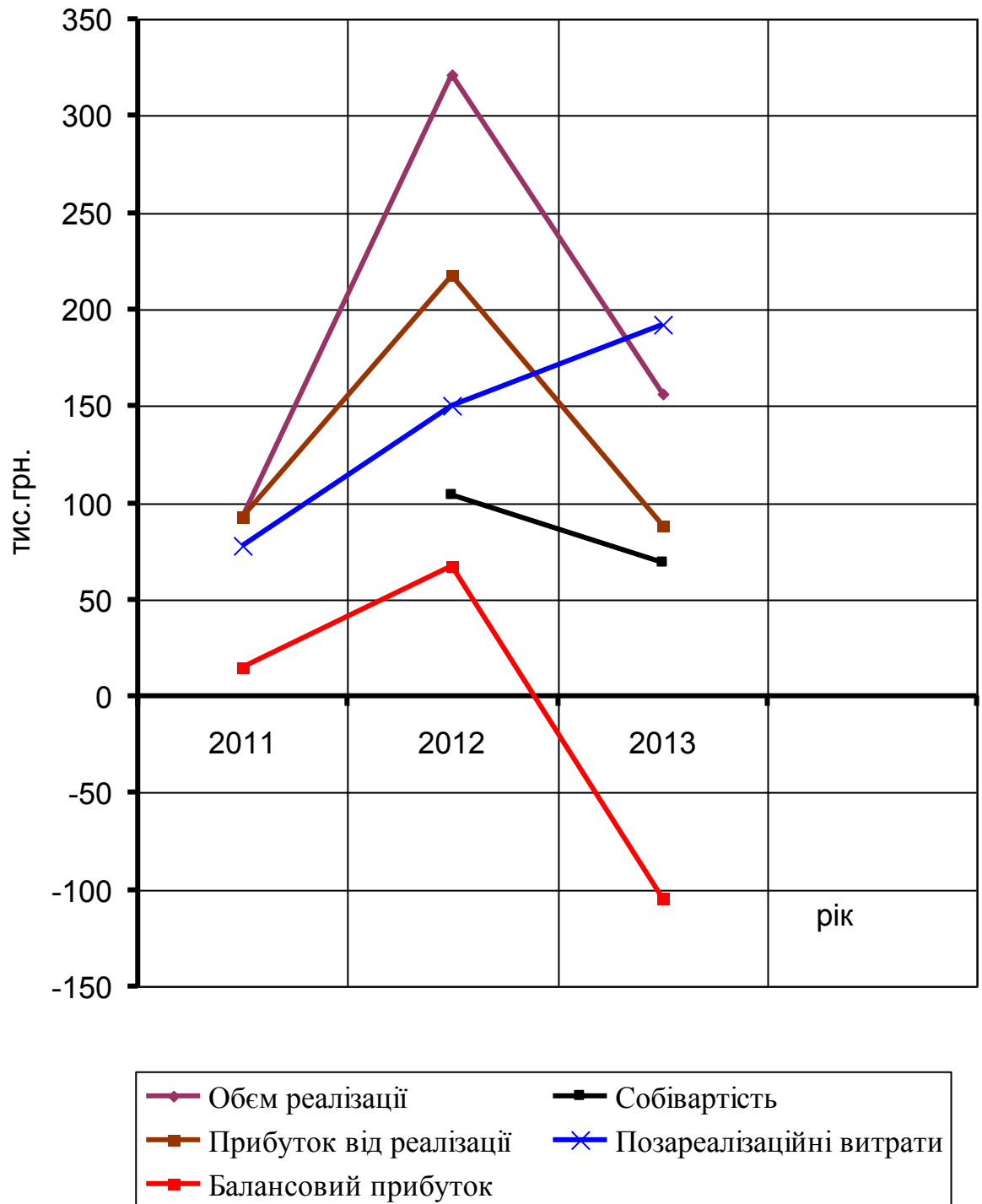


Рис. 2.2. Графічне зображення змін економічних показників
ТОВ "УкрТермоДом"

У 2012 році на основі науковообґрунтованої статистичної методології зваженого ранжування у КВЕД 45.21.1 "Будівництво будівель" підприємство ТОВ "УкрТермоДом" займало 24-те місце в Луганській області за показником "Рентабельність операційних витрат". І здобуло право називатися "Лідером галузі 2012" у своєму виді діяльності, про що свідчать здобуті сертифікати та нагороди.

Різке падіння об'єму реалізації продуктів (послуг) у 2013 році призвело до падіння чистого прибутку від реалізації, але позареалізаційні витрати ще більше погіршили картину набравши значні темпи зростання для і без того важкого економічного положення підприємства.

Відсутня рентабельність протягом періоду 2013 року свідчить про неповну урегульованість будівельних послуг з боку держави, в цілому рентабельність у 2013 році порівняно з 2012 роком скоротилася на 21,08 % . На майбутнє планується врегулювати зріст рентабельності шляхом зменшення позареалізаційних витрат.

Аналіз фінансового стану підприємства є необхідною умовою ефективного управління формуванням, розміщенням та використанням ресурсів підприємства.

Основним джерелом інформації для аналізу фінансового стану підприємства ТОВ "УкрТермоДом" є Фінансовий звіт суб'єкта малого підприємства, який згідно до положення (стандарту) бухгалтерського обліку 25, включає в себе: баланс та звіт про фінансові результати.

Фінансове становище підприємства залежить від того, які засоби воно має у своєму розпорядженні. Необхідно прослідкувати динаміку структури власного капіталу у табл.2.4.

Аналіз таблиці свідчить, що основним джерелом формування майна ТОВ "УкрТермоДом" є статутний капітал, який у 2011 році склав % і у 2012 році його частка скоротилася до %, але на початок 2012 року частка статутного капіталу збільшився до 89%. Зростання статутного капіталу за

розрахунковий період не відбувалося.

Таблиця 2.4

Динаміка структури власного капіталу підприємства

Показник	2011 рік		2012 рік		2013 рік	
	грн.	питома вага, %	грн.	питома вага, %	грн.	питома вага, %
1. Статутний капітал	44 000	66,17	44 000	32,79	44 000	148
2. Нерозподілений прибуток (збиток)	22 500	33,83	90 200	67,21	-14 200	-48
3. Додатковий капітал	0,0	0	0,0	0	0,0	0
Всього	66 500	100	134 200	100	29 800	100

Фінансові результати діяльності ТОВ "УкрТермоДом" за 2011-2013 роки, а також динаміка основних показників, що відображають фінансові результати підприємства відображені у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Фінансові результати ТОВ "УкрТермоДом"

№	Показник	2011р.	2012р.	2013р.
1.	Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн.	92,8	321,2	156,7
	Абсолютне відхилення	-	228,4	-164,5
	Відносне відхилення	-	246%	48%
5.	Разом витрати, тис.грн.	77,5	253,5	261,1
	Абсолютне відхилення	-	176	7,6
	Відносне відхилення	-	227%	3%
6.	Чистий прибуток, збиток, тис.грн.	15,3	67,7	-104,4
	Абсолютне відхилення	-	52,4	-172,1
	Відносне відхилення	-	342%	-154%

Проаналізувавши динаміку показників фінансових результатів ТОВ "УкрТермоДом", можна зробити висновки, що у останньому році вони мають тенденцію до зменшення окрім показника який характеризує загальні витрати підприємства – він виріс у 2013р. на 103%.

Темп приросту чистого прибутку є меншим, ніж темп приросту витрат підприємства, що також є несприятливим для підприємства.

Однак позитивне збільшення показників у 2012 р. дає можливість вважати, що у підприємства та будівельної галузі в цілому, у наступному плановому 2014 році є вірогідність зростання показників прибутку та рентабельності але за умови змінення складної економічної кризи на Україні.

Для одержання більш повної інформації про фінансовий стан ТОВ "УкрТермоДом" проаналізуємо також показники рентабельності підприємства, які досліджують взаємозв'язок між компонентами фінансових звітів (табл. 2.6).

Таблиця 2.6

Показники рентабельності ТОВ "УкрТермоДом"

Показник	2011 р.	2012 р.	2013 р.
Чистий прибуток, тис.грн.	15,3	67,7	-104,4
Доход (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис.грн.	92,8	321,2	156,7
Середня вартість активів за період, тис.грн.	96,55	150,85	201,6
Середня вартість власного капіталу, тис.грн.	58,85	100,35	82
Рентабельність продажів, %	16,49	21,08	-66,62
Рентабельність активів, %	15,83	44,88	-51,79
Рентабельність власного капіталу, %	25,99	67,46	-127,31

Рентабельність продажів, є індикатором цінової політики компанії та її здатності контролювати витрати, розраховується за формулою 2.1.

$$P_{\pi} = (\text{ЧП} / \text{ВР}) * 100 \quad (2.1)$$

де, ЧП – чистий прибуток;
 ВР – виручка від реалізації.

Рентабельність активів характеризує ефективність використання всіх активів підприємства, розраховується за формулою 2.2.

$$P_a = (\text{ЧП} / A) * 100 \quad (2.2)$$

де, ЧП – чистий прибуток;
 А – балансова вартість активів

Рентабельність власного капіталу, характеризує ефективність використання частини яка належить власникам підприємства. розраховується за формулою 2.3.

$$P_{\text{ВК}} = (\text{ЧП} / \text{ВК}) * 100 \quad (2.3)$$

де, ЧП – чистий прибуток;
 ВК – власний капітал.

Виходячи з вищенаведених розрахунків робимо висновки, рентабельність власного капіталу ТОВ "УкрТермоДом" зростала на протязі кількох років, та стає різко збитковою у 2013 році зі впливом зменшення попиту на будівельні послуги. Крім того, власний капітал ТОВ "УкрТермоДом" також зменшився у 2013 році за рахунок непокритих збитків підприємства, тому з урахуванням інфляції та зростанням позареалізаційних витрат.

Зменшення показника рентабельності продажу ТОВ "УкрТермоДом" у 2013 році свідчить про нераціональне збільшення постійних витрат (адміністративних витрат, збутових витрат, та інших операційних витрат).

Проаналізуємо показники ліквідності підприємства. Аналіз цих показників наведено у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Аналіз ліквідності підприємства ТОВ "УкрТермоДом"

Назва показника	2011 рік	2012 рік	2013 рік	Нормативне значення	Тенденція, відповідність до значення у 2013
1.Коефіцієнт покриття	0,31	1,87	0,9	>1	зменшення, не достатня
Абсолютне відхилення		1,57	-0,97		
2.Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,31	1,87	0,89	0,6-0,8	зменшення, достатня
Абсолютне відхилення		1,57	-0,98		
3.Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0	0	0,004	>0	збільшення, достатня
Абсолютне відхилення	0	0	0,004		

При аналізі ліквідності підприємства, використовують такі показники:

Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($K_{ал}$). Цей коефіцієнт є найбільш жорстким критерієм платоспроможності і ліквідності підприємства і показує, яку частину короткострокової заборгованості воно може погасити в поточний момент або найближчим часом. Такий показник називають ще коефіцієнтом платоспроможності. Визначається за формулою:

$$K_{ал} = A1/(П1+П2) \quad (2.4)$$

де, $A1$ - найбільш ліквідні активи (с.220+с.230+с.240);

$П1+П2$ - поточна кредиторська заборгованості підприємства ((с.530)+(с.620-с.530+с.430+с.630))

Коефіцієнт швидкої ліквідності. Він допомагає оцінити можливість погашення підприємством короткострокових зобов'язань у випадку його критичного стану Обчислюється за формулою 2.5:

$$K_{\text{шл}} = (A1+A2)/(П1+П2) \quad (2.5)$$

де, A2 - короткострокових фінансових вкладень і дебіторської заборгованості (с.130+с.160+с.170+с.210)

Загальний коефіцієнт ліквідності або коефіцієнт покриття ($K_{\text{п}}$):

$$K_{\text{п}} = (A1+A2+A3)/(П1+П2) \quad (2.6)$$

де, A3 – запаси, витрати майбутніх періодів, інші оборотні активи (с.100+с.110+с.250+с.270)

Аналіз ліквідності підприємства показує, що коефіцієнт покриття зростає у 2012 році на 1.57 та згодом у 2013 році знову зменшується до 0,9, але він все одно відповідає нормативу. Коефіцієнт швидкої ліквідності має такі ж показники, однак вони не відповідають нормативним значенням цього показника, лише коефіцієнт абсолютної ліквідності зростає у 2013 році на 0.004, що є добре але не достатньо. В цілому можна стверджувати, що підприємство спроможне перетворювати майно у грошові кошти для негайного погашення його поточної заборгованості.

Кадрова політика ТОВ "УкрТермоДом" спрямована на створення відповідального, згуртованого колективу, здатного своєчасно реагувати на постійно змінювані вимоги ринку з врахуванням стратегії розвитку підприємства.

Кадрова політика на ТОВ "УкрТермоДом" будується на таких принципах:

- люди є ключовою і найбільш цінною складовою підприємства;
- будь-які рішення та дії щодо персоналу повинні прийматися та

реалізовуватися тільки для підвищення ефективності діяльності підприємства;

- підприємство гарантує, що оцінка кожного працівника та кандидатів на посади здійснюється об'єктивно;
- фахівці та керівники повинні мати чітко визначений результат їхньої діяльності й усі працівники мають прагнути його досягти. Саме цей результат є критерієм оцінки досягнення успіху, а також це єдиний критерій, на якому базується система стимуляції та мотивації персоналу підприємства;
- підприємство сприяє саморозвитку своїх фахівців та заохочує їх до цього;
- система матеріальної винагороди працівників враховує не тільки кваліфікацію працівника, а й сприяє збільшенню рівня його особистої участі в діяльності підприємства.

Колектив ТОВ "УкрТермоДом" працює найефективніше, як єдина команда, віддана своєму керівнику, а відносини в ній найгармонічніші.

Завдяки тому, що на підприємстві діє система найму робітників на кожний об'єкт окремо основною метою кадрової політики ТОВ "УкрТермоДом" є своєчасне забезпечення підприємства трудовими ресурсами потрібної якості та чисельності, для більш продуктивного виконання плану реалізації товарів та послуг підприємства. Внаслідок цього чисельність персоналу підприємства не залишається постійною, вона безперервно змінюється на протязі кожного року.

З кожним робітником укладається трудовий договір та проводяться згідно законодавству України інструктажі з охорони праці. Працівники підприємства мають посадові інструкції, де чітко виражені напрями їх роботи на підприємстві.

У роботі з персоналом компанія діє на підставі Трудового законодавства України. Працівники мають оплачувану відпустку та інші соціальні переваги, на підставі діючого законодавства України.

Штатний розпис — документ, що визначає склад працівників певного закладу, установи із зазначенням їхніх посадових окладів.

Витяг зі штатного розкладу підприємства ТОВ "УкрТермоДом" від 01.10.2013 року представлений у табл. 2.8.

Виходячи зі штатного розкладу, середньооблікова чисельність працівників складає 5 осіб, кожна з яких має відповідний посадовий оклад.

Таблиця 2.8

Витяг зі штатного розкладу ТОВ "УкрТермоДом"

Посада	Кількість штатних одиниць	Посадовий оклад, грн..
Директор	1	1600
Комерційний директор	1	1500
Головний інженер	1	1200
Монтажник	1	1100
Бригадир	1	1000
Всього	5	6400

Працівники ТОВ "УкрТермоДом" задоволені умовами праці та відпочинку, змістом роботи, заробітною платою, соціальною сферою та організацією праці. Колектив підприємства працює злагоджено, віддано своєму керівнику, гармонійно та ефективно.

Працівники підприємства доволі часто відвідують численні тренінги та семінари, підвищують свою кваліфікацію та розвиваються у чіткому напрямленні підприємства – енергоефективність та енергозбереження споруд, будівель.

Аналіз фонду оплати праці (ФОТ) ТОВ "УкрТермоДом" представлено в табл. 2.9.

Як було згадано вище чисельність робітників протягом року змінюється, тому і ФОТ буде мати різкі грошові відхилення. За рахунок сезонності та схильності впливу залежно від економічного стану країни, робітники на підприємство набираються в залежності від потреб підприємства на кожен розрахунковий період окремо.

Таблиця 2.9

Аналіз фонду оплати праці ТОВ "УкрТермоДом" за 2011-2013 рр.

Показник	2011 (по кварталньо)				2012 (по кварталньо)				2013 (по кварталньо)			
	1	2	3	4	1	2	3	4	1	2	3	4
ФОТ, грн.	27799,91	30190,95	21020,45	8612,0	10864,29	7989,25	11320,87	11955,0	12180,0	15424,41	14840,96	19962,68
ФОТ річний, грн.	87623,31				42129,41				62408,05			
Темп росту кварталньий	-	1,08	0,69	0,41	1,26	0,73	1,42	1,05	1,02	1,27	0,96	1,34
Темп росту річний	-				0,48				1,48			

Здавалося б в 2013 році незважаючи на повну відсутність рентабельності, фонд оплати праці працівників підприємства виріс порівняно з прибутковим роком на – 148 %. Однак цифри заробітної плати з'їдає інфляція, прожитковий мінімум зростає, а вслід за ним і мінімальна заробітна плата. Фінансове становище в країні не стабільно, і важко припустити якими цифрами підприємству виллється наступний розрахунковий рік.

У якості заохочування працівників ТОВ "УкрТермоДом" проводить корпоративні свята кілька разів на рік, виділяє кошти на оздоровлення працівників та їх сімей.

Здійснення підприємствами господарської діяльності передбачає наявність реально функціонуючого майна та активного капіталу у вигляді основних і оборотних засобів (фондів). Рациональне та економне використання як основних, так і оборотних фондів є першочерговим завданням підприємства.

У табл. 2.10 та 2.11 приведені оборотно-сальдові відомості за рахунками необоротних активів за 2011-2013рр. ТОВ "УкрТермоДом".

Таблиця 2.10

**Оборотно-сальдова відомість за рахунками необоротних активів
за 2011 р. (грн.)**

Назва	Сальдо на початок періоду		Обороти за період		Сальдо на кінець періоду	
	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
Основні засоби у т.ч.:	0,0		103247,0		103247,0	
Машини та обладнання	0,0		80057,0		80057,0	
Інструменти, прилади та ін.	0,0		21300,0		21300,0	
Інші основні засоби	0,0		1890,0		1890,0	
Малоцінні необоротні активи	0,0		1715,0		1715,0	
Нематеріальні активи	0,0		1,0		1,0	

Таблиця 2.11

**Оборотно-сальдова відомість ТОВ "УкрТермоДом" за рахунками необоротних активів
за 2012 р. – 2013 р (грн.)**

Назва	Сальдо на початок періоду 2012р.		Обороти за період		Сальдо на кінець 2012р (початок 2013р) періоду		Обороти за період		Сальдо на кінець періоду 2013р.	
	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
Основні засоби у т.ч.:	103247,0		7685,0		110932,0		0,0		110932,0	
Машини та обладнання	80057,0		7685,0		87742,0		0,0		87742,0	
Інструменти, прилади та ін.	21300,0		0,0		21300,0		0,0		21300,0	
Інші основні засоби	1890,0		0,0		1890,0		0,0		1890,0	
Малоцінні необоротні активи	1715,0		5734,79		7449,79		0,0		7449,79	
Нематеріальні активи	1,0		0,0		1,0		0,0		1,0	

У табл. 2.12 наведена динаміка цих показників.

Таблиця 2.12

Динаміка показників необоротних активів 2011-2013рр.

Назва	Темп росту			Темп приросту			Середньорічна вартість, грн.
	2011	2012	2013	2011	2012	2013	
Основні засоби у т.ч.:	1,0	1,07	1,0	1,0	0,07	-	108370,33
Машини та обладнання	1,0	1,095	1,0	1,0	0,095	-	85180,33
Інструменти, прилади та ін.	1,0	-	-	1,0	-	-	21300,0
Інші основні засоби	1,0	-	-	1,0	-	-	1890,0
Малоцінні необоротні активи	1,0	4,34	1,0	1,0	3,34	-	5538,19
Нематеріальні активи	1,0	-	-	1,0	-	-	1,0

За період 2011-2013р. на ТОВ "УкрТермоДом" кожного року окрім 2013р обсяг всіх необоротних активів зростає, за винятком нематеріальних.

У табл. 2.13 та 2.14 приведені оборотно-сальдові відомості за рахунками оборотних активів за 2011-2013рр.. У табл. 2.15 наведена динаміка цих показників.

Таблиця 2.13

Оборотно-сальдова відомість за рахунками оборотних активів за 2011 р.

Назва	Сальдо на початок періоду		Обороти за період		Сальдо на кінець періоду	
	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
Виробничі запаси	0,0		0,0	0,0	0,0	
Будівельні матеріали	0,0		0,0	0,0	0,0	
Інші матеріали	0,0		0,0	0,0	0,0	
Виробництво	0,0		0,0	0,0	0,0	
Готова продукція	0,0		0,0	0,0	0,0	
Каса в нац. валюті	0,0		16430,12	16430,12	0,0	
Поточні рахунки в нац. валюті	0,0		24827,20	24827,20	0,0	

Таблиця 2.14

Оборотно-сальдова відомість за рахунками оборотних активів за 2012 р.-2013р

Назва	Сальдо на початок періоду 2012р.		Обороти за період		Сальдо на кінець 2012р (початок 2013р) періоду		Обороти за період		Сальдо на кінець періоду 2013р.	
	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит	Дебет	Кредит
Виробничі запаси	0,0		75721,97	75721,97	0,0		52704,57	51818,76	885,81	
Будівельні матеріали	0,0		73238,07	73238,07	0,0		52704,57	51818,76	885,81	
Інші матеріали	0,0		2483,9	2483,9	0,0		0,0	0,0	0,0	
Виробництво	0,0		100144,77	100144,77	0,0		71281,15	71281,15	0,0	
Готова продукція	0,0		33180,43	8070,93	25109,5			6727,50	18382,0	
Каса в національній валюті	0,0		42376,26	42376,26	0,0		55002,54	55002,54	0,0	
Поточні рахунки в національній валюті	69,56		332767,6	332767,6	10,10		209419,76	208757,64	672,22	

Згідно табл. 2.13, у 2011 році рух оборотних активів, як і їх наявність майже відсутні. Каса та поточні рахунки у національній валюті мають рух грошей, але лише в середині розрахункового періоду.

Таблиця 2.15

**Динаміка показників необоротних активів 2011-2013 рр.
у розрахунку на обороти за період**

Назва	Темп росту			Темп приросту			Середньорічна вартість, грн.
	2011	2012	2013	2011	2012	2013	
Виробничі запаси	-	-	1,0	-	-	1,0	295,27
Будівельні матеріали	-	-	1,0	-	-	1,0	295,27
Інші матеріали	-	-	-	-	-	-	-
Виробництво	-	-	-	-	-	-	-
Готова продукція	-	1,0	0,73	-	1,0	-	14497,16
Каса в національній валюті	-	-	-	-	-	-	-
Поточні рахунки в національній валюті	1,0	-0,15	66,55	1,0	-	56,55	250,63

За період 2011-2013р. на ТОВ "УкрТермоДом" кожного року окрім 2013р обсяг всіх необоротних активів зростає, за винятком нематеріальних.

Що стосується оборотних активів, то майже всі виробничі запаси підприємства і кошти можна бачити лише у оборотах за період, на кінець та початок періоду ці суми майже не залишаються.

Розрахуємо такі показники ефективності використання основних фондів ТОВ "УкрТермоДом" за 2011-2013 рік, як фондвіддача, фондомісткість та прибуток на одну гривню основних фондів.

Фондовіддача (ФВ) визначається за формулою 2.7:

$$ФВ = ОП : ОФ ; \quad (2.7)$$

де , ОП – обсяг продукції, робіт, послуг, грн.,

ОФ – середньорічна вартість основних фондів, грн.

Фондомісткість зворотний фондівіддачі, який показує величину вартості основних фондів, що припадає на одиницю продукції, випущену

підприємством свідчить про ефективність використання основних фондів на підприємстві. Фондомісткість (ФМ) визначається за формулою 2.8:

$$\text{ФМ} = \text{ОФ} : \text{ОП} ; \quad (2.8)$$

де , ОП – обсяг продукції, робіт, послуг, грн.,

ОФ – середньорічна вартість основних фондів, грн.

Прибуток (збиток) на одну гривню основних фондів ($\text{П}^{1\text{ОФ}}$) – абсолютний показник ефективності використання основних засобів:

$$\text{П}^{1\text{ОФ}} = \text{ЧП} : \text{ОФ} \quad (2.9)$$

де , ЧП – балансовий прибуток, грн.,

ОФ – середньорічна вартість основних фондів, грн.

Загальні показники ефективності використання оборотних фондів є: коефіцієнт оборотності (Коб) – відношення вартості виготовленої продукції за певний період до середніх залишків оборотних фондів:

$$\text{Коб}_{2013} = 156700 / 442,91 = 353,79;$$

тривалість обороту – відношення кількості днів до коефіцієнта оборотності:

$$\text{Тоб}_{2013} = 365 / 353,79 = 1,03 \text{ дн.};$$

За рахунок збитку який складає 104400 грн., рентабельність оборотних фондів у 2013 році відсутня,

Так як відсутність оборотних фондів на кінець і початок періоду за 2011-2012рр (з наявністю самого обороту в перебігу періоду) не дозволяють зробити розрахунок показників ефективності використання основних фондів, використовуємо показники які є в наявності за 2013р..

Висновком по 2011 р. та 2012 р. служить те, що оборотність в ці періоди дорівнює чи менше 0 дн.

2.3. Оцінювання сталого розвитку ТОВ "УкрТермоДом". Визначення шляхів покращення сталого розвитку підприємства.

Будівництво як галузь народного господарства потребує великої кількості різного роду сировини, будівельних матеріалів, енергетичних, водних та інших ресурсів, одержання яких робить сильний вплив на навколишнє природне середовище.

Як будь-яке будівельне підприємство ТОВ"УкрТермоДом" в наслідок використання будівельних матеріалів, зокрема за рахунок отриманих відходів від будівництва, негативно впливає на навколишнє середовище. Але завдяки використанню новітніх технологій у своїй діяльності підприємство намагається виключити негативні наслідки своїй діяльності. Допмагаючи зберегти водні ресурси за допомогою автономної каналізації та використання води в друге як технічної, а також використання альтернативної енергії для збереження природи.

На етапі проектування визначається майбутній характер взаємовідносин проєктованого об'єкта і навколишнього природного середовища. Об'єкти проєктуються так, щоб їх існування і діяльність не завдавали шкоди навколишньому середовищу - повітрю, воді, ґрунту, флорі та фауні. У проєктах ТОВ"УкрТермоДом" передбачені й опрацьовані в максимальній мірі заходи щодо збереження та поліпшення навколишнього природного середовища, а також раціонального використання природних ресурсів.

Утилізація твердих відходів здійснюється згідно з ДСанПіН 2.2.7.029-99 "Гігієнічні вимоги щодо поводження з промисловими відходами та визначення їх класу небезпеки для здоров'я населення", затверджених постановою Головного державного санітарного лікаря України від 01.07.99 N 29.

Якість продукції, яку підприємство використовує для надання будівельних послуг і робіт, відповідає затвердженим санітарним та

технічним нормам. Самі ж роботи та послугу проводяться згідно встановленим Будівельним нормам і правилам (ДБН, СНИП).

ТОВ "УкрТермоДом" - будівельна компанія яка у своїй діяльності, у будівництві та реконструкції, використовує новітні технології у галузі енергозбереження та термомодернізації будівель.

Компанія "УкрТермоДом" має невеликий штат висококваліфікованих робітників, та використовує працю найманих спеціалістів-будівельників. З кожним робітником укладається трудовий договір та проводяться згідно законодавству України інструктажі з охорони праці. У роботі з персоналом компанія діє на підставі Трудового законодавства України.

Компанія працює як єдиний організм. Прислуховуються до думки кожного. На свята працівники компанії збираються разом. Застосовуються заходи з заохочення працівників (матеріальні та моральні).

ТОВ "УкрТермоДом" має ліцензію державної архітектурно - будівельної інспекції України зі створення об'єктів архітектури.

Відповідальність підприємства за якість наданих послуг здійснюється згідно діючого законодавства України, та складеними договорами на виконання будівельних послуг між компанією і замовником.

Будівельна компанія "УкрТермоДом" у своїй діяльності використовує новітні технології , які належним чином допоможуть кожному зберегти рідний край (рис 2.3). Це:

- встановлення автономної каналізації з очистки стічних вод, технологія VFL дозволяє досягти більш високого класу очищеної води, що створює можливість її повторного використання (як технічну - для поливу присадибних ділянок, скидання у водоймище або дощову каналізацію), зберігаючи, таким чином, навколишнє середовище;

- є офіційним дилером компанії Atmosfera TM на ринку відновлюваної / альтернативної енергетики Східної Європи та СНД, застосування поновлюваних джерел енергії і технологій з низьким і нульовим викидом парникових газів (сонячна, вітряна, геотермальна енергетики, інтелектуальні

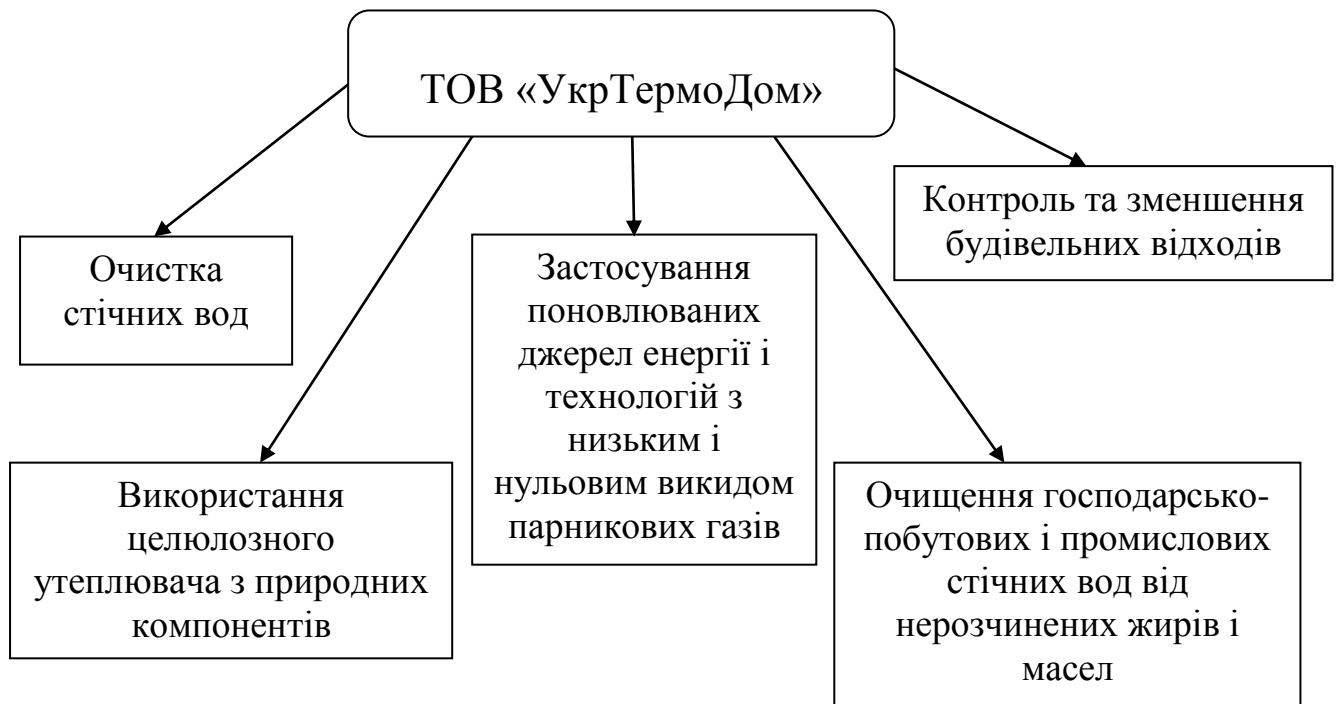


Рис. 2.3 Направлення діяльності ТОВ "УкрТермоДом" на збереження екології

системи управління енергоефективністю, вдосконалені батареї, "зелені" будівлі і т. д.);

- використання целюлозного утеплювача "Ековата", який на 100% складається з природних компонентів. Його використання не шкідливо для оточуючих та забезпечує економне витрачання ресурсів (на 81 % вироблено з вторинної целюлози);

- встановлення жируловлювачей (сепаратору жиру) який призначений для очищення господарсько-побутових і промислових стічних вод від нерозчинених жирів і масел з метою запобігання закупорки, забруднення і передчасного виходу з ладу каналізаційних трубопроводів, а також стічних вод;

- контроль та зменшення будівельних відходів, робота з утилізуючими компаніями.

Працює у сфері охорони навколишнього середовища і у державному секторі.

ТОВ "УкрТермоДом" ще на початку свого створення вибрало напрямком свого розвитку енергоефективність та енергозбереження у будівництві. За значний особистий внесок у просування енергозберігаючих технологій Луганська Торгово-Промислова Палата нагородила ТОВ "УкрТермоДом", почесним знаком "ЗОЛОТИЙ МЕРКУРІЙ".

З кожним роком підприємство намагається все глибше вивчати це направлення своїй роботи. Освоюються новітні технології як України так і зарубіжжя. З 29.11 по 06.12.2011г. директор компанії "УкрТермоДом" у складі офіційної української делегації відвідав Польщу, в якості технічного консультанта в галузі енергозбереження. У 2013 році керівник компанії "УкрТермоДом" пройшов стажування у Берлінській академії енергоефективності RENAC Німеччина.

27 квітня 2012р компанія "УкрТермоДом" стала членом Асоціації енергоаудиторів України. Членство в Асоціації енергоаудиторів України підтверджує високий професіоналізм енергоаудиторів компанії "УкрТермоДом".

Підприємство орієнтує свою діяльність на споживача, у зв'язку з великими цінами на енергоносії та актуальним питанням збереження зовнішнього середовища ТОВ "УкрТермоДом" всіма силами старається донести економне та енергоефективне тепло до кожної оселі.

Основним напрямком інноваційної діяльності підприємства є удосконалення своєї матеріально-технічної бази з метою підвищення ефективності їх використання і, як наслідок, зниження витрат підприємства.

ТОВ "УкрТермоДом" є членом Міжнародного Благодійного Фонду "Єдина Світова Сім'я". Надає адресну фінансову допомогу інвалідам Луганського товариства інвалідів "Промінь", вихованцям Благодійного фонду "Нове покоління" та вихованцям Школи-інтернат м. Лутугіне.

Для забезпечення ефективного функціонування підприємства необхідним є планування та формування такої структури джерел фінансових ресурсів, яка б сприяла досягненню фінансової стійкості підприємства при

мінімізації фінансових ризиків, що неминуче виникають у процесі його господарчої діяльності.

Планування - це процес визначення цілей і завдань підприємства на певну перспективу, та вибір оптимального шляху їх досягнення й ресурсного забезпечення.

Планування об'єднує структурні підрозділи підприємства спільною метою, надає всім процесам односпрямованості й скоординованості, що дає змогу найбільш повно й ефективно використовувати наявні ресурси, комплексно, якісно та своєчасно вирішувати різноманітні завдання управління. Планування на підприємстві є важливим елементом ринкової системи, її базисом і регулятором.

Можливість мобілізації підприємством фінансових ресурсів із різних джерел фінансування залежить від багатьох факторів. До цих факторів можна віднести: галузеву приналежність підприємства, вартість фінансових ресурсів на ринку капіталу, політичну та фінансову стабільність країни, рівень конкурентоспроможності підприємства, загальний обсяг необхідних фінансових ресурсів, напрямки їх використання та інше. Одним із найбільш впливових внутрішніх факторів виступає рівень загального керівництва підприємства, що в свою чергу знаходить відображення на стратегії розвитку підприємства.

Стратегія розвитку підприємства є орієнтиром щодо вкладення капіталу у діяльність підприємства з боку інвесторів та кредиторів.

Не дивлячись на негативні показники рентабельності у 2013 році стратегічні плани ТОВ "УкрТермоДом" мають на меті постійний аналіз перспектив розвитку підприємства, аналіз позицій у конкурентній боротьбі, визначення перспектив розвитку фірми та шляхів поліпшення результатів роботи, зниження витрат виробництва і підвищення його прибутковості, рентабельності.

Довгостроковий прогноз ґрунтується на найбільш ймовірних подіях, а своїм результатом припускає конкретний фінансовий план, що, у остаточному підсумку, являє собою набір фінансових показників.

Середньострокові плани найчастіше охоплюють п'ятирічний строк, оскільки він найбільш точно відповідає періоду оновлення виробничого апарату та асортименту продукції. У ситуації нестабільності країни дуже складно діяти без розуміння великого ризику для інвесторів. Тому ТОВ "УкрТермоДом" не планує вкладати великі грошові інвестиції до стабілізації стану на Україні.

Поточне планування здійснюється шляхом детальної розробки оперативних планів для фірми в цілому та її окремих підрозділів.

Оперативне планування є завершальною ланкою в системі планування діяльності підприємства, виступає як засіб виконання довго-, середньо- та короткострокових планів і є одним із важелів оперативного управління виробництвом. Посилення нестабільності сфери функціонування підприємств у динамічних умовах ринкової економіки підвищує роль оперативного планування.

Суть оперативного планування ТОВ "УкрТермоДом" полягає в детальній розробці планів на короткі проміжки часу. На цей момент підприємство намагається розвинути ринок збуту продукції(послуг), спираючись на маркетингові дослідження. Враховуючи також сезонність будівельної галузі. Але не забуває і враховувати фактор державної нестабільності, змін законодавчої бази та економічної не стабільності замовників.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

У другому розділі було проаналізовано діяльність ТОВ "УкрТермоДом", яке є малим підприємством, що надає архітектурно-будівельні послуги. Основним напрямом діяльності підприємства є проектування та будівництво енергоефективних, енергозберігаючих котеджів та споруд. Будівельні послуги ТОВ "УкрТермоДом" відповідають найвищим вимогам і виконуються відповідно до всіх норм, та надаються кваліфікованими спеціалістами, за новітніми технологіями.

Працівники підприємства доволі часто відвідують численні тренінги та семінари, підвищують свою кваліфікацію та розвиваються у чіткому напрямленні підприємства – енергоефективність та енергозбереження споруд, будівель.

ТОВ "УкрТермоДом" у 2013 році залишилося платоспроможним але нерентабельним підприємством: позареалізаційні витрати збільшилися що призвело до негативних показників прибутковості, це свідчить про нераціональне збільшення постійних витрат. Причому рентабельність у 2012 році у порівнянні з 2013 роком була достатньою для даної галузі, підприємство навіть було нагороджено за це досягнення сертифікатом та медаллю "Лідер галузі 2012".

Будівельна компанія "УкрТермоДом" у своїй діяльності використовує новітні технології, допомагаючи зберегти навколишнє середовище.

Підприємство працює на ринку будівельних послуг 8 років, та займає свою галузеву ланку, користується попитом серед покупців Луганської, Донецької та Харківської областей. За рахунок розвинення маркетингової політики та розвинення асортименту продукції (послуг), на підприємстві планується збільшення обсягу продажу.

В цілому діяльність "УкрТермоДом" можна охарактеризувати як задовільну, а тенденції його розвитку перспективними при зміні загальної ситуації у галузі.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ОЦІНКИ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

3.1 Розробка системи показників оцінювання сталого розвитку підприємства

Сталий розвиток підприємства полягає в його динамічній гармонії росту й стійкості. Сьогодні світова економіка переживає серйозні зміни у зв'язку з кризою. У сформованих умовах ринку України також відбуваються значні зміни, коли успішний розвиток підприємства й саме його існування безпосередньо залежать від розробленої стратегії і методів її впровадження, знання ситуації на ринку та спроможності працювати якщо не з прибутком, то хоча б з повним покриттям своїх витрат.

У ринкових умовах господарювання кожне підприємство у своїй діяльності стикається з рядом як зовнішніх так і внутрішніх проблем. У більшості випадків недбале управління і невизначеність у майбутньому зумовлюють появу кризових явищ на підприємствах. Для ефективного управління підприємством в умовах новітньої стратегії управління сталим розвитком була запропонована діагностика сталості підприємства.

Своєчасна діагностика, дозволяє не тільки виявляти стан досліджуваного об'єкта, але й усувати причини, що перешкоджають сталому розвитку підприємства. Результати діагностики є додатковою інформацією та основою для прогнозування альтернатив розвитку об'єкта діагностики і всієї системи в цілому.

На цей час існує велика кількість вже запропонованих показників для проведення оцінки сталості підприємства але багато з них не можливо провести у комплексну оцінку. Переважно була вивчена методика оцінки економічної складової сталості підприємства, але за відсутності екологічної чи соціальної складової втрачається сам смисл сталого розвитку підприємства.

У зв'язку з тим що концепція сталого розвитку підприємства включає у свою складову нерозривно пов'язані три аспекти сталого розвитку (економічний, соціальний, екологічний), маємо необхідність проведення діагностики саме в цих напрямках. Але на рівні розрахунку показників сталості підприємства можливо виділення ще двох напрямків: технологічна та інвестиційна сталість підприємства – за їх рахунок можливе проведення більш розширеної оцінки а як наслідок і діагностики сталості підприємства.

Запропоновані напрямки розрахунку сталості підприємства представлені на рис. 3.1.

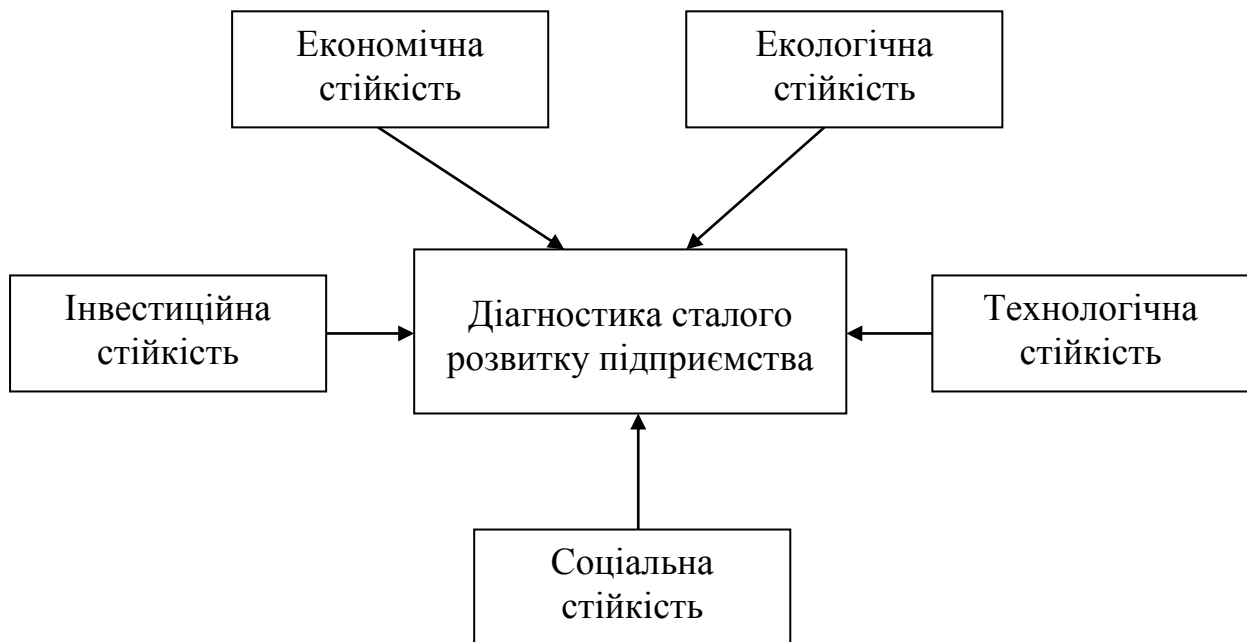


Рис.3.1 Складові розрахунку сталості підприємства

Технологічна стійкість підприємства характеризує зростання ефективності використання всіх видів ресурсів (матеріально-технічних, інформаційних, трудових), впровадження нової техніки і технологій, зростання рівня механізації виробництва, випуск нових видів продукції, вдосконалення організації праці, виробництва і управління [45].

Інвестиційна стійкість передбачає заходи із забезпечення якої

спрямовані на оптимізацію форм інвестицій; підвищення обґрунтованості інвестиційних рішень; зростання ефективності інвестиційної діяльності; зниження інвестиційних ризиків; забезпечення необхідного рівня ліквідності балансу підприємства [49].

Сутність економічної стійкості визначається стабільним перевищенням доходів над витратами, забезпеченням вільного маневрування фінансовими ресурсами шляхом ефективного їх використання, що сприяє безперебійному процесу виробництва і реалізації продукції. Кількість фінансових коефіцієнтів, які можна розрахувати, за даними наданими у фінансовій звітності, дуже велике, але на практиці виявляється достатнім використання відносно невеликого числа показників для того, щоб вірно оцінити фінансовий стан компанії.

Соціальна стійкість показує міру соціальної захищеності персоналу підприємства, у тому числі доля участі персоналу в прибутку і управлінні виробництвом, стабільність в збереженні робочих місць, наявність і ефективне використання фонду соціального розвитку, ув'язка розміру оплати праці з прожитковим рівнем. Метою аналізу чисельності працівників є необхідність оцінювання їхнього рівня для прийняття рішень, спрямованих на раціоналізацію трудової складової в діяльності підприємства [63].

Екологічна стійкість включає розрахунок природоохоронної діяльності, відтворення порушень навколишнього природного середовища або мінімізація впливу будівельної діяльності на довкілля, управління і прогнозування наслідків цього впливу на навколишнє природне середовище. Нині у будівництві споруд приділяється недостатньо уваги раціональному використанню земельних ресурсів [22].

Нижче представлена табл. 3.1 запропонованих показників діагностики сталого розвитку будівельного підприємства. Представлені показники надають відкриту картину зі стану підприємства, є можливість виведення комплексної оцінки сталого розвитку підприємства.

**Запропоновані показники діагностики сталого розвитку
будівельного підприємства**

Показники	Розрахунков а формула	Умовні позначення	Характеризує
1	2	3	4
<i>Економічна стійкість (Се)</i>			
Прибуток	$\Pi = Д - В$	Д - виручка В - витрати	економічний ефект, отриманий у результаті діяльності підприємства
Рентабельність товарів та послуг	$Роз = (ЧП/Д) * 100\%$	ЧП – чистий прибуток	ефективність виробничої і комерційної діяльності
Собівартість продукції	$С = В_з + В_п$	В _{зм} – витрати змінні В _п – витрати постійні	результати виробничої, господарської і комерційної діяльності підприємства
Коефіцієнт поточної ліквідності	$К_{пл} = К_{об}/К_з$	К _{об} – оборотні активи К _з – короткостроков і зобов'язання	ступінь покриття оборотних активів оборотними пасивами
Коефіцієнт фінансової стійкості	$К_ф = К_в/К_з$	К _в – власний капітал	здатність підпр-тва залучати зовнішні джерела фінансування
Коефіцієнт рентабельності активів	$К_{ра} = ЧП/К_{об}$	ЧП – чистий прибуток К _{об} – оборотні активи	ефективність використання активів для отримання прибутку
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	$К_{звк} = (К_в - Па)/К_{об}$	Па – позаоборотні активи	наявність власних оборотних коштів у підприємства, необхідних для забезпечення його фінансової стійкості

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4
Коефіцієнт рентабельності продукції	$K_{рп} = \text{Пр}/\text{С}$	Пр – прибуток від реалізації С - собівартість	окупність витрат виробництва
Коефіцієнт оборотності	$K_{об} = \text{Д}/\text{ОбФ}$	ОбФ – середні залишки оборотних фондів	розмір обсягу виручки від реалізації продукції на середню вартість оборотних коштів
<i>Технічна стійкість (Ст)</i>			
Коефіцієнт придатності основних виробничих фондів	$K_{год.оф} = \text{ОФзал}/\text{ОФпер}$	ОФпер - первісна вартість основних фондів ОФзал - залишкова вартість основних фондів	частину основних засобів придатну для експлуатації в процесі господарської діяльності
Амортизація	$A = \text{Бв}/T$	Бв – балансова вартість устаткування Т – термін експлуатації у роках	зменшення вартості та корисності об'єкта основних засобів у результаті дії зовнішніх факторів
Коефіцієнт фондівдачі	$K_{оф} = \text{Д}/\text{ОФ}$	ОФ – середньорічна вартість основних фондів	ефективність використання основних виробничих засобів
Фондомісткість	$\Phi M = \text{ОФ}/\text{Д}$	ОФ – середньорічна вартість основних фондів Д – виручка від реалізації робіт	забезпеченість підприємства основними засобами
Використання виробничої потужності	$V_{вп} = \text{Д}/\text{ВП}$	ВП - виробнича потужність організації	рівень використання введених в дію нових потужностей
Фондоозброєність	$\Phi Z = \text{ОФ}/\text{СЧ}$	СЧ – середньо облікова чисельність працівників	показує величину основних засобів на одного працівника

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4
<i>Соціальна стійкість (Сс)</i>			
Коефіцієнт постійності складу персоналу	$K_{\text{пост}} = 1 - (Чв / (СЧ + Чп))$	Чв - число вибулих працівників Чп - число прийнятих працівників за розрахунковий період СЧ - середньооблікова чисельність працівників у періоді перед звітним	ступінь стабільності трудового колективу
Продуктивність праці	$Пп = Д/Ч$	СЧ – середньооблікова чисельність працівників на підприємстві Д – виручка від реалізації робіт	ефективність використання робочої сили для виробництва продукції
Коефіцієнт співвідношення середньої заробітної плати на підприємстві із середньою заробітною платою у галузі будівництва	$K_{\text{ссзп}} = ЗПп/ЗПг$	ЗПп - середньомісячна заробітна плата на підприємстві; ЗПг - середньомісячна заробітна плата на одного робітника у галузі будівництва	співвідношення середньої заробітної плати на підприємстві із середньою заробітною платою у галузі будівництва
Коефіцієнт освіченості персоналу	$K_{\text{ос}} = Ч/ЗЧ$	Ч _і – чисельність працівників з і-м освітнім рівнем у j му році; ЗЧ - загальна чисельність працівників в j-му році;	загальний рівень освіченості персоналу підприємства
Коефіцієнт трудової дисципліни	$K_{\text{д}} = (1 - Ді) / СЧ$	Ді - кількість порушень СЧ – середньооблікова чисельність працівників на підприємстві	

Продовження таблиці 3.1

1	2	3	4
Коефіцієнт задоволення від роботи	$K_{зр} = \frac{Л * СЧ}{Л_{\max} * СЧ}$	Л - середня фактична чисельність працівників, які бажають звільнитися в розрахунковому періоді; СЧ - чисельність працівників в розрахунковому періоді; Л _{мах.} - максимально можлива чисельність бажаючих звільнитися працівників в розрахунковому періоді;	
Частка витрат на оплату праці в складі доходів підприємства	ВОП = ФОП/Д	ФОП – фонд оплати праці	Частка витрат на оплату праці в складі доходів підприємства
<i>Інвестиційна стійкість (Сi)</i>			
Рентабельність інвестуємого капіталу	$R_{інк} = ЧП/ІК$	ІК – інвестуємий капітал ЧП – чистий прибуток	прибутковість, отриману на капітал, залучений із зовнішніх джерел
Індекс доходності інвестицій	$I_{дох} = ЧПн/ПР$	ПР – прибуток реінвестований ЧПн – чистий прибуток після налогообкладення	відносну характеристику ефективності інвестицій
Коефіцієнт інвестиційної активності	$K_{іа} = \frac{НБ + Дв + ФВ}{Па}$	НБ – незавершене будівництво Дв – дохідні вкладення у матеріальні цінності ФВ – фінансові вкладення	визначає обсяг коштів, спрямованих організацією на модифікацію та удосконалення власності

1	2	3	4
<i>Екологічна стійкість (Сек)</i>			
Індикатор асиміляції відходів	$K_{ac} = M_{nad}/M_{ac}$	M_{nad} – маса відходів, що надійшли у навколишнє середовище; M_{ac} – маса відходів, що асимільовано у довкіллі	
Індикатор швидкості асиміляції відходів	$K_{шав} = T_{nad}/T_{шк}$	T_{nad} – темпи зміни кількості відходів, що надійшли у навколишнє середовище; $T_{шк}$ – темпи зміни концентрації шкідливих речовин у навколишньому середовищі	
Індикатор екологічної безпеки	$K_{eb} = C_i/\Gamma_{ДКі}$	C_i – концентрація і-ї речовини у навколишньому середовищі; $\Gamma_{ДКі}$ – гранично допустима концентрація і-ї речовини	
Індикатор відновлення природного ресурсу (для відтворюваних природних ресурсів)	$K_{від} = \frac{B_{прик}}{(B_{від.пр} + B_{від.шт})}$	$B_{вик}$ – обсяг споживання даного виду природного ресурсу території; $B_{від.пр}$ та $B_{від.шт}$ – відповідно обсяг відновлення ресурсу природним та штучним шляхами	
Індикатор забезпеченості потреб за рахунок власних природних ресурсів території	$K_{заб} = \frac{B_{прик.тер}}{B_{прик.заб}}$	a – відповідно обсяг споживання власного природного ресурсу та загальний обсяг його споживання на даній території	
Індикатор ефективності використання природного ресурсу	$K_{еф} = \frac{\Gamma_{заб}}{\Gamma_{вик}}$	відповідно темпи зростання знов доданої вартості у галузях, де використовуються власні природні ресурси та темпи їх використання	

Для повної і відкритої картини стану сталого розвитку підприємства необхідно використовувати методику діагностики сталого розвитку, поетапність дій буде контролювати правильність послідовності поставки "діагнозу" підприємства і дозволить уникнути помилок в отриманих результатах. В якості методики діагностики пропонується наступна схема дій рис. 3.2 [46].

1. Визначення об'єкту та предмету діагностики сталого розвитку підприємства. Об'єктом діагностики є підприємства найбільш поширених організаційно-правових форм (акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю). Предметом діагностики є теоретичні та практичні питання сталого розвитку та економічного захисту підприємства та підвищення ефективності управління цим процесом в ринкових умовах.

2. Формування мети діагностики сталого розвитку підприємства. Визначення мети і характеру діагностики підприємства, необхідно розуміння задля чого проводиться діагностика і як будуть використовуватися отримані данні.

3. Розробка системи показників для діагностики сталого розвитку підприємства. Запропоновані при розробці показники оцінки стійкості розвитку підприємства повинні бути максимально інформативними і враховувати безліч факторів зовнішнього і внутрішнього середовища.

4. Збір і оцінка необхідної інформації для розрахунку показників. Для діагностики сталого розвитку підприємства досить проаналізувати зміну показників за один рік. Але необхідно також оцінити достовірність отриманої інформації.

5. Визначення нормативних значень для отриманих результатів. Необхідно задати мінімальний і максимальний рівні за всіма запропонованими для діагностики показниками. Для визначення сталого розвитку будівельного підприємства доцільніше використовувати як еталонного значення, показники основного підприємства-конкурента або середньогалузевого показника регіону у галузі.

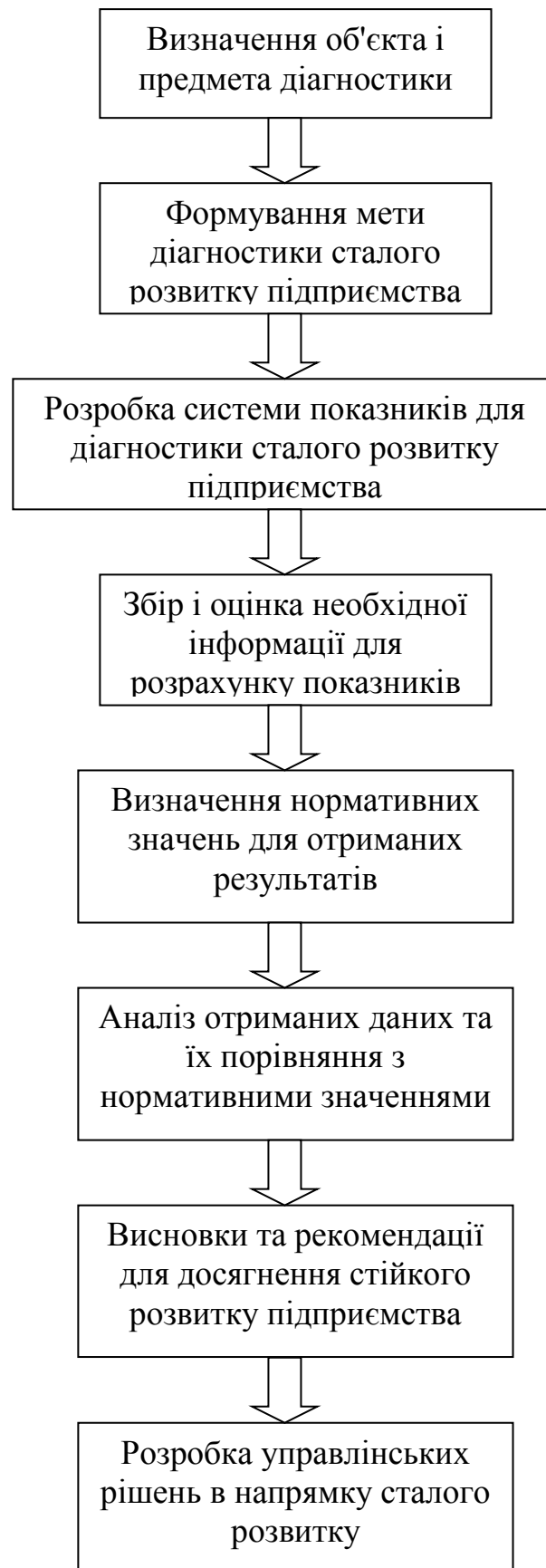


Рис. 3.2 Послідовність діагностики рівня сталого розвитку підприємства

6. Аналіз отриманих даних та їх порівняння з нормативними показниками стійкості. Нормування значення дозволяють оцінювати рівень кожного показника оцінки стійкості окремо щодо найкращого і найгіршого значень цих показників.

7. Висновки та рекомендації для досягнення стійкого розвитку підприємства. Виявлення зовнішніх та внутрішніх факторів та причин, що негативно впливають на сталий розвиток підприємства.

8. Розробка управлінських рішень в напрямку сталого розвитку

Як було викладено вище, визначення нормативних значень оцінки сталого розвитку підприємства необхідно для визначення його сталості та можливості прийняття належно необхідного рішення для чіткого управління сталим розвитком підприємства [49].

Нормативні або бажані значення для показників, які використовуємо для діагностики сталого розвитку представлено у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Нормативні значення для показників діагностики сталого розвитку підприємства

№ п\п	Назва показника	Нормоване значення
1	2	3
<i>Економічні показники</i>		
1.	Прибуток	$\geq 0,5$ від виручки
2.	Рентабельність	$> 0,15$
3.	Собівартість продукції (послуг)	$\leq 0,5$ від виручки
4.	Коефіцієнт поточної ліквідності	0,2–0,25
5.	Коефіцієнт фінансової стійкості	≤ 5
6.	Коефіцієнт рентабельності активів	$> 0,25$
7.	Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	≤ 5
8.	Коефіцієнт рентабельності продукції	$> 0,3$
9.	Коефіцієнт оборотності	$> 7,5$

Продовження таблиці 3.2

1	2	3
<i>Технічні показники</i>		
10.	Коефіцієнт придатності основних виробничих фондів	$\leq 0,8$
11.	Амортизація	Будівель $\leq 11\%$, машин і устаткування $\leq 30\%$.
12.	Коефіцієнт фондovіддачі	$> 6,0$
13.	Фондомісткість	зменшення
14.	Використання виробничої потужності	$\geq 0,7$
15.	Фондоозброєність	збільшення
<i>Соціальні показники</i>		
16.	Коефіцієнт постійності складу персоналу	$\geq 0,97$
17.	Продуктивність праці	$\geq 0,6$
18.	Коефіцієнт співвідношення середньої заробітної плати на підприємстві із середньою заробітною платою у галузі	$\geq 0,95$
19.	Коефіцієнт освіченості персоналу	$> 0,8$
20.	Коефіцієнт трудової дисципліни	$> 0,90$
21.	Коефіцієнт задоволення від роботи	$\geq 0,85$
22.	Частка витрат на оплату праці в складі доходів підприємства	$\leq 0,25$
<i>Інвестиційні показники</i>		
23.	Рентабельність інвестуємого капіталу	$\geq 0,14$
24.	Індекс доходності інвестицій	
25.	Коефіцієнт інвестиційної активності	≥ 2
<i>Екологічні показники</i>		
26.	Індикатор асиміляції відходів	$= 1$
27.	Індикатор швидкості асиміляції відходів	> 1
28.	Індикатор екологічної безпеки	1
29.	Індикатор відновлення природного ресурсу (для відтворюваних природних ресурсів)	1
30.	Індикатор забезпеченості потреб за рахунок власних природних ресурсів території	< 1
31.	Індикатор ефективності використання природного ресурсу	> 1

3.2 Визначення стратегії сталого розвитку підприємства за результатами діагностики

Сучасні реалії діяльності підприємств характеризуються значною динамічністю зовнішнього та внутрішнього середовища, жорсткою конкуренцією. Вітчизняні суб'єкти господарювання змушені пристосовуватись до змін бізнес-середовища, вирішувати завдання які постають перед ними шляхом прийняття ефективних управлінських рішень.

Підприємства, що своєчасно враховують і прогнозують зміни зовнішнього середовища, мають кращі шанси ефективно функціонувати і розвиватися. У цих умовах для тих підприємств, які в змозі прогнозувати і враховувати ці зміни якомога раніше, можуть з'явитися істотні можливості, пов'язані з ефективним використанням факторів допомогою стратегічного управління і вироблення цільових стратегій для створення нових переваг у виживанні та конкуренції.

Технологія, що надає інформаційну підтримку прийняття управлінських рішень та адаптацію до мінливого середовища функціонування підприємств є стратегічна діагностика. На сьогодні, дане поняття ще не дістало широкого застосування в наукових колах і ототожнюється з іншими поняттями які є подібними за своїми характеристиками, проте несуть різне економічне навантаження. Саме тому, перед вітчизняними науковцями постає комплекс завдань щодо розробки теоретичної та методологічної бази з питань стратегічної діагностики [31].

На протязі останніх 10-15 років виникають та набувають подальшого розвитку наукові дослідження господарської діяльності підприємства, які базуються на стратегічному підході і проведення яких направлене на забезпечення довгострокового успіху фірми. Вагомий внесок у становлення теоретичних та прикладних засад проведення стратегічних досліджень на мікрорівні, зробили Д. Аакер, А. Томсон і А. Стрікленд, Р. Каплан і Д. Нортон, А. Дженстер і Д. Хассі. Вітчизняні науковці також проводять

дослідження в цій сфері. Доречно згадати праці Л. Довгань, А. Наливайка, В. Немцова, В. Пастухової, З. Шершньової, направлені на пошук ефективних інструментів і механізмів реалізації стратегічних ідей, у тому числі, шляхом виявлення унікальних характеристик підприємства. Проте, не дивлячись на різноманітність підходів до даної проблематики, питанню щодо розкриття сутності категорії "стратегічна діагностика" не приділено достатньої уваги. [69].

В процесі корпоративного (портфельного) і конкурентного аналізів виявляють безліч альтернативних варіантів для остаточного вибору відповідної стратегії підприємства. І ні один варіант не може бути кращим інших по всіх параметрах відразу. Часто варіанти, які виглядають більш привабливими в смислі короткострокової рентабельності, будуть менш привабливими з точки зору досягнення довгострокових цілей і навпаки. Це складає серйозні труднощі для стратегічного вибору.

Чинників, які впливають на вибір стратегії безліч. Але до основних можна віднести наступні.

1. Розмір підприємства, як один з головних чинників вибору його стратегії. розмір підприємства оцінюється переважно по чисельності працюючих: мале – 1-50 чол., середнє – 50-250, велике – понад 250 чол.

- Стратегії малих підприємств направлені на мінімізацію конкурентної боротьби з великими і середніми фірмами та на максимальне використання переваг малого бізнесу, особливо в плані гнучкості;

- Стратегії середніх підприємств;

- Стратегії великих підприємств.

2. Стан галузі і позиція на ній підприємства. Цей чинник стратегічного вибору може відіграти вирішальну роль при виборі стратегії зростання.

- Сильні підприємства мають прагнути закріпити свої лідируючі позиції і обирати різні стратегії зростання: якщо галузь занепадає, варто приймати стратегію диференціації; якщо ж галузь розвивається – обирати стратегію концентрованого чи інтегрованого зростання.

- Слабкі підприємства мають поводитися інакше й обирати стратегії, які сприятимуть посиленню їх позицій на ринку. Якщо ж такі стратегії їм не під силу, дану галузь треба залишати, тобто обирати стратегію скорочення.

3. Привабливість ринку. Також вагомий чинник стратегічного вибору. Жодне підприємство з власної волі не вибере непривабливий, завідомо програшний ринок.

4. Стратегії конкурентів. Стратегія, що обирається підприємством, має протистояти стратегії конкурентів. Така вимога ринку. А тому стратегії конкурентів старанно враховуються.

5. Конкурентні переваги підприємства. Також враховуються при стратегічному виборі.

6. Цілі і місія підприємства. Вони визначають оригінальність вибраної стратегії. В цілях відображено те, до чого прагне підприємство. І якщо, приміром, цілі не допускають інтенсивного зростання, то така стратегія, зрозуміло, і не буде обрана, незважаючи на всі наявні для цього передумови.

7. Потенціал підприємства. На цей чинник просто не можна не зважати. Якщо ресурсам підприємства не під силу якась із привабливих альтернативних стратегій, вона і не обирається.

8. Особливості продукції, що випускається і буде випускатись. Характеристики товару, що виробляється підприємством, зрозуміло, враховують при виборі. Одна справа випуск товару повсякденного вжитку і зовсім інша – складної побутової техніки чи електроніки.

9. Стадія ЖЦТ і ЖЦП. Без врахування стадії життєвого циклу підприємства і товару обійтись аж ніяк не можна. Скажімо, не можна обрати для СОБ стратегію зростання, якщо його товар перебуває на стадії спаду.

10. Витрати на виробництво та збут. Підприємство з високими затратами на виробництво та реалізацію продукції аж ніяк не може обирати стратегії лідерства за витратами. Тобто і цей чинник слід брати до уваги при виборі стратегії.

11. Інтереси вищого керівництва, власників, колективу. Якщо, приміром, вище керівництво чи власники люблять ризик, то, зрозуміло, і обрана стратегія буде містити чималу долю ризику. Або особиста антипатія до конкурента може зіграти вирішальну роль у обранні стратегії поглинання його фірми, хоч можливо особливої потреби у цьому не було.

12. Кваліфікація і якісний склад персоналу. Без кваліфікованого персоналу не можна обирати стратегій, які потребують глибоких знань і творчості.

13. Зобов'язання підприємства щодо попередніх стратегій. Такі зобов'язання створюють певну інерційність у розвитку. Тому, вибираючи нову стратегію, слід мати на увазі, що певний час ще діятимуть зобов'язання попередніх років, які дещо стримуватимуть і навіть в якійсь мірі змінюватимуть можливості реалізації нової стратегії.

14. Ступінь залежності від зовнішнього середовища. Іноді підприємство так сильно залежить від постачальників чи споживачів його продукції, що не може вибирати стратегію, виходячи лише з бажання якнайшвидше використати власний потенціал. Це слід мати на увазі при виборі.

15. Фактор часу. Підприємство найбільш успішно може реалізовувати нову стратегію лише в ті моменти і терміни, коли з'являються для цього сприятливі можливості. Їх треба вміти відчувати і врахувати при виборі стратегії.

16. Наявність альтернативних варіантів стратегій. Стратегічний вибір проводиться виключно із альтернативних варіантів стратегій підприємства. Якщо їх немає зникає сенс вибору. Отже альтернативність – принциповий підхід у формуванні стратегії. Оскільки середовище підприємства у ринковій економіці багатогранне і надзвичайно динамічне, остільки багатоваріантність вибору стає необхідністю і важливим його чинником.

17. Усвідомлення і оцінка виконання поточної стратегії. Без з'ясування поточної стратегії не можна приймати рішення з приводу майбутньої

стратегії. Потрібно не лише усвідомити, що за стратегія реалізується в даний час, але і який стан реалізації: що вдалося, що створює труднощі, їх причини, напрями усунення тощо. Можна застосувати різні схеми з'ясування поточної стратегії.

18. Фінансові ресурси підприємства. Значення цього чинника особливе. Адже будь-яка зміна в діяльності підприємства (вихід на нові ринки, впровадження нового товару тощо), словом, будь-яка стратегія потребують певних фінансових зусиль. На які з них вистачить фінансових ресурсів, а на які ні, потрібно знати і враховувати при виборі стратегії.

19. Рівень ризику. Кожне підприємство залежно від сили, можливостей, уподобань керівництва встановляє для себе межу допустимого ризику, яку і бере до уваги при стратегічному виборі.

Стратегічний план підприємства – це єдиний документ, що включає в себе місію, цілі і всю систему сформованих стратегій підприємства: корпоративну, конкурентні, функціональні, операційні та інші, а також програми, проекти і бюджети реалізації плану [61].

Зміст стратегічного плану довільний і залежить від багатьох чинників: розміру підприємства, сфери його діяльності, середовища тощо.

Серед таких об'єктивних обмежень, які явно звужують чисельність альтернативних проектів, наступні:

- Обсяги наявних фінансових ресурсів. Навіть якщо стратегія, яку ми готові вибрати з альтернативних в якості єдиної, оптимальна по всіх оціночних параметрах, остаточне слово за можливостями її фінансування. Слід ґрунтовно в'яснити його джерела, зокрема чи не завищений ризик від позичок грошей під високі проценти.

- Рівень прийняттого для підприємства ризику. Йдеться про те, що при виборі маємо в'яснити на який ризик по усіх параметрах може піти підприємство, щоб провести заплановані стратегічних зміни і досягти стратегічних цілей. При цьому враховують, що діапазон вибору стратегій з

альтернативних і рівень ризику – величини обернені. Чим більший ризик, тим менше варіантів стратегій можна відібрати і навпаки.

- Навики підприємства. Наприклад, підприємство, що розбагатіло на випуску кондитерських виробів, зібралось випускати телевізори. Тут навики стануть головним обмежувачем. І така стратегія диверсифікації не зможе пройти.

- Рівень робочих зв'язків підприємства. Теж серйозне обмеження, оскільки пошук цілком нових зв'язків з клієнтами, постачальниками, посередниками, забере неймовірну кількість часу і зведе нанівець прогнозовані конкурентні переваги. Хоча певне поєднання старих і нових зв'язків може забезпечити успіх. І все ж рівень робочих зв'язків є об'єктивним обмежувачем.

- Протидія конкурентів. Йдеться про врахування можливостей конкурентів активно протидіяти нашим стратегічним змінам на ринку. Наприклад, обираючи стратегію низьких цін, варто поцікавитись, а чи не зможуть конкуренти оголосити на наш хід ціновою війною.

Критерії стратегічного вибору – це чітко окреслені переважно об'єктивні параметри, яким має відповідати стратегія, що приймається. До критеріїв відбору стратегії можна віднести [86].:

- Відповідність стратегії місії і цілям підприємства. Це найголовніший критерій;

- Відповідність стратегії можливостям і загрозам зовнішнього середовища;

- Відповідність стратегії внутрішнім можливостям підприємства, його сильним і слабким сторонам.

- Загальна реалістичність виконання стратегії (чи можна її виконати: наявність необхідних ресурсів, сумісність з внутрішньою організацією і культурою, допустимість можливих наслідків тощо);

- Узгодженість стратегії : в часі, між СОБ, між напрямками діяльності, що забезпечує ефект синергізму, між видами стратегій: корпоративною, конкурентними, функціональними, операційними.

При виборі стратегії потрібно не лише враховувати чинники, обмеження але й оцінювати альтернативні стратегії з точки зору певних критеріїв відбору.

Нехтуючи незначною специфікою, можна зробити висновок, що і чинники, і обмеження, і критерії стратегічного вибору взаємопроникні і при оцінці альтернативних стратегій становлять єдине ціле, направлене на остаточний вибір такої стратегії, яка б у найвищій мірі відповідала б усім трьом групам оціночних параметрів у їх єдності і, особливо, найголовнішому з них – цілям підприємства [23].

Комплексна діагностика сталого розвитку підприємства є базою для прийняття стратегічних рішень щодо подальшого функціонування та розвитку підприємства.

На етапі оцінювання отриманих даних по кожному показнику, у залежності від результату, обираємо потрібний стратегічний напрямок руху підприємства для досягнення сталого розвитку.

Стратегію сталого розвитку підприємства за результатами діагностики зображено на рис.3.3

Для більш детального аналізу та оцінки сталого розвитку підприємства, на основі результатів розрахунку викладених вище показників сталості підприємства, запропонуємо зміни для досягнення необхідного нормованого значення по кожному показнику.

Економічна (фінансова) стійкість залежить від забезпеченості підприємства фінансовими ресурсами. Вона відображає збалансованість засобів і джерел їх формування, доходів та витрат, грошових і товарних потоків, оцінюється на підставі співвідношення власного й залученого капіталів підприємства, темпів нагромадження власних засобів у результаті

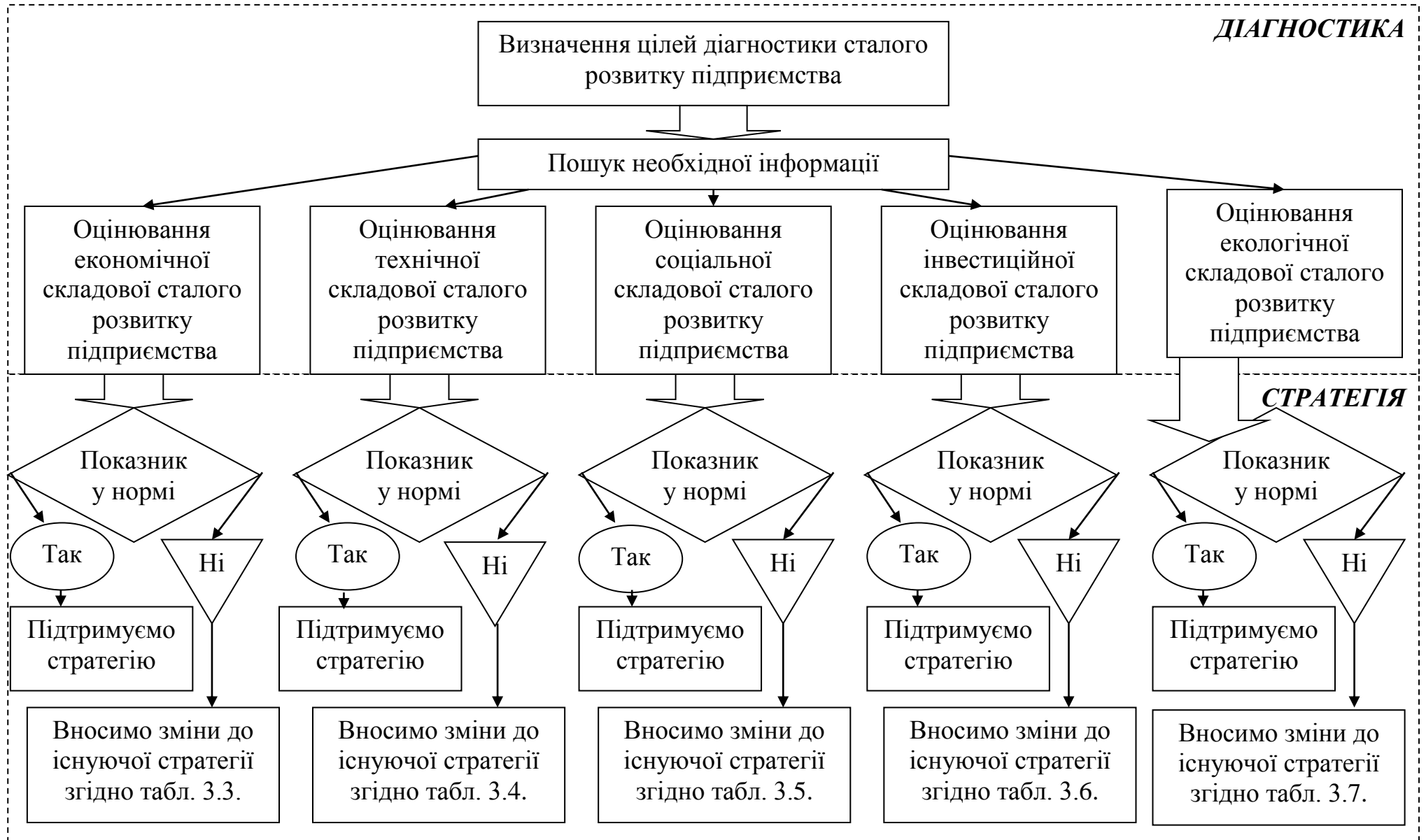


Рис. 3.3. Стратегія сталого розвитку підприємства за результатами діагностики

(господарської діяльності, співвідношення довгострокових і поточних зобов'язань, забезпеченість матеріальних оборотних засобів власними джерелами. Про її послабленім свідчать зниження ліквідності, зростання кредиторської та дебіторської заборгованості.

У табл. 3.3. запропоновані дії щодо підвищення стійкості підприємства за рахунок поліпшення показників економічної стійкості підприємства.

Технічна стійкість характеризує оптимальні пропорції виробництва забезпечення продукцією власних потреб та потреб ринку, збереження продуктивності виробництва в довгостроковій перспективі, масштаб виробничої діяльності, прогресивність технології виробництва, забезпеченість матеріально-технічними ресурсами, рівень ресурсного забезпечення, ступінь зносу матеріально-технічних засобів.

У табл. 3.4. представлені дії щодо підвищення технічної стійкості підприємства.

Соціальна (кадрова) стійкість – здатність підприємства підтримувати низькій рівень плинності кадрів та високий мотиваційний потенціал персоналу. Соціальна стійкість підприємства дає змогу оцінити кадровий потенціал та лояльність фірми по відношенню до працівників, рівень захисту кадрів підприємства.

Табл. 3.5. характеризує дії проведення яких сприятиме підвищенню соціальної стійкості підприємства.

В цілому стійкість підприємства досягається в процесі стратегічного управління такими його складовими, як стан та якість ресурсного забезпечення, інвестиційна та інноваційна активність, конкурентоспроможність продукції, фінансова стійкість, прийнята маркетингова та кадрова політика, організаційно-економічна гнучкість, тобто практично всіма елементами внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства.

Таблиця 3.3

**Рекомендовані дії на підприємстві при відхиленні від норми показників
Економічної стійкості**

№ п\п	Назва показника	Рекомендовані дії підприємства	
		Відхилення від норми +	Відхилення від норми -
1	2	3	4
1.	Прибуток	чим краще працює підприємство, тим більший воно одержує прибуток, тим міцніший його економічний стан і положення на ринку, продовжувати в тому ж напрямку	<ul style="list-style-type: none"> - збільшення обсягу реалізації продукції; - зниження собівартості реалізованої продукції; - поліпшення якості продукції. - пошуки нових постачальників на більш вигідних умовах - поліпшення політики збуту, зниження цін, розробка систем знижок і дисконтів - пошуки нових ринків збуту завдяки маркетинговій політиці - проведення різних акцій, конкурсів, поліпшення реклами для продажу товарів споживачам
2.	Рентабельність	доходи вже відшкодовують витрати, зв'язані з виробництвом і реалізацією продукції, але і дістають визначений прибуток, що дозволяє господарювати на розширеній основі	<ul style="list-style-type: none"> - зниження собівартості продукції, - збільшення обсягів реалізації, - підвищення ефективності роботи на підприємстві, - більш раціональне використання необоротних і оборотних активів, а також позикового або власного капіталів.

Продовження 1 таблиці 3.3

1	2	3	4
3.	Собівартість продукції (послуг)	<ul style="list-style-type: none"> - скорочення затрат матеріалів на одиницю продукції; - випередження темпів зростання продуктивності праці над темпами зростання заробітної плати; - впровадження використання передової техніки і технології; - покращання використання обладнання, скорочення затрат на його утримання і експлуатацію. - економне використання предметів праці - скорочення витрат від браку - зниження внутрішньовиробничих витрат. 	зниження собівартості є основним джерелом зростання прибутку підприємства, а це один з головних кроків до встановлення стійкого фінансового стану підприємства
4.	Коефіцієнт поточної ліквідності	якщо поточні активи перевищують за величиною поточні зобов'язання, підприємство може розглядатися як успішно функціонуюче	<p>2 або 2,5 - сприятливий стан ліквідності активів підприємства.</p> <p>1 - 1,5 - підприємство своєчасно погашає борги.</p> <p>Критичне значення коефіцієнта ліквідності прийняте рівним 1.</p> <p>При значенні менше 1 підприємство має неліквідний баланс, тобто потребує більшої величини власних оборотних коштів, а також довгострокових позикових коштів.</p>
5.	Коефіцієнт фінансової стійкості	чим вища стійкість підприємства, тим більш воно незалежне від несподіваної зміни ринкової кон'юнктури і, отже, тим менше ризик банкрутства	<ul style="list-style-type: none"> - оптимізації структури капіталу - зменшення частки позикового капіталу

Продовження 2 таблиці 3.3

1	2	3	4
6.	Коефіцієнт рентабельності активів	Висока ефективність використання активів підприємства. Триматися того ж курсу.	<ul style="list-style-type: none"> - прискорення обороту активів - збільшення частки позикового капіталу - зниження собівартості продукції, - збільшення обсягів реалізації, - збільшення рентабельності продукції
7.	Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	<ul style="list-style-type: none"> - наростити власний капітал (збільшивши статутний капітал, нерозподілений прибуток і резерви, підвищивши рентабельність за допомогою контролю витрат і агресивної комерційної політики); - впровадити довгострокові запозичення; - збільшити обсяг продажів і прибутку при раціональному управлінні останньої. 	Підприємство має запаси сировини, матеріалів, напівфабрикатів, які значною мірою перевищують нормальні потреби виробництва.
8.	Коефіцієнт рентабельності продукції	Чим вищий показник тим ефективніше підприємство використовує свої витрати, тим вище чистий прибуток	<ul style="list-style-type: none"> - зниження собівартості продукції, - збільшення обсягів реалізації,
9.	Коефіцієнт оборотності	Чим вищий оборот, тим ефективніше використовуються активи.	<ul style="list-style-type: none"> - збільшити суму виручки від реалізації продукції за рахунок зростання обсягу виробництва і реалізації продукції та підвищення середньої реалізаційної ціни - зробити детальний аналіз забезпеченості підприємства кожним видом виробничих запасів окремо і рекомендувати збільшити ті види виробничих запасів, якими підприємство забезпечене не повністю

Таблиця 3.4

**Рекомендовані дії на підприємстві при відхиленні від норми показників
Технічної стійкості**

№ п\п	Назва показника	Рекомендовані дії підприємства	
		Відхилення від норми +	Відхилення від норми -
1	2	3	4
1.	Коефіцієнт придатності основних виробничих фондів	Подовження періоду функціонування основних фондів дає змогу зменшити обсяг щорічної заміни спрацьованих засобів праці й за рахунок цього спрямовувати більше ресурсів на розширене відтворення	- технічне переозброєння діючого підприємства; - реконструкція виробництва; - розширення виробничих потужностей підприємства.
2.	Амортизація	- зумовлює зростання собівартості продукції за рахунок амортизаційних сум, - потребує більших за обсягом інвестиційних ресурсів для нарощування виробничих потужностей машинобудування - Зниження суми амортизації можливо за допомогою максимального збільшення періоду нарахування амортизації шляхом встановлення строків корисного використання по верхній межі діапазону	підвищення ефективності відтворювальних процесів є оптимальність термінів експлуатації основних фондів, і передусім активної їх частини, відповідно до первинного технологічного призначення

Продовження табл.3.4

1	2	3	4
3.	Коефіцієнт фондівіддачі	підвищення ефективності використання основних фондів	<ul style="list-style-type: none"> - Установка, монтаж та введення в експлуатацію основних виробничих фондів по можливості одночасно. - Збільшення капітальних вкладень в активну частину основних виробничих фондів підприємства. - Максимальне використання продуктивності та потужності наявного на підприємстві обладнання. - Максимальне використання календарного фонду часу згідно з технічними характеристиками обладнання. - Забезпечення належного обслуговування та дотримання необхідних умов експлуатації обладнання. - Своєчасне оновлення основних виробничих фондів підприємства. - Застосування комбінованого способу організації виробничих процесів на підприємстві. - Включення до виробництва незадіяних виробничих фондів. - Рівномірне завантаження основних виробничих фондів протягом робочого дня. - Підвищення професійно-кваліфікаційного рівня обслуговуючого основні виробничі фонди персоналу.
4.	Фондомісткість	Якщо річний випуск постійний, то фондівіддача зменшується, а фондомісткість збільшується.	підвищення ефективності використання основних фондів

Продовження табл.3.4

1	2	3	4
5.	Використання виробничої потужності	Політика підприємства відносно використання виробничої потужності є добре спроектованою та дієвою, необхідно продовжувати в цьому ж напрямку.	<ul style="list-style-type: none"> - необхідно вводити у дію нові основні фонди; - поліпшення стану діючих або ліквідувати старе і непотрібне устаткування; - коректування трудової дисципліни та кваліфікації працівників - збільшення рівня організації праці й управління; - збільшення обсягу та реалізації товарів та послуг на підприємстві; - поліпшенням якісного складу технологічного обладнання - вдосконалення технологічного процесу
6.	Фондоозброєність	характеризує підвищення продуктивності праці та ефективності використання виробничих фондів, добре забезпечене засобами праці виробництво	<ul style="list-style-type: none"> - підтримання постійного складу працівників - збільшення вартості основних виробничих фондів - модернізація основних фондів - підвищення якості основних фондів

Таблиця 3.5

**Рекомендовані дії на підприємстві при відхиленні від норми показників
Соціальної стійкості**

№ п\п	Назва показника	Рекомендовані дії підприємства	
		Відхилення від норми +	Відхилення від норми -
1	2	3	4
1.	Коефіцієнт постійності складу персоналу	Характеризує про високий рівень оплати праці та задоволеність працівників умовами праці	<ul style="list-style-type: none"> - проводити кадрову політику на підприємстві відносно підвищення комфортності праці працівників - запровадити матеріальну мотивацію працівників в якості премій та додаткових виплат - нематеріальна мотивація персоналу (соціально-психологічний клімат у колективі, корпоративи, поліпшений соц.пакет, та ін..)
2.	Продуктивність праці	головний фактор зростання обсягів виробництва продукції та якості продукції, а це насамперед призводить до збільшення попиту на товар (послуги).	<ul style="list-style-type: none"> - модернізація обладнання; - підвищення рівня механізації й автоматизації виробництва; - упровадження нових прогресивних технологій; - удосконалення структури управління - поліпшення матеріальної, технічної і кадрової підготовки виробництва, - удосконалення розподілу та кооперації праці, - розширення сфери суміщення професій і функцій, - удосконалення організації та обслуговування робочих місць, - упровадження прогресивних норм і нормативів праці; поліпшення умов праці та відпочинку, удосконалення систем матеріального стимулювання.

Продовження табл.3.5

1	2	3	4
3.	Коефіцієнт співвідношення середньої заробітної плати на підприємстві із середньою заробітною платою у галузі	свідчить про розвиток підприємства у своїй галузі, та існуючу матеріальну мотивацію для утримання кадрової політики на необхідному рівні	для досягнення стійкості складу персоналу при зменшеному показнику необхідна значна соціально-психологічна мотивація, поліпшенні умов трудового договору, матеріальні заохочення робітників за досягнення у праці
4.	Коефіцієнт освіченості персоналу	характеризує високу якість виробленої продукції та професіоналізм при виконанні робіт	<ul style="list-style-type: none"> - матеріальна та нематеріальна мотивація освіченості персоналу - направлення на навчання від підприємства - професійний підбір кадрів - проведення тренінгів та семінарів для працівників підприємства
5.	Коефіцієнт трудової дисципліни	досягнення ефективності виробництва, збільшення кількості і якість виробленої продукції, забезпечення безпечних і здорових умов праці.	<ul style="list-style-type: none"> - заохочення за успіхи у роботі - встановлений внутрішній трудовий розпорядок - обов'язкове підписання трудового договору - заходи дисциплінарної відповідальності за порушення трудової дисципліни
6.	Коефіцієнт задоволення від роботи	збільшення показника як наслідок призводить до збільшення коефіцієнту постійності складу персоналу	<ul style="list-style-type: none"> - гнучкий соціально-психологічний клімат, - удосконалена система ціннісних орієнтацій. - мотивація персоналу - поліпшення умов праці та відпочинку
7.	Частка витрат на оплату праці в складі доходів підприємства	Може перевищувати вказані норми при значному збільшенні норми чистого прибутку підприємства	при стійкому коефіцієнті постійності складу персоналу свідчить про стабільний стан кадрової політики підприємства

**Рекомендовані дії на підприємстві при відхиленні від норми
показників Інвестиційної стійкості**

№ п\п	Назва показника	Рекомендовані дії підприємства	
		Відхилення від норми +	Відхилення від норми -
1	2	3	4
1.	Рентабельність інвестуемого капіталу	Інвестиційно приваблива компанія	Різниця між вартістю позиченого і розміщеного капіталу дозволить збільшити рентабельність власного капіталу - використання фінансового важелю
2.	Індекс доходності інвестицій	Висока віддача вкладених інвестицій	збільшення можливе за рахунок розширення ринку збуту підприємства, зниження витрат, збільшення економічної стійкості підприємства
3.	Коефіцієнт інвестиційної активності	потреба підприємства в інвестиційних ресурсах повинна бути адекватна можливостям їх забезпечення	- скорочення різниці між рентабельністю активів і вартістю банківського кредитування - лізинг
		Невиправдано низькі або надто високі значення даного показника можуть свідчити про неправильну стратегію розвитку організації або недостатньому контролю власників організації за діяльністю менеджменту.	

Екологічна стійкість – взаємозв’язок економіки підприємства, його екологічної безпеки та мінімізації шкідливого впливу господарської діяльності на навколишнє середовище. Враховуючи зміни екологічних показників на підприємстві, у табл.3.7 представимо необхідні дії для покращення показників.

Таблиця 3.7

Рекомендовані дії на підприємстві при відхиленні від норми показників Екологічної стійкості

№ п\п	Назва показника	Рекомендовані дії підприємства	
		Відхилення від норми +	Відхилення від норми -
1	2	3	4
1.	Індикатор асиміляції відходів		
2.	Індикатор швидкості асиміляції відходів		
3.	Індикатор екологічної безпеки		
4.	Індикатор відновлення природного ресурсу (для відтворюваних природних ресурсів)		
5.	Індикатор забезпеченості потреб за рахунок власних природних ресурсів території		
6.	Індикатор ефективності використання природного ресурсу		

3.3 Оцінювання сталого розвитку ТОВ "УкрТермоДом" з використанням розробленої системи показників

Розвиток вітчизняного бізнес-простору, глобалізація світових відносин мають домінуючий вплив на умови господарювання підприємств, що змушує їх встановлювати відповідні об'єктивні орієнтири та цілі своєї діяльності. Концепція сталого розвитку, яка сьогодні панує в соціально-економічних та виробничих відносинах багатьох розвинутих країн світу та підприємств, набуває значення загальносвітової тенденції. Головним завданням підприємств є адаптація діяльності до принципів концепції сталого розвитку, з урахуванням сьогоденного рівня розвитку національної економіки, системи та характеру управління, сучасних умов господарювання та ментальності українського суспільства.

Для проведення діагностики сталого розвитку підприємства звернемося до запропонованої послідовності діагностики рівня сталого розвитку підприємства (рис.3.2).

Оберемо об'єкт діагностики – будівельне Товариство з Обмеженою Відповідальністю "УкрТермоДом". Предметом діагностики виступають теоретичні, методологічні та практичні проблеми створення та застосування моделей діагностики сталого розвитку будівельного підприємства.

Метою проведення діагностики сталого розвитку будівельного підприємства ТОВ "УкрТермоДом" є оцінка рівня сталого розвитку підприємства на даний час та формування стратегії управління підприємством для досягнення сталого розвитку, адже без достовірної та релевантної інформації щодо стану та змін у виробничій, техніко-технологічній, фінансовій та екологічній підсистемах підприємства неможливо здійснювати стратегічне управління сталим розвитком.

Передбачається запровадження моніторингу сталого розвитку на підприємстві, основним завданням якого є підготовка та узагальнення інформації щодо індикаторів сталого розвитку.

Базуючись на приведеному вище методу діагностики сталого розвитку підприємства, проведемо оцінку стану сталого розвитку ТОВ "УкрТермоДом" з використанням розробленої системи показників.

Інформаційну базу діагностики сталого розвитку ТОВ "УкрТермоДом" склали офіційні та дозволені до відкритого доступу джерела інформації, статистичні матеріали, бухгалтерські звіти, ділова документація за 2012-2013рр.

Для того, щоб запропонувати шляхи вдосконалення механізму управління підприємством в напрямку забезпечення його сталого розвитку, необхідно оцінити поточний стан об'єктів управління, тобто встановити, чи відповідає рівень стійкості окремих підсистем перспективам сталого розвитку підприємства.

Забезпечення сталого розвитку передбачає виділення, аналіз і оцінку існуючих показників (індикаторів, критеріїв, показників) по кожній з складових розвитку і розробку на цій основу системного механізму забезпечення сталого розвитку підприємства.

Отже необхідно проаналізувати та порівняти отримані данні по показникам (табл.3.1) з наведеними нормативними значеннями для показників діагностики сталого розвитку підприємства згідно табл. 3.2.

Зведемо та порівняємо отримані показники у табл.3.8. З отриманих даних розробляється система управлінських рішень в напрямку сталого розвитку та вдосконалюється вже існуюча.

За результатами діагностики можна зробити висновок, що процес розвитку діяльності підприємства нестійкий. Причинами такого стану є:

- критичний рівень морального і фізичного зносу устаткування і технологій;
- брак кваліфікованих кадрів внаслідок відносно низького рівня заробітної плати, падіння престижу інженерно-технічних та робочих спеціальностей, загострення соціальних проблем;

Таблиця 3.8

Порівняння отриманих показників діагностики сталого розвитку ТОВ "УкрТермоДом" з нормативними

Показники	Нормоване значення	за 2012 рік	Відхилення	за 2013 рік	Відхилення
1	2	3	4	5	6
<i>Економічна стійкість (Сe)</i>					
Прибуток, тис.грн.	≥ 0,5 від виручки	217,6 (67,7%)	+	88 (56,15%)	+
Рентабельність товарів та послуг, %	> 15	21,08	+	-66,62	-
Собівартість продукції, тис.грн.	≤ 0,5 від виручки	103,6 (32,25%)	+	68,7 (43,7%)	+
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	≥ 0,2	0	-	0,004	-
Коефіцієнт фінансової стійкості	≤ 5	3,1	+	4,9	+
Коефіцієнт рентабельності активів,%	> 25	44,88	+	-51,79	-
Коефіцієнт забезпеченості власними коштами	≤ 5	2,3	+	4,7	+
Коефіцієнт рентабельності продукції	> 0,3	2,1	+	1,28	+
Коефіцієнт оборотності	> 7,5	4,38	-	1,09	-
<i>Технічна стійкість (Ст)</i>					
Коефіцієнт придатності основних виробничих фондів	≤ 0,8	0,82	-	0,67	+
Амортизація, грн	машин і устаткування ≤ 30%.	15%	+	19%	+
Коефіцієнт фондівдачі	> 6,0	4,14	-	2,69	-
Фондомісткість	зменшення	0,241	-	0,371	-
Фондоозброєність	≥ 0,7	15,53	+	11,63	+

Продовження таблиці 3.8

<i>Соціальна стійкість (Cс)</i>					
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт постійності складу персоналу	$\geq 0,97$	0,98	+	0,95	-
Продуктивність праці	$\geq 0,6$	0,64	+	0,31	-
Коефіцієнт співвідношення середньої заробітної плати на підприємстві із середньою заробітною платою у галузі	$\geq 0,95$	0,73	-	0,87	-
Коефіцієнт освіченості персоналу	$> 0,8$	0,6	-	0,8	+
Коефіцієнт трудової дисципліни	$> 0,90$	0,95	+	0,9	+
Коефіцієнт задоволення від роботи	$\geq 0,85$	0,95	+	0,85	+
Частка витрат на оплату праці в складі доходів підприємства	$\leq 0,25$	0,13	-	0,39	+
<i>Інвестиційна стійкість (Cі)</i>					
Рентабельність інвестуємого капіталу	$\geq 0,14$	0,169	+	0	-
Індекс доходності інвестицій	$\geq 1,5$	1,3	-	0	-
Коефіцієнт інвестиційної активності	≥ 2	2,1	+	0,15	-
<i>Екологічна стійкість (Cек)</i>					
Індикатор асиміляції відходів	= 1	1	+	1	+
Індикатор швидкості асиміляції відходів	> 1	3	+	1,5	+
Індикатор екологічної безпеки	1	0,99	-	1	+
Індикатор відновлення природного ресурсу (для відтворюваних природних ресурсів)	1	1	+	1	+
Індикатор забезпеченості потреб за рахунок власних природних ресурсів території	< 1	0,88	+	0,9	+
Індикатор ефективності використання природного ресурсу	> 1	5,1	+	7,3	+

- дефіцит грошових ресурсів в силу малої рентабельності та низької кредитної та інвестиційної привабливості підприємств для реалізації програм стратегічних перетворень, у тому числі: впровадження передових управлінських і організаційно-технічних рішень, модернізація виробничої інфраструктури, підготовка та залучення кваліфікованих кадрів, розробка та освоєння нових конкурентоспроможних видів продукції та послуг;
- технологічно застаріла інфраструктура виробничих потужностей (промислові комунікації, транспортна та складська система), екологічна безпека, санітарні норми і вимоги (охорона праці, техніка безпеки тощо);
- система управління підприємством, яка не відповідає сучасному рівню розвитку господарської діяльності;
- недолік належного досвіду та ресурсів для формування ефективної маркетингової політики;
- нерівні умови конкуренції на ринку з виробниками аналогічної продукції та послуг.

Сталий розвиток підприємства є наслідок і характеристика якості прийнятих рішень. Система забезпечення стійкості підприємства повинна здійснюватися, насамперед, за допомогою формування стратегії сталого розвитку підприємства. Процес формування стратегії сталого розвитку у вітчизняній практиці розроблений недостатньо. Стратегічне управління - складний і багатогранний механізм, оскільки в процесі своєї діяльності воно реалізує різні напрямки, які, в кінцевому рахунку, повинні бути пов'язані з генеральною стратегією підприємства.

Після усіх порівнянь будується належна стратегія розвитку для підприємства на майбутні періоди. Спираючись на рис. 3.3. визначимо стратегію сталого розвитку підприємства за результатами проведеної діагностики. Виходячи з отриманих даних процес розвитку діяльності підприємства ТОВ "УкрТермоДом" нестійкий.

Для показників сталого розвитку які не відповідають нормам сталого розвитку запропоновані дії відображено на рис. 3.4 - 3.7.

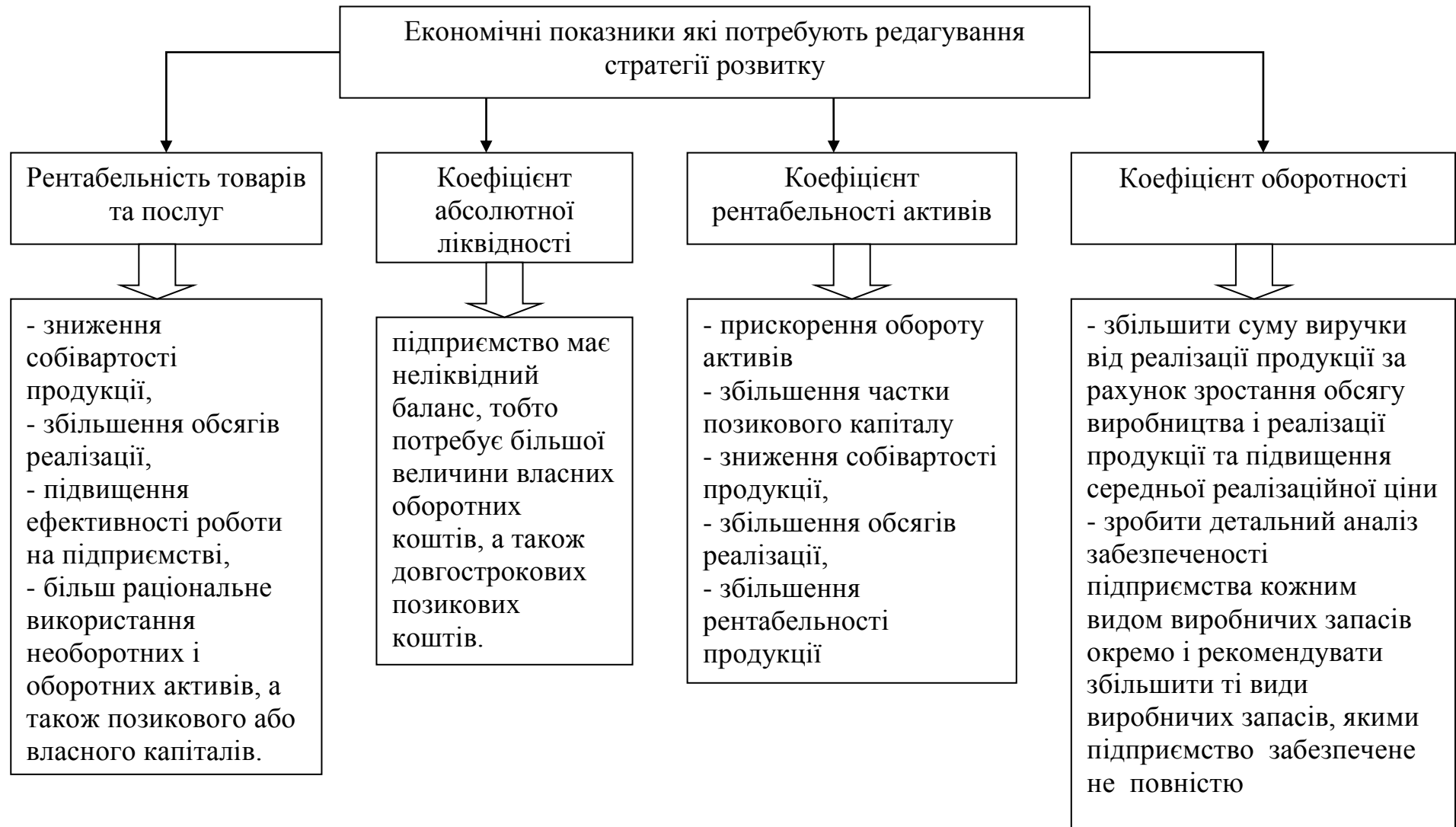


Рис.3.4. Напрямки редагування стратегії сталого розвитку економічних показників ТОВ "УкрТермоДом"

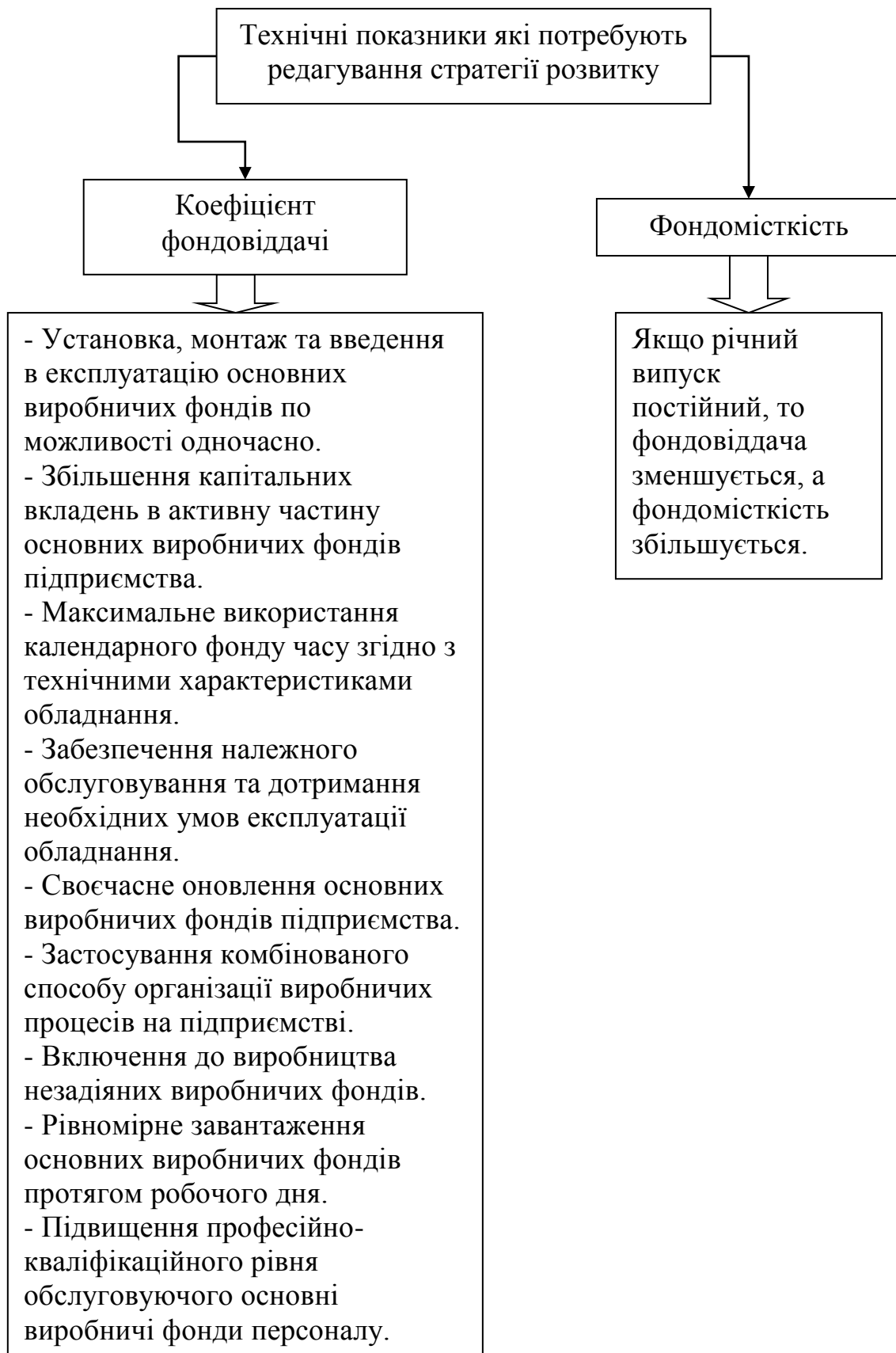


Рис.3.5. Напрямки редагування стратегії сталого розвитку технічних показників ТОВ "УкрТермоДом"

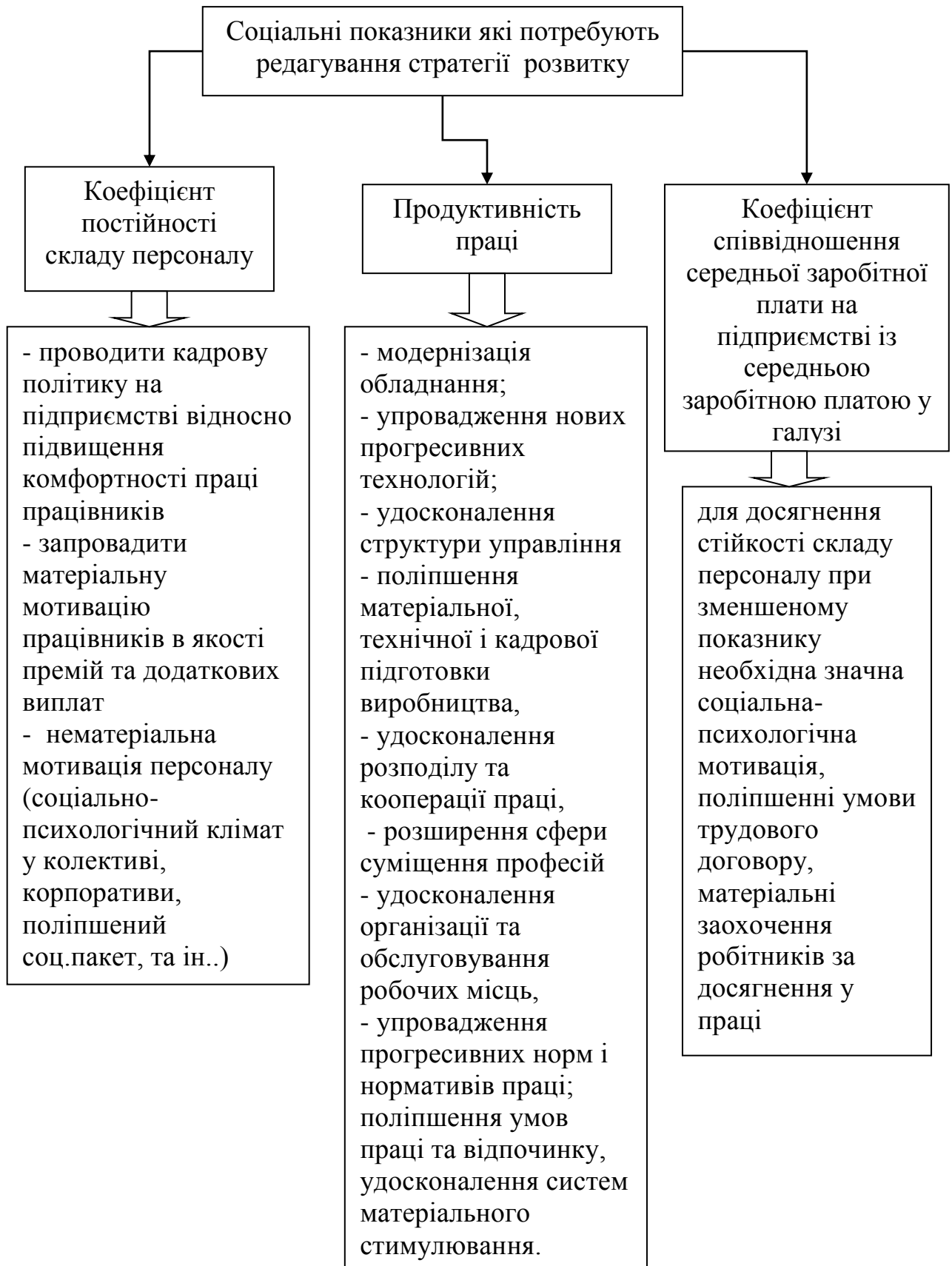


Рис.3.6. Напрямки редагування стратегії сталого розвитку соціальних показників ТОВ "УкрТермоДом"

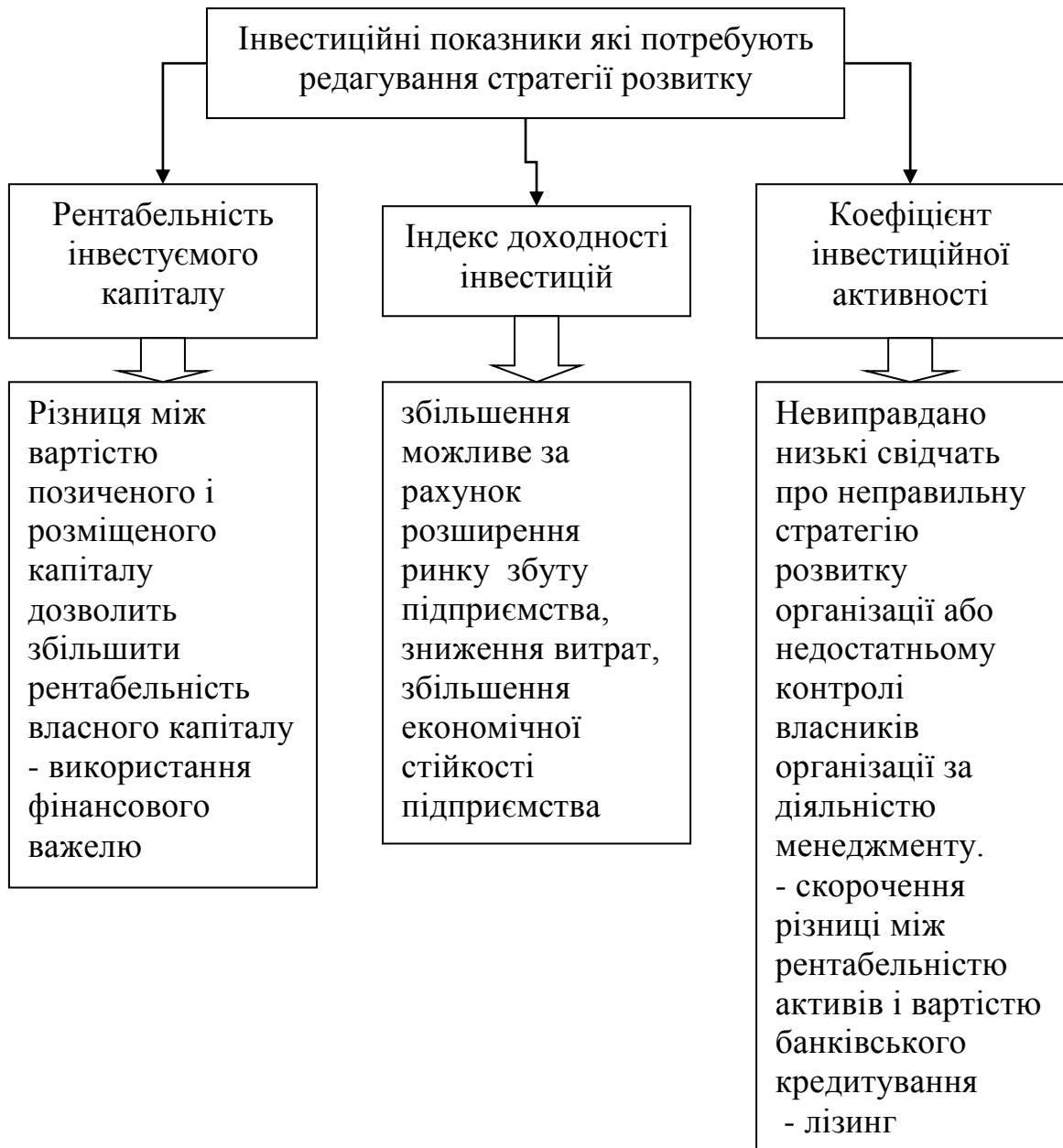


Рис.3.7. Напрямки редагування стратегії сталого розвитку інвестиційних показників ТОВ "УкрТермоДом"

Рівень еколого-економічної збалансованості, як однієї з характеристик сталого розвитку системи.

Екологічні показники ТОВ "УкрТермоДом" показали показники збалансованої системи сталого розвитку, тому передбачається продовжувати стратегію розвитку екологічної системи у тому ж напрямку.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

На підставі запропонованого методичного підходу проведено діагностику сталого розвитку будівельного підприємства ТОВ "УкрТермоДом".

За результатами діагностики можна зробити висновок, що процес розвитку діяльності підприємства нестійкий. Причинами такого стану є:

- критичний рівень морального і фізичного зносу устаткування і технологій;
- брак кваліфікованих кадрів внаслідок відносно низького рівня заробітної плати, падіння престижу інженерно-технічних та робочих спеціальностей, загострення соціальних проблем;
- дефіцит грошових ресурсів в силу малої рентабельності та низької кредитної та інвестиційної привабливості підприємств для реалізації програм стратегічних перетворень, у тому числі: впровадження передових управлінських і організаційно-технічних рішень, модернізація виробничої інфраструктури, підготовка та залучення кваліфікованих кадрів, розробка та освоєння нових конкурентоспроможних видів продукції та послуг;
- технологічно застаріла інфраструктура виробничих потужностей (промислові комунікації, транспортна та складська система), екологічна безпека, санітарні норми і вимоги (охорона праці, техніка безпеки тощо);
- система управління підприємством, яка не відповідає сучасному рівню розвитку господарської діяльності;
- недолік належного досвіду та ресурсів для формування ефективної маркетингової політики;
- нерівні умови конкуренції на ринку з виробниками аналогічної продукції та послуг.

ТОВ "УкрТермоДом" у 2013 році залишилося платоспроможним але нерентабельним підприємством: позареалізаційні витрати збільшилися що

призвело до негативних показників прибутковості, це свідчить про нераціональне збільшення постійних витрат.

Будівельна компанія "УкрТермоДом" у своїй діяльності використовує новітні технології, допомагаючи зберегти навколишнє середовище.

Розглянуті напрями підвищення сталого розвитку підприємства, механізм забезпечення сталого розвитку, безумовно, не охоплюють всі складові даної проблеми. На нашу думку, єдиною стратегією забезпечення сталого розвитку для всіх суб'єктів господарської діяльності не існує. Кожне підприємство унікальне, тому і процес розробки стратегії для кожного підприємства унікальний. Наприклад ТОВ "УкрТермоДом" починаючи з 2014 року необхідно спробувати впровадити запропоновані заходи сталого розвитку для подальшої змін на підприємстві у бік сталості, але тримати зміни на обов'язковому контролі показників та редагувати напрямок сталості в залежності від отриманих даних по кожному показнику сталого розвитку окремо.

Розробка інноваційної стратегії повинна бути ув'язана з формуванням стратегій, що відносяться до внутрішніх питань: технологічної стратегії, стратегії управління та ресурсної стратегії, - оскільки вона спрямована на впровадження нових технологічних процесів, здатних вивести підприємство на інноваційний шлях розвитку.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі було розглянено проблему діагностики сталого розвитку підприємства.

В першому розділі розглянуто теоретичні аспекти концепції сталого розвитку підприємства. Зокрема, встановлено, що концепція сталого розвитку з'явилася в результаті об'єднання трьох основних точок зору: економічної, соціальної та екологічної. Розглянуто поняття "сталий розвиток підприємства", "діагностика" і "діагностика сталого розвитку підприємства".

Для чіткого та своєчасного управління сталим розвитком підприємства необхідно знати його стан з середини, та перспективи розвитку на майбутнє. Саме тому необхідно своєчасно проводити діагностику сталого розвитку підприємства. Але головною проблемою сучасної діагностики сталого розвитку підприємства залишається не вивченість даного напрямку виведення підприємства на новий рівень розвитку – а саме сталий розвиток.

У другому розділі було проаналізовано діяльність ТОВ "УкрТермоДом", яке є малим підприємством, що надає архітектурно-будівельні послуги. Основним напрямом діяльності підприємства є проектування та будівництво енергоефективних, енергозберігаючих котеджів та споруд. Будівельні послуги ТОВ "УкрТермоДом" відповідають найвищим вимогам і виконуються відповідно до всіх норм, та надаються кваліфікованими спеціалістами, за новітніми технологіями. Будівельна компанія "УкрТермоДом" у своїй діяльності використовує новітні технології, допомагаючи зберегти навколишнє середовище.

Підприємство працює на ринку будівельних послуг 8 років, та займає свою галузеву ланку, користується попитом серед покупців Луганської, Донецької та Харківської областей. За рахунок розвинення маркетингової політики та розвинення асортименту продукції (послуг), на підприємстві планується збільшення обсягу продажу.

В цілому діяльність "УкрТермоДом" можна охарактеризувати як задовільну, а тенденції його розвитку перспективними при змінній загальній ситуації у галузі.

У третьому розділі запропоновані рекомендації щодо діагностики сталого розвитку ТОВ "УкрТермоДом". Надано методичні рекомендації щодо оцінки сталого розвитку підприємства будівельної галузі за допомогою аналізу показників сталості та встановлено інтервали значень показників. Виведена стратегія розвитку у залежності від значень показників сталого розвитку підприємства.

Дослідження можливостей для досягнення сталого розвитку підприємства здійснюється на підставі всебічної оцінки його поточного стану, що можливо лише при правильному підборі показників сталого розвитку, спираючись на результати оцінки та аналіз яких можливо б було провести діагностику сталого розвитку.

Формування зручних і ефективних методів та інструментів вимірювання сталого розвитку, що дозволяють дати однозначне трактування отриманих результатів, представляє високу цінність як з дослідницькою, так і з управлінської точок зору. Однак дана задача не має простого і очевидного рішення.

Діагностику слід розглядати як центральний елемент механізму забезпечення фінансового управління підприємства. Розробці методичних положень діагностики фінансового стану на сьогоднішній день не приділено достатньої уваги.

Метою даної дипломної роботи було дослідження діагностики сталого розвитку підприємства та внесення пропозицій щодо виявлення напрямів розробки управлінських рішень для ефективного розвитку сталості підприємства. Результатом цієї роботи став третій розділ, в якому було розраховано ефективність наведених пропозицій. Як висновок, можна сказати, що за наведеними пропозиціями на підприємстві було виявлено ланки які потребують більше уваги при корекції стратегічного управління та

напрямки розробки управлінських рішень щодо сталого розвитку підприємства.

Разом з тим без достовірної та релевантної інформації щодо стану та змін у соціальній, економічній та екологічній підсистемах підприємства неможливо здійснювати стратегічне управління сталим розвитком. В той же час інформаційне забезпечення сталого розвитку пов'язане з накопиченням, обробкою, розповсюдженням та використанням значних масивів інформації та витратами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Hughes B., Johnston P. Sustainable futures: policies for global development // *Futures*, Volume 37, Issue 8, October 2011, P. 813-831
2. Jegatheesan V., Liow J.L., Shu L., Kim S.H., Visvanathan C. The need for global coordination in sustainable development // *Journal of Cleaner Production*, Volume 17, Issue 7, May 2012, P. 637-643
3. Strategic leadership towards sustainability / [К.-Н. Roberts, G. Broman, D. Waldron and others]. – Karlskrona: Psilandersgrafiska, 2012. – 354 p.
4. Tietenberg T. *Environmental Economics & Policy* / T. Tietenberg, L. Lewis. Pearson College Div, 2011. 536 p.
5. United Nations, *Indicators of Sustainable Development Framework and Methodologies*, United Nations Sales Publication No. E. 96. II. A. 16 (New York, August 1996).
6. Большая психологическая энциклопедия
7. Богатирьов І.О. Управління розвитком підприємства (за матеріалами малих підприємств меблевої промисловості України): Автореф. дис. канд. екон. наук: 08.06.01 / Європейський ун-т фінансів, інформаційних систем, менеджменту і бізнесу. – К., 2009.
8. Википедия <http://uk.wikipedia.org>
9. Василенко В.А. Менеджмент устойчивого развития предприятий: [монография] / В.А. Василенко. Киев: Центр учебной литературы, 2005.
10. Ворожейкин И.Е. Управление социальным развитием организации: Учебник. Серия: Высшее образование.– М.:ИНФРА – М., 2009.
11. ВІСНИК ЖДТУ № 1 (55) Економічні науки, Корнійчук А.А., 2011, Житомирський державний технологічний університет, Сутність стратегічної діагностики як основи стійкого розвитку підприємства
12. ГОСТ 12.1.004-91 (1999) – "ССБТ. Пожарная безопасность. Общие требования"

13. ГОСТ 12.0.003-74* ССБТ "Опасные и вредные производственные факторы. Классификация"
14. ГОСТ 12.1.007-88 ССБТ "Классификация и общие требования безопасности".
15. Гандзюк, М. П. Основи охорони праці : підручник / М.П. Гандзюк, Є.П. Желібо, М.О. Халімовський. 3-є вид. - К. : Каравела, 2006.
16. Губський А.І.. Цивільна оборона К.- Міністерство освіти 1995.
17. Геєць В. М. Нестабільність та економічне зростання / В. М. Геєць. – К. : Ін-т екон. прогноз., 2011.
18. Герасимчук В. Г. Розвиток підприємства: діагностика, стратегія, ефективність / В. Г. Герасимчук. – К. : Вища школа, 2005.
19. Герасимчук В. Г. Управлінський вектор економічної складової сталого розвитку: Україна та світ / В. Г. Герасимчук // Економіст. – 2007. – № 9.
20. Гросул В.А. Соціально-економічна стійкість підприємства: теоретико- методологічні засади та практичний інструментарій: [монографія] / В.А. Гросул. Харків: Харк. держ. ун-т харч. та торгівлі, 2007.
21. В.В. Дергачова, О.М. Тур Науково-методичні засади формування стійкого розвитку національної економіки <http://essuir.sumdu.edu.ua/bitstream/123456789/3510/1/5.2.pdf>
22. Данилишин Б. Науково-інноваційне забезпечення сталого економічного розвитку України / Б. Данилишин, В. Чижова // Економіка України. – 2012. – № 3.
23. Данилов-Данильян В. И. Устойчивое развитие (теоретико- методологический анализ) / В. И. Данилов-Данильян // ЭММ. – 2011. – № 2.
24. Дейлі Г. Поза зростанням. Економічна теорія сталого розвитку / Г. Дейлі. – К. : Інтелсфера, 2010.
25. Декларация Рио-де-Жанейро по окружающей среде и развитию [Электронная версия] // Электронная база законодательства Украины – Режим доступа к документу: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

26. Діагностика управління прибутком підприємства: теоретичні аспекти Балинська К.В. Распопова В.А., Донецький національний університет економіки і торгівлі імені М. Туган – Барановського
27. Депутат О. П., Коваленко І. В., Мужик І. С. Цивільна оборона/ За редакцією В.С. Франка. Підручник. 2-ге вид., доп. - Львів: Афіша, 2001.
28. ДНАОП 0.00-1.21-98 Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів
29. ДСанПіН 3.3.2.007-98"Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами (ВДТ) електронно-обчислювальних машин".
30. ДСТУ 2272 – 2006 "Пожежна безпека. Терміни та визначення основних понять"
31. ДСТУ 2293-99 Охорона праці. Терміни та визначення основних понять.
32. ДСН 3.3.6.042-99 "Санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень"
33. Економіка і організація управління. Випуск № 2 (6) • 2009 Н. В. Алексеенко, к. э. н., доцент, Донецький національний університет, Управління стійким розвитком промислових підприємств
34. Економіка і організація управління. Випуск № 3•2008 Н. В. Алексеенко, к. э. н., доцент, Донецький національний університет, Устойчивое развитие предприятия как фактор экономического роста региона
35. Економічні проблеми ХХІ століття: міжнародний та український виміри / За ред. С.І.Юрія, Є.В. Савельєва.- К.: Знання, 2008.
36. Єфремов О. Сталий чи гармонійний (з екосистемою) розвиток – чому віддати перевагу? / О. Єфремов // Економіка України. – 2008. – № 2. – С. 85–90.
37. Жидецький В.Ц. Основи охорони праці DJVU. Підручник. — Львів: Афіша, 2005. — К.: Основа, 2006.

38. Закон України "Про охорону праці" в редакції від 18.11.2012, підстава 5459-17
39. Запасна С. Економічна сутність розвитку підприємства. – http://www.nbuuv.gov.ua/Articles/Kultnar/knp96/knp96_33-37.pdf.
40. Згуровский М.З., Гвишиани А.Д.. Глобальное моделирование процессов устойчивого развития в контексте качества и безопасности жизни людей (2005-2007/2008 годы). – К.: Издательство "Политехника", 2008.
41. Зеткина О.В. Об управлении устойчивостью предприятия. — М.: Аудит, ЮНИТИ, 2003.
42. Запорожець О.І.,Протоєрейський О.С.,Франчук Г.М.,Боровик І.М. Основи охорони праці. Підручник.-К.:Центр учбової літератури,2009.
43. Инновационное и устойчивое развитие, Экономика Крыма № 1 (34), 2011 год, Елецких С.Я., к.э.н., доцент, Донбасская государственная машиностроительная академия, Характеристика этапов процесса управления устойчивым развитием предприятия
44. Корнійчук Л. Економічне зростання і сталий розвиток / Л. Корнійчук //ЕкономікаУкраїни. – К, 2011. – №4.
45. Корнійчук Л. Теоретичні основи реалізації концепції сталого розвитку / Л. Корнійчук // ЕкономікаУкраїни. – 2010. – № 2 (579). – С. 72–83.
46. Котикова О. І. Зміст поняття сталого розвитку / О. І. Котикова // Науковий вісник Волинського державного університетуім. Л. Українки. – 2012. – № 12.
47. Кустова Т.Н.. Анализ и диагностика финансово-хозяйственной деятельности предприятия, 2003
48. Картохіна Н.В. Діагностика фінансового стану підприємства як основа для прийняття рішень у системі антикризового управління / Н.В Картохіна // Формування ринкових відносин в Україні – 2008.
49. Кузнецов О. Л. Устойчивое развитие: научные основы проектирования в системе "природа-общество-человек" / О. Л. Кузнецов, П. Г. Кузнецов, Б. Е. Большаков. – СПб. ; М. : Дубна, 2009.

50. Кузнецов О. Л. Устойчивое развитие: синтез естественных и гуманитарных наук: монография / О. Л. Кузнецов, П. Г. Кузнецов, Б. Е. Большаков. – М. : Ноосфера, 2006.
51. Лебедев М.А. Устойчивое развитие в Украине: проблемы и возможности / М.А. Лебедев // Проблеми стійкого розвитку України. Зб. доповідей міжнар. наук. конф. студентів. – К.: Всеукраїнська екологічна ліга, 2008.
52. Мягченко О.П. Безпека життєдіяльності людини та суспільства. Навчальний посібник - К.: Центр учбової літератури, 2010.
53. Мельник Л.Г. Социально-экономический потенциал устойчивого развития / Л.Г. Мельник, Л. Хенс. – Суми: Унів. книга, 2007.
54. Міценко Н.Г., Сорока У.П. Фінансовий аналіз як метод діагностики фінансового стану підприємства [Електронний ресурс] / Н.Г. Міценко., У.П. Сорока // Науковий вісник Українського державного лісотехнічного університету, 2008. № 15.2. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/9_DN_2010/
55. Медведев В.А. Устойчивое развитие общества: модели, стратегия. — М.: Академия, 2001. — 267 с. Economics/61501.doc.htm.
56. НАПБ Б.03.002-2007 "Норми визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою"
57. Основи охорони праці: Підручник. 21ге видання, доповнене та перероблене. / К. Н. Ткачук, М. О. Халімовський, В. В. Зацарний, Д. В. Зеркалов, Р. В. Сабарно, О. І. Полукаров, В. С. Коз'яков, Л. О. Мітюк. За ред. К. Н. Ткачука і М. О. Халімовського. — К.: Основа, 2006
58. Охорона праці: навч. посіб. / З.М. Яремко, С.В. Тимошук, О.І. Третяк, Р.М. Ковтун; за ред. проф. З.М. Яремка. – Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010.
59. "Правила устройства электроустановок" – ПУЭ – 2009

60. Пономаренко В. С. Стратегічне управління розвитком підприємства : навчальний посібник / В. С. Пономаренко, О. І. Пушкар, О. М. Тридід. – Х. : Вид. ХДЕУ, 2002.

61. Постанова Верховної Ради України від 24 грудня 1999 р. № 1359-ХІ "Концепція сталого розвитку населених пунктів" [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу: www.rada.gov.ua

62. Постанова Кабінету Міністрів України від 16 вересня 2009 р. № 997 "Про утворення Національної ради із сталого розвитку України" [Електронний ресурс] // Офіційний сайт Верховної Ради України. Режим доступу: www.rada.gov.ua

63. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України від 21.09.1999 року № 1105 – IV // Урядовий кур'єр .- 1999.- № 215, 17 листопада

64. Проблеми охорони праці на підприємстві / І. М. Горбатюк, Б. В. Радіонов // Український журнал з охорони праці. – 2012. – № 8.

65. Порядок денний на XXI століття [Електронний ресурс] // Офіційний веб-сайт політичної партії "Україна соборна". – Режим доступу до документа : http://www.soborna.org.ua/files/materials/1293/Ag21_txt.pdf.

66. Підприємницьке (господарське) законодавство, Перунова О.М., Селезень С.В. - Конспект лекцій, Харків, ХНАДУ, 2009

67. Раєвнева О. В. Управління розвитком підприємства: методологія, механізми, моделі : монографія / О. В. Раєвнева. – Х. : ВД "ІНЖЕК", 2006.

68. Рамкова конвенція Організації Об'єднаних Націй про зміну клімату [Електронна версія] // Електронна база законодавства України – Режим доступу до документу : <http://zakon1.rada.gov.ua>

69. Семенова М.В. Вплив облікової політики на податкові зобов'язання організації // Бухгалтерський облік, 2005 р. №№ 11-12

70. Скрипник П. М., Савченко А. П., Білопольський Н. Г. Оперативний облік та аналіз витрат в управлінні підприємствами. – К.: Техніка, 2000 р.
71. Стеблюк М.І. Цивільна оборона: Підручник. - 2-ге вид., перероб. і доп. - К., 2003.
72. Стокгольмская Декларация (извлечение) [Электронный ресурс] // Общественный экологический Internet-проект EcoLife – Режим доступа до документа : <http://www.ecolife.org.ua/laws/inter/1972/04.php>.
73. Структурирование проблем устойчивого развития предприятия, Кучерова Е.Н., Филиал Московского государственного индустриального университета в г. Вязьме Смоленской области
74. Сталий розвиток суспільства: навчальний посібник / авт.: А. Садовенко, Л. Масловська, В. Серета, Т. Тимочко. – 2 вид. – К.; 2011.
75. Сухорукова Т.В. Экономическая устойчивость предприятия // Экономика Украины. — 2001. — № 5.
76. Сухорукова Т. В. Социально-экономическая устойчивость предприятия / Т. В. Сухорукова // Экономика Украины. – 2011. – № 7.
77. Севастьянов А.В. Методы и механизмы управления интеграционными процессами в промышленности. — М.: Изд-во "Дело Лтд", 2004.
78. Устойчивое развитие: теория, методология, практика : [учеб.] / [под ред. проф. Л.Г. Мельника]. — Сумы: Университетская книга, 2009.
79. 22. Фінанси підприємств. Під ред. Зайця М.В. – М: Фінанси і статистика, 2005 р.
80. Формирование комплексного показателя устойчивого развития строительного предприятия О.В. Пелымская, соискатель кафедры "Менеджмент" Тюменский государственный архитектурно-строительный университет
81. Шевцов А.І. Майбутнє людства необхідно спланувати: глобальні загрози і довгострокова стратегія розвитку України / А.І.Шевцов //

Стратегічні пріоритети (Дар): науково-аналітичний щоквартальний збірник – К.: 2011. - №1 (2).

82. . Шеремет А.Д. Комплексный анализ хозяйственной деятельности. — М.: ИНФРА-М, 2001.

83. Шумпетер Й. А. История экономического анализа / Пер. с англ. — М.: Экономическая школа, 1998.

84. Шевцов А.І. Майбутнє людства необхідно спланувати: глобальні загрози і довгострокова стратегія розвитку України / А.І.Шевцов // Стратегічні пріоритети (Дар): науково-аналітичний щоквартальний збірник – К.: 2011. - №1 (2). – С. 187 -193.

85. Шубравська О. Сталий економічний розвиток: поняття і напрямдосліджень / О. Шубравська // ЕкономікаУкраїни: політико-економічний журнал. – 2012. – № 3.

86. Ю.В.Кузнецова, В.І.Підлесних. Менеджмент – С.-П.: Бізнес-Прес, 2007 р.

87. Ячменьова В.М. Ідентифікація стійкості діяльності промислових підприємств : [монографія] / В.М. Ячменьова. Сімферополь: ДОЛЯ. 2007.

88. Яшин З. М. Використання системи показників витрат у економіці безпеки праці. // Безпека і охорона праці - №1 - 2008